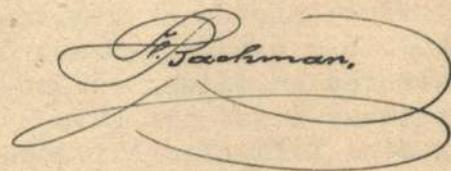

OPATOVICKÝ UMĚLÝ KANÁL.

OLDŘICH BACHMAN,
POŠTOVNÍ ŘEDITEL,
PARDUBICE

Opatovický umělý kanál.

/podle stavu z r. 1895/

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to Oldřich Bachman, is centered on the page. The signature reads "Oldřich Bachman" and is enclosed within a decorative, symmetrical flourish consisting of two large loops meeting at the bottom.

Viz zvláštní svazek.

Úvod historický.

V rodině Pernštejnů na Helfensteině, jejíž rodový statek Pernštejn na Moravě blízko českých hranic ještě dnes existuje, a kterému svého času náležely velmi značné majetky v Čechách, panství pardubické vděčí za velká vodní a sociální zařízení, jež tato rodina provedla poměrně v krátké době 70 let, totíž v době majetnictví tohoto panství, t.j. od roku 1491 až 1560, za nesmírných nákladů a bohužel proto také se zadlužila.

K takovému zřízení a to nejdůležitějšímu patří t.zv. Opatovický kanál.

Tento má délku 34.7 kilometrů a tímto zřízením se zamýšlelo a také dosáhlo těchto účelů:

1/. Pomocí vody tohoto kanálu mělo být způsobeno zavlažení půdy nutné pro obdělávání písečné stepi od Opatovic až k Semínu, dlouhé 3 hodin a 1 až 1 1/2 hod. široké.

2/. Kanál byl určen zapojiti rybníky nově utvořené z veliké části změněné stepi a

3/. umožnit zřízení několika mlýnů a pil.

Veliký vodní jez v Opatovicích.

K jeho vytvoření musel být vystavěn u obce Opatovic veliký vodní jez do proudu labského.

Podle písemného udání vrchního ředitele rytíře z Clannerů z roku 1841 nacházejícího se v pamětní knize panství, byl tento jez v lete 1783 až 1787 protože byl sešlý, nahrazen novým jezem. Protože se umí stění dřívějšího jezu neosvědčilo, byl zřízen na místě trochu výše ležícím. Sotva však byla vodní hráz pro tento jez hotova, která stála 30.000 zl kon.m., za vedení úředníka ředitelství vodních staveb Abbého Grubra, stavebního ředitele Traxala a inženýra Wischina, již první labská zátoka, během jedné noci ji odplavila. Tím vyvolaná rozpačitost byla veliká a debaty pánu z toho oboru byly tak mnohostranné, tak bezvýsledné, až se konečně prostý mlynář, jménem Skoll, vyskytl, který solečně s obyčejným tesařem nový jez zhotoval, který dosud ještě nyní stojí a koná příslušné služby. Celkové výdaje tohoto jezu činily 129575 zl 21 kr 3 1/2 den konv.měny, o čemž se vrchní ředitel z Clannerů vyjadřuje takto:

"Celková stavba způsobila účetně vrchnostenským rentám ohromné výdání 129575 zl 21 kr 3 1/2 den konv.měny a všechn právní cit se vzprá proti opovážlivosti majitelů panských mlýnů v dědičném pachtu, ležících na tomto vrchnostenském umělém kanále, že chtějí tento kanál napájející rybníky považovati za svůj majetek a rozmnožovati svoje mlýnská složení, proti vůli vrchnosti a uplatniti toto konečně cestová práva, jak se to v poslední době skutečně přihodilo, a ještě dosud je jest nerozhodnuto, nehledě k jasnosti práva."

Z tohoto vyjádření pana z Clannerů se dá souditi, jak již tehdy mlynáři na opatovickém kanále byli nároků plní a osobiví, ježto ten vrni ředitel tehdejší doby, s jehož postavením byla spojena veliká mnoho práv, a dalekosáhlé vlivy, se nemohl zdržeti při popisování opatovického kanálu ono vyjádření učiniti.

Hráz nově vystavená ve zmiňovaných letech, skládá se z dřevěných příhrad naplněných kamením. Plán tohoto jezu, nalezený v aktech správy panství pardubického, pochází z roku 1849 a byl zhotooven při větší

opravě tohoto jezu, stavebním správcem Eg. Jahnem.

Dřevěná konstrukce tohoto jezu vyžadovala ode dívna mnoho oprav, které byly spojeny s velkým vydáním. Tak si vyžádaly tyto opravy v letech 1865 až 1880, tedy během 16 let, podle výkazu ředitelství panství Smiřice, nákladu 16143 zl 22 kr, tedy kolem 1000 zl průměrně ročně, v kteréžto částce nejsou obsažena vydání za dozor a manipulaci s jezem. Jak se má manipulovat s opatovickým jezem a jak má být řízena plavba vorů, dá se poznati z instrukce vydané roku 1869 dozorcí jezu Herbinerovi, od inspektora statku pardubického

Při tomto jezu byla zřízena vodní značka roku 1833 normální vody pro nejvyšší vzdutí a potom obnovena roku 1881. Výsledek tohoto zřízení značky normálu je patrný z přiloženého protokolárního výtahu z roku 1833 a ze správy cís. král okresního hejtmanství čís. 6050 z 9. srpna 1881, rovněž zprávě přiložené.

Práva panství pardubického na odběr vody.

Práva panství pardubického na odběr vody z opatovického kanálu byla ohlášena podáním zprávy panství z 30. prosince 1873 čís. 717 a dále z 11. května 1875 čís. 8,-dále podáním zprávy panství z 25. října 1889 čís. 1913 c.k. okresnímu hejtmanství a to na jeho vyzvání, pro zapsání do vodoprávní knihy.

Mlýny a objekty na opatovickém kanále v r. 1796.

V roce 1796 byly na nařízení vrchního ředitelství přesně vyměřeny a protokolovány všechny mlýny a objekty na opatovickém kanále, Mětickým mlynářem Václavem Dollečkem, k tomu vyzvaným a jeden exemplář tohoto nalézacího protokolu je uložen u c.k. okresního úřadu v Pardubicích.

Nynější stav mlýnů a objektů na opatovickém kanále.

V dalším se uvádějí a podle možnosti na základě aktového materiálu vysvětluji všecky objekty, stavby a vody, které jsou z nějaké souvislosti s opatovickým kanálem. Uvádění jednotlivých objektů atd. se odvolává na situační plán opatovického kanálu, sestavený kopíemi z katastrálních map různých obcí, a to v tom sledu, jak se nalézají při pochůzce kolem kanálu dolů, počínaje opatovickým jezem. Ve zmíněném plánu tohoto kanálu objevují se čísla parcel pozemků, které jsou majetkem panství, červeně kroužkovaná.

Na listě č. 1 tohoto situačního plánu je zaznamenán nejdůležitější objekt opatovického kanálu, opatovický jez na labi. Leží v katastrální obci Vysoká.

Udržování opatovického jezu.

Kupní smlouvou z 10. února 1868 byla část statku Dašice odprodána akciovou společností statku Pardubic firmě Jan Liebig & Comp., a kupec byl zavázán v bodě 4 této smlouvy, udržovati počínaje 1. lednem 1865 stavby opatovického labského jezu v dosavadním normálu odpovid. stavu a řídit vodní přítok do kanálu ustavičně jak dosud v žádoucí výši, jakožto hlavní účel tohoto jezu.

Když roku 1884 přešlo panství Dašice koupí na p. Alexandra hraběte Pallaviciny, bylo udržování opatovického kanálu novému majiteli přikázáno týmiž slovy jako dřívějšímu majiteli v příslušné kupní smlouvě ze dne 14. června 1884 a to v odst. IX.

Podzemní strouha.

Další objekt na opatovickém kanálu jest podkanálová strouha,ounačená na 2 listu plánu písmenem b/. Skládá se ze dvou těsně vedle sebe ležících příhradových rour v světlosti 50 cm do čtverce a délky 40 metrů.

Vladařského blahobyt a jíži stav letové vodního nároku předků
dokumentujícího vodního díla firmu Penotyjnu.

Opat. Karel jedna p. nejvýznamnějších prací technických
v dob Penotyjnu

Toto podkanálové potrubí má za účel odváděti do Labe dešťovou vodu i labské záplavy, které se často vyskytují z velké části z pozemků katastr. obcí Březhradu a Pohřebačky.

Udržování tohoto objektu, které bývá velmi obtížné a nákladné, poněvadž při opravě trubních částí ležících bezprostředně pod kanálem, musí být v korytě kanálu zřízena zachycovací hráz, jest věcí panství Pardubice. Protože však při stavbě okresní silnice Opatovice-Vysoká v letech 1882-1883 část tohoto potrubního vedení přišla pod těleso silnice, zavázal se okresní výbor Pardubice při této stavbě protokolem z 5. července 1882/příl. V/, že při nutných opravách části potrubí ležící pod silnicí, odstraní dláždění na příslušném místě svým nákladem a po skončení opravy zase dá opravit. Tímtož protokolem převzal také zmíněný okresní výbor závazek, že při stavbě zmíněné silnice zaklenutý silniční most d /list 3./ přes mlýnský náhon parc. č. 1627 bude udržovati v jeho horních částech, zatím co udržování spodní části tohoto mostu dláždění zůstalo na panství Pardubice, jako dříve i nadále Stavidlem c /list 3/, které panství má udržovati vede se voda z opatovického kanálu na mlýn čís. pop. 48 v Opatovicích.

Toto stavidlo vystupuje do koryta kanálu a jest vestavěno proti proudu vody, čimž se překáží toku vody kanálu a k tomu mlýnu se přivádí více vody, než by tomu bylo při pravidelném vestavění stavidla. Dá se předpokládati s určitostí, že při prvním zřízení stavidla mělo toto zcela jinou úlohu, avšak ježto její nynější zařízení trvá již po mnoho let, nemůže se podniknouti na něm bohužel žádná změna, ačkoliv by byla žádoucí, v zájmu opatovického kanálu.

Mlýn čp. 48 /C I list 4/ na který je voda vedena, jak právě bylo zmíněno, tímto stavidlem z opatovického kanálu, byl postaven své doby - kdy?, se nedá z aktů zjistiti panstvím, a byl prodán v r. 1733 za 2000 zl a za placení ročního dědičného pachtu 490 zl rýn. manželům Ant. a Terezii Lukaveckým, při čemž si panství vyhradilo odkupní právo. Mlýn se skládal tehdy z 5 složení s 5 vodními koly. Vodní pila nalézající se při tomto mlýnu, nebyla spolu prodána.

V roce 1747 byl dědičný pacht tohoto mlýna přidělením 4 nových obcí zvýšen na 650 zl rýn., v roce 1776 však, při kontraktu z 3. září 1776, povolující všem mlynářům na kanále, snížení pachtovného, pro zrušení nuceného mletí sleveno zase na 514 zl rýn.

Smlouvou z 31. prosince 1780 byla prodána vrchnostenská pila na prkna u tohoto mlýna se nacházející, majiteli mlýna Václavu Dolečkovi za 250 zl rýn. a za placení dědičného pachtovného 10 zl rýn. Kupec má udržovati na vlastní náklad náhon vedoucí k pile a můstek poblíž pily se nacházející a měl také povinnost rozřezávat pro panství různé špalky podle potřeby za 10 kr mzdý za špalek. Při převodu vlastnictví této pily jest vymíněno placení přivolenovacího poplatku pro panství a to 2 1/2% ve vzestupné a sestupné linii a 5% v poboční linii kupní ceny.

Druhou smlouvou téhož data byla prodána majiteli mlýna také ještě kolny na materiál za 50 zl rýn. a za placení přivolenovacího poplatku při převodu majetku v téže výši jako při prodané pile.

Kupec byl zavázán v této kolně uskladňovati panský materiál určený k rozřezávání.

Smlouvou z 15. března 1809 /Transaktions-Instrument/ bylo předkupní právo panství při opatovickém mlýnu čp. č. 48 zrušeno a jako náhrada

bylo placení odstupného vyhrazeno 2 1/2 % při vzestupné a sestupné linii a 5 % při dědicích pobočných a cizincích.

Ustanovení smluv týkajících se pily a kolny na materiál nebyly tímto Transaktions-Instrument dotčeny.

Na rodinu Morávkova, jejíž potomeci ještě nyní jsou majiteli tohoto mlýna, přešel tento majetek v r. 1810 smlouvou 1. března t.r.K tomuto majetku patřil mlýn č. 38 /nyní čp. 48/ 40 Mtz. 10 1/2 msl. dědičných pozemků, pila a kolna na materiál.

Cena za tento majetek i za fundus instructus včetně obstaraných podzimních prací na poli činila 90.000 zl. Odstupné, které mělo být i placeno panství při tomto prodeji, bylo stanoveno na 5397 zl 16 1/4 kr v bankocetech anebo 1079 zl 27 1/4 kr náhrad. papírů.

Při této smlouvě zůstaly zachovány závazky dřívějších smluv, totiž placení vodní daně 514 zl za mlýn a 10 zl za pilu, potom závazek k rozrezávání panské špalky za 10 kr za kus a rezivo tím získané uschovávat v kolně na materiál. Jest však nápadné, že v této smlouvě jakož i ve všech následujících není uveden závazek vrchnosti, obsažených v dřívějších smlouvách, udržovati vlastním nákladem náhon mlýnský. Ježto však od poslední smlouvy s udáním tohoto závazku z aktů nemůže být usuzováno na zrušení nebo vynahrazení tohoto závazku vrchnosti, tak asi při sestavování té smlouvy s manžely Morávkovými nebyl tento závazek vrchnosti, jakožto samozřejmý, a z dřívějších smluv dokazatelný, do této smlouvy pojet.

V protokole řešeném 8. dubna 1853 /příl VI b/ při vyvázení pozemků při tomto mlýně se uvádí, že panství až do r. 1849 používalo práva svého dávati rezati špalky za odměnu 10 kr za špalek v pile tohoto mlýna a získané rezivo ukládat v tamější kolně, dále že odstupné splatné při změně majetku tohoto mlýna a pily na základě komise ze 17. ledna 1851 a rozhodnutí vstoupivšího v platnost lit. E, které bohužel ve zdejších aktech nemůže být nalezeno, bylo reluováno poplatkem 14 zl 31 1/4 kr kon. měny každoročně splatným.

V nynější době majitel tohoto mlýna František Morávek splácí do rentovní pokladny pardubické a to:

vodní dávka.....	514 zl. víd. měny	=	rak. m.	215.88
pilová dávka.....	10 "	=	"	4.20
a na Laudemium.....	14 zl 31 1/4 k.m	"		15.24 1/2

Úhrnem..... rak. m. 235.32 1/2

Tyto poplatky nebyly zrušeny při vysazení r. 1853, ale jejich zvýšení bylo ponecháno na základě § 71 ministr. nařízení, až do vydání očekávaného vodoprávního zákona. Při vkládání do gruntovních knih v Opatovicích r. 1883 bylo přehlédnuto zajistiti v knihách toto placení vodní dávky a reluta za odstupné při tomto mlýně, což bylo doplněno v r. 1889.

Další objekt na opatovickém kanále je stavidlo e jímž je vedena voda na dřívější papírnu, nyní mlýn e I /list č. 3/.0 vzniku tohoto mlýna, jakožto papírny uvádí vrchní ředitel z Clannerů toto:

Před rokem 1794 stávala pod Semínským vrchnostenským rybníkem dědičná papírna na zátočině z labského proudu. Tato papírna špatně se rentující pro vrchnostenské příjmy, neomezeně kryjící spotřebu papíru panských úřadů, byla příčinou, že výše ležící dva vrchnostenské rybníky Semínský a Břežský se svou značnou plochou 1253 Mtz 4 5/8 m nebyly nikdy vysušeny a pod pluhem lépe využity, nýbrž musely být stále zavodněny a vydány zpustnutí, protože opatovický umělý kanál měl v nich

svou strouhu a voda v nich musela být držena ve stále stejné výši, aby se její části udržela v chodu a přiváděla druhou část k semínskému mlýnu, tamějšímu úřednímu domu, pivovaru a kladrubskému c.k.dvornímu hřebčinci rybníkem Nohavice.

Tento špatný stav zjistil vrchní, tehdy spravující panství, Josef Štěnička a uskutečnil přenesení papírny na náklad panství, kde byla pod timtéž umělým kanálem na hlavním toku postavena a kde ještě nyní stojí za bezpečných smluvních podmínek.

Nyní však se jednalo o účelné vykopání struhy, která dříve nikdy tam nebyla, pro opatovický kanál, aby se uskutečnil vždy stejný přítok vody od Výrovského mlýna až pod vesnicí Semín, kde kanál ústí do Labe. Kompetentní odborníci se vyslovili při této poradě pro vedení kanálu pod zmíněnými dvěma rybníky Břežským a Semínským; když již značná část tohoto nového kanálu byla pod komisionelním rozhodnutím vykopána, zpozorovalo se teprve, že by se voda kanálu nedala vésti vůbec ani ne jen s nesmírnými náklady přes Semín, protože se tomuto vedení stavěly nepřemožitelné překážky do cesty. Starý mlynář Doleček, kterého vrchní správce teprve tentokrát poznal jako praktického hydraulika, pomohl z rozpaků, když navrhl, aby se vedl umělý kanál oběma rybníky Břežským a Semínským, přesně u jejich hrází, což by neškodilo jejich budoucímu proměnění v pole a louky. provedení toho bylo svěřeno jeho vedení a prosazení svého projektu došel chvály a cti, neboť oba rybníky nyní ^{vynásejí} ročně 1768 zl 42 kr kon m., zatím co dříve dávaly velmi nepatrý užitek z ryb a z rákosu a zabahňovaly ještě značné pruhy pozemků nad sebou a pod sebou.

Zde zápis y končí.

Pokud se týká papírny dokládám:

Po zrušení pardubické papírny, hledalo panství pro svůj papírní průmysl místo jiné. Již roku 1735 vybrán byl k tomu Bohdaneč, ale nedlouho potom přikročilo se k stavbě nové papírny u vsi Semína při opatovické stoce. /Viz Sakař Dějiny Pardubic díl IV/1 str. 57/.

Podrobnější zprávy jsou vypsány z různých úředních zápisů a spisů, ponejvíce z listinného materiálu pardubického panství, uloženého v archivu MěNV Pardubic.

Hradecké rybníky již hradčané valořili sčítavou, ne jízda, ne stavba na říčku a říčku, jížkou prochází vodou napojovacího jez a slou. A vedení nepotřebných vod a odstranění horizontálních ráplavů, jakou i k napojení rybníků, hradeckým říčkám v roce 1513 vystavěti s Labem u Opatovic, nad vše naproti Roudničce, velkou stoku, která odvádí vodu z Labu do Opatovic, Cíperkou, Podolíany k Žďářicím, všecky do slavné společného rybníku Oplatibla, do lesů bohdancišských a plouví se od Vysova, téměř současně s Labem, do něhož se olivá pod Semínem pro celkovém toku 25 j. km sloučí s říčkou s průměrem 12 m. řešením. (Tzde? Dějiny města Přelouče) Od Opatovic vede v několika živansky náhon, který napouli říčku olivá se do Laba. Na opatovické stocce valořena 32 mlynářská složení.

O vodních stavbách na Pardubicku.

Opatovický kanál.

(Výpis z vodní kroniky.)

Opatovický kanál byl postaven v XVI. stol. VII. Pernštýnem k závlaze písčitých pozemků a konečně k pohonu mlýnů a pil. V I. polovici XIX. století náleželo toto vodní dílo císařskému panství v Pardubicích. Dne 10. února 1868 kupní smlouvou byla část tohoto panství, tak zvaný velkostatek Dašice prodán firmě J. Liebig, do bodu kupní smlouvy byl zavázán opatovický splav. Ostatní část zůstala při panství Pardubice. Později rozděleno na kladubské a pardubické, které prodáno bylo rakouské nacionální bance a od ní pak Rich. Draschemu.

Opatovický kanál napájí se vodou opatovickým splavem a počíná v pravém břehu řeky Labe v km 283,11. jeho celková délka byla 34,7 km — po úpravě pod mlýnem v Semíně se zkrátila. Náhon protéká katastr. obcí: Březhrad, Opatovice n. L., Čeperka, Podúšany, Ždánice, Dolany, Bohdaneč, Neřatov, Přelovice, Lohenice, Březová, Semín a potom padá do Labe.

Zajímavou stavbou vodní jez opatovický, dlouhý 105 m a s korunou jezovou 2,97 m nad spodní hladinou normální vody vyvýšenou a mimoto s nástavky 40 cm. Právě při jezu na pravém břehu odboučeje opatovický náhon, který po »Zlaté storce« a »Nových řekách« jest nezajímavější stavbou vodní v Čechách ze XVI. století. Starý opatovický jez nachází se blíže Opatovic v nynějším odříznutém rameni na pravém břehu a zbytky jeho dodnes jsou patrný.

Zřízen byl koncem XV. stol. as roku 1498 tehdejším vlastníkem panství pardubického, po Rozumberku nejbohatším šlechticem českém, Vilémem z Pernštýna, jemuž král Vladislav II.

vlastnictví s tou podmírkou, že dal právo na vodu, kterouž struhami z Labe vedl na rybníky Velkou a malou Čeperku, Oplatil, Rozkoš a rybník bohdanečský od opatovického splavu. Poněvadž břehy byly u starého jezu v zátočině stále poškozovány a průtrž opatovického náhonu hrozila, dala jak Schallier ve své topografii Čech uvádí, »Jeho Milost císařská« r. 1783 nařízení, aby postaven byl jez nový, nynější, a aby rečiště pod jezem upraveno bylo ve směru, který dosud má, čímž odříznuto bylo rameno labské na levém břehu blíže obce Vysoček n. Lab. a na pravém břehu blíže mlýna opatovického.

Při stavbě nového jezu a přeložení náhonu spoluúspěšně plukovník svob. pán z Bernardu, profesor inž. školy stavovské v Praze Herget a ředitel navigačních staveb Traxal, Abé Gruber, c. k. kamerální stavbni ředitel, určil směr toku nového řečiště, mlýnář Sokol provedl stavbu jezu a opatovického náhonu, stavitele Jedlička zhotovil plány stavební i rozpočty, vrchní úřad panství pardubického obstaral pak dodávku hmot. Dle úředních záznamů trvala stavba od r. 1783—1787 a stála 129.372 zl. konvenční měny. O stavbě jezu vypravuje se dodnes, kdy provedení bylo následkem používání různých strojů mnohem snadnější, zasloužená chvála. Vlastní konstrukce je dřevěná, skříňová a sestává z 15 řad pilot, mezi nimiž jsou tři stěny štětové a na straně po vodě ukončující stěnu pilotovou. Rámy na pilotách začepované nesou podlahu záclási, zprken a záclási z trhanic. Vnitřního prostoru vyplňena je rovninou z kamene.

Udržování jezu náleželo až do r. 1868 též panství pardubickému. Téhož roku při odprodání panství Dašice, v zemských deskách zapsaném, přišel jez do

statek Dašice se všemi právy a břemeny, jak velkostatku pardubickému přináležely, spravovati a vydržovati bude. Splav opatovický má dvě vrata pro vory, kteráž se tak zv. šprleinum uzavírali. Na koruně jezu postaven byl r. 1894 vodoník, který pozoruje jez. Do jezu položen byl žlab krytý, sloužící za rybi propust, avšak konstrukce ta se neosvědčila, neboť ryby tmavých průchodů nevyhledávají. Nad jezem na levém břehu vázány bývaly vory, vaziště nyní zřídka se však používá. Opatovický kanál má od ústí až po zaústění pod Semínem do Labe celkový spád 22,5 m.

Při vypouštění rybníků na Pardubicku pomýšlelo se užití náhonu opatovického ke hnani mlýnů. V tomto čase v r. 1874 provedena byla svrchní uvedená stavba jezu a zřízen byl odpad černský a živanický a opatovický náhon prodloužen byl od mlýna Vejrova přes Semín skoro naproti obci Labětinu. Na mlýnském náhonu opatovickém jsou dnes dva mlýny v Opatovicích, mlýn ve Zdánicích a dva mlýny v Bohdaneči, nepřímo i mlýn v obci Černé, v Živanicích, dále vejrovský mlýn a mlýn v Semíně. Mimoto napájejí se ještě náhonem dva rybníky a zavodňují se luka v ploše bývalých rybníků zřízených, dodává se voda pro potřebu městské obce bohdanečské a dvoru a velkostatku pardubického.

Kanál opatovický napájí 25 rybníků o celkové výměře 1199 m² (joch) a 1264 — z nichž největší byl rybník Velká Čeperka, rozlohy 928 m² 1307 — rybník Oplatil 649 m² 446 — Malá Čeperka 557 m² 401 — rybník Bohdanečský 430 m² 1285. — Z těchto rybníků byla část kolonizována. Byl to rybník Novinský, Dědek a Živanický. Další rybníky vypuštěné byly použity k hospodářství polnímu a lesnímu. Nyní ze všech těch starých rybníků zůstávají malý rybníček u hájovny v Čeperce, rybník Jezero, rozlohy 117 m² 534 — zbytek z rybníků.

níku Oplatil, v oboře Týniště, nadýmače bohdanečské, rybník bohdanečský, »Broumar«, tři rybníky »Zábranské«, rybník Sopršský, »Mladinov« — »Běnátky« — Javůrek v Semíně. Z rybníka Velké Čeperky zbyl rybník »Broumar«.

Cástečná úprava navržena byla Ing. B. Trojanem, vrch. stav. radou techn. kanc. rady zemědělské: ze Ždánice přes Bohdaneč k Výrovu. Spád nového dna 0,15—0,20—0,13 promile.

Náhon opatovický je velkým dílem vodním a důležitost jeho národního hospodářství je dnes po letech značná. Pod sifonem potrubí dřevěného pro odvodnění luku na pravém břehu Labe pod náhon mlýnský nalézá se prvé stavidlo na náhon mlýnský opatovický. Stavidlo to postavil r. 1796 tehdejší vodní stavitele Václav Doleček. Nad opatovickým náhonom na pravém břehu Labe as 100 m proti vodě zřízeno bylo nákladem zemského fondu větší břehové opevnění, které má za účel ochranu břehu i ochranu ústí opatovického náhonu. Blíže druhého, jižnějšího položeného mlýna opatovického stával na »ostrově«, t. j. za náhonom opatovickým, klášter opatovický. Husity úplně zbořený, z něhož nezachovala se památka Zádná, vyjma kvádru neb různých klenáků. Klášter stával v místech, kde nyní je kříž kamenný a naproti socha sv. Jana Nepomuckého. Nynější mlýn čp. 43 býval papírnou.

Pod ústím spodního mlýnského odpadu opatovického provedena byla v letech 1894—1896 nákladem zemského fondu úprava Labe as 800 m dlouhá. Hmoty v průkopu nevybírály se úplně, nýbrž vybrána byla jen střední kyneta a dve krajní kynety pfi svazích břehových, které se dlažbami a záhozy z kamene zabezpečily. Průkop se samočinně vytvořil během as čtyř roků a nezanáší se a neprohlubuje se více. Hráz zátopní při odříznutém řečišti provedla obec opatovická svým nákladem.

OPATOVICKÝ JEZ

Sobota 1. října a stavba elektrárny

29/9/1957

OPATOVICE (IŠ). — Opatovický jez se opravuje již od r. 1855. Významná a historická stavba na Labi z konce 15. stol. se zřídila proto, aby mohl být vybudován 34 km dlouhý opatovický kanál, napájející 17 rybníků ve svém povodí. Jez má střechovitý tvar a patří mezi největší jezy na našich řekách. Délka koruny jezu je 136 metrů. Rozdíl mezi horní a spodní hladinou Labe činí 570 cm. Nyní se vydlaždují propustě a opravuje celá konstrukce, protože nad jezem, ve vzdálenosti 117 metrů bude začínat vtokový kanál pro přívod průmyslové vody pro opatovickou elektrárnu. Zde se zřídí v místech, kde se bude protinat kanál s dosavadním opatovickým kanálem, přepad vody. Staré koryto kanálu v délce 700 metrů se zruší. Stavba přivodového kanálu má skončit v září příštího roku. Stavbu provádí n. p. Ingstab a vedoucím stavby je stavitele Hynek Zák.

Smlouva mezi Vilémem z Pernštejna a Králové-Hradeckými o směnu
gruntův.

1513, 30.září.

O kámen při Kunětické hoře a skálu Hradeckým oddanou. Léta P. tisícého pětistého třináctého, v pátek den svatého Jeronýma stala se smlouva konečná mezi urozeným pánum JMti panem Vilémem z Pernštejna na Helfensteiné nejvyssím hofmistrem království Českého z jedné stany, a mezi moudrými a opatrými purgmistrem a radou i vsí obci města Hradce nad Labem z strany druhé, a to taková že tíž Hradečtí nadepsanému pánu JMti ustoupili jsou kus gruntu právě proti konci Opatovického stavu, a něco nad stavem, zdýlí toho všeho za dva provazee a zšíří potud, jakož toho mezi udělána jest, tři kolové duboví vbiti a mezi tím vrby sázené, tak že již JMti potud muož a bude moci týž stav v tom břehu upevniti a opatrovati, jakož JMti potřeba kázati bude, i dědici a budoucí JMti beze vší jich překážky. Než dále do gruntuov jich ani na dál ani šíř, mimo to vyměření a zamezení, pán JMti ani dědicové a budoucí JMti toho stavu opatrovati nemají bez vuole týchž Hradeckých, leč by jich k tomu povolení bylo. Jinde pak všudy pán JMti dědici i budoucí JMti při správě téhož stavu zachovati se mají podle smlouvy, kterouž o to prve mezi sebou mají.

Item zase proti tomu a za to, což sou tu Hradečtí pánu JMti svého gruntu ustoupili, pán JMti jim jest dátí ráčil mooně k městu jich kus skály u hory Kunětické, jmenovitě v ty šíři a křivě hněd od té cesty, kteráž od Němčic k Hradišti jde, až po ten dub, pod tou mezi, aby ji oni sobě i jich budoucí lámati a bráti mohli ku potřebám svým volně, beze vší překážky pána JMti i JMti dědicuov a budoucích pánuov toho zboží. A v tom místě jim žádný jiný toho kamene lámati a bráti nejmá, leč jich vuole. A k tomu jestliže by se kdy jim Hradeckým přihodilo ten kámen přes most Němčický vézti a bráti k své potřebě, že tu u Němčic z toho cla platiti nemají, dokudž tu most jest.

Toho všeho na držení a pro budoucí pamět nadepsaný pán JMti pečet svou vlastní přivěsiti jest ráčil, a Hradečtí pečet města svého též přivěsiti k této smlouvě, a po širší vědomí připrosili sou obojí urozených vládyk, pana Petra Fřibka z Otoslavic na Březovicích, pana Bohuslava Běškovce z Běšovic, hejtmana ty časy na Pardubicích, pana Čenka z Pařízku na Radiměřiborí Radboři, že sou své pečeti přivěsili k této smlouvě a k tomu listu, sobě beze škody.

Stalo se léta a dne svrchu psaného. Na pergameně.

Liber documentorum primus Regenae Hradecensis de anno 1532, f. 79.

Opis v museu města Král. Hradce.

+ + +

Výpisy z "Archiv český čili staré písemné památky české i moravské.

Sebral Frant. Palacký Praha 1872.

Díl VI.: Diplomatář pana Viléma z Pernštejna.
str. 528 - 268.

1491. XII, 1. Král Vladislav dává Wilémovi z Pernšteina i bratru jeho Vladislawovi výplatu na vsech Malých Pardubičkách, Jesenčanech, Dražkovicích a Černé v kraji Chrudimském, a swoluje k dělání straupy pro wedení wody na rybníky, kteréž k Kunětické hoře a Pardubicům drží, wšak aby lidem co zatopil oddal a nawrátil aneb se s nimi smluwil dle řádu w zwmi české. Dáno w Budíně, čtvrtk po S.Ondřeji, 1491, k. 1 2 a 21. /Rukop. shovaný někdy v Litomyšli, nyní neznámo kde n. 195. /

str 528-260:

1491. IX, 25: Smlauwa mezi panem Wilémem z Pernštejna a panoší Hynkem z Sudoměře, "o strúhy a wody wedení na rybníky JMTi Kuněticco - Horské i Pardubské, struhú tak jakž potřeba káže udělati a wodu wésti beze wší překážky, kadyž se koli dowesti bude moci, a za to jest dobrovolně odměnū přijal /Hynek/ pastviště a lauku JMTi dědičnú to w Hostowicích" etc. Swědčí vládyky Neptalim z Frimburka a na Holicích, Jan z Prudic a na Fridnawě, Heřman z Sulic a na Slepoticích a Jindřich z Náchodu. Act. 1491, v neděli před S.Wáclawem. /Bb.n.192/.

str. 528 - 261 . :

1491. IX. 26. Smlauwa mezi Wilémem z Pernšteina a uroz. vládykům Janem Baworem z Hustiřan a na Bukowce "o rybník weliký Bohdaneccký, kterýmž se p. Baworovi a jeho lidem něco dědiny topí, a zase p. Bawor pánu JMTi rybníkem Rozhrnú gruntům něco topí". Swědčí uroz. vládyky Jan Spe tle z Prudic a na Fridnawě, Jindřich Březnický z Náchoda a Bořek z Zabidowic. Act. 1491, v pondělí před S.Wáclawem. Bb.n.189.

str. 532 - 295 - :

1492. XI, 2. Král vladislav Wilémovi z Pernšteina, že mu má nawráceno býti, co naloží na rybníky staré i nowé i na přikupování statkům k hoře Kunětické. D. w Budíně, w pátek po Všech Svatých, 1492, k. 1. 3 a 22. Ibid. n. 228.

Díl XVI str 204 - 184:

List krále Vladislava, jimž knězi Jindřichovi /z Minsterberka/ všech zápisuov již psaných potvrzuje, i synom jeho, kteréž má nebo mieti bude, a k prvním sumám tří tisice kop g. patvruzungx připisuje a přirazu je. V Praze 1477, 13.listop. - Cod. Fernst.v arch.mus.kr.Č. fol. 12 b. A jesliže by týž Jindřich neb dědicové jeho udělali rybník na tom dole proti Bohdanči, na kterémžto jest ves řečená Piezice /sic kláštera Opatovského, tehdy, což by tiem rybníkem zatopili, mají slušně vedle řádu a obyčeje země české to, což se zatopí, zase lidem oddati.

Díl XVI str 214 - 201:

Zápis z desk trhových království českého /Primo Andreae J. 12/, kterým přiznali se Jan st a Jan ml. bratří z Dobřenic, že prodali dědinu v Pěčici Jindřichovi staršímu knížeti Minsterberckému. 1480, 20.dubna, Cod. Fernsr.mus.kr.Č.f.22. Tištěno Emplerem v Reliq.II.381.

Str. 195 - 21:

Smlouva s knížetem Jindřichem starším Minstrberským o Horu
Kunětickau.

We Ždáře 1491, 8.Jan /Z ruk.Raudn.pag 116 sq/.

..... Item což se rybníka Pěžického dotýče, který leží u Bohdanče, ačkoli wěk v zápisích těch také gruntové stojí, na které zápisu kněz Jindřich dal jest dobrav woli panu Wilémovi z Pernšteina: ten rybník má také k tomu býti, s tím se wším právem, kteréž kněz Jindřich k tomu má, i s tū wsi Pěžice, kterauž kněz Jindřich přikaupil dědičně, a to, co jest we dskách ujistiti tak, jakož sám má od Jana Dobřanského a od strýců jeho.

- - - - -

str.220 - 46

Potvrzení krále Ludvíka na všecky majestáty předešlé Kunětickohorské a klášterůw Opatského a Sezemského. W Olomúci, 1523, 6.Apr.Týž r.
str 109 sq/

..... mocí královskou w Čechách swolili sme k tomu a tímto listem xx swolujeme, a právo všech těch listůw a zápisů prwé jmenovaných do tohoto listu našeho přewedli sme a přewodíme, chtice tomu konečně, aby swrchupsaný Wilém s Janem a Wojtěchem syny swými hrad Kunětickau Horu a zboží klášterůw Opatského a Sezemického a jejich příslušenstvím w zápisu jmenovaném měli, drželi a jich požívali, zejména těmito: městečkem Bohdančem, s Niwcici, Bystřici, Rybitwau, Lhotkau u Blatníka, Neratowem, Žiwanicemi.....

- - - - -

D.X.Wýpisky právní a saudní: str.542 - 350.

In libris citationum.

Dorothea de Milešovic citat Bohuslava de Bohdanče prima citatione pro dote ad tabulas. Ibi domini barones in pleno judicio auditio querela actricis et tabulis dotalitii, quas ostendit coram dominis baronibus, et responsione Bohuslai citati et litera, quam ostendit coram eis, quam habebat a Mathia Kabát cum fidejussoribus, invenerunt pro jure, et Jaroslavus Plichta de Žerotin dominorum consilium exportavit: quod praefata Dorothea est justa dotalitio suo ad praefatas hereditates juxta ipsius tabulas, et in eis pacem habere debet, et citatus juxta suam literam upomínaj swé rukojmě, et praedictus Johannes debet sibi Dorotheae condescendere.

Actum anno domini atc. Talmb.fol.79 p.v.

Díl VI.str 534 - 311:

1494. V,3. Král Vladislav swoluje Wilémovi z Pernšteina, aby u twrze swé Pardubic na místě příwozu přes Labe most nowý udělati mohl a jeho požívat. Dáno v Lewoči, w sobotu nalezení S.Kříže 1494, k.I. 4 a 23 B.n.290.

List krále Vladislava daný Vilémovi z Pernšteina, aby voda z Labe, která jde na rybníky jeho Šeperku /Čeperku/etc, v jisté vysokosti zůstávala.

Na Budíně 1498, 23. května. -Rukop. stát. arch. ve Vídni č. 201, Registra královská XXII. lib. f. 20 a-b č. 33.

My Vladislav etc oznamujem listem tiemto všem, že jsú na nás vznesli některí věrní naši milí, oznamujíc nám jménem urozeného Viléma z Pernšteina, najvyššího hofmistra království Českého, věrného našeho milého, jakož má a drží rybník Šeperku a druhý Bohdanecký k Kunětické hoře příslušející, na kteréž struhú vodu vede z Labe od Opatovského stavu; též také jakož jest udělal druhú struhu od Lhoty Uherčické, kteráž jde /na/ Zminský a na Lanský /v rukop. má: Lanské/ rybníky, kteřížto rybníci příslušejí k Sezemskému aneb Opatovskému klášteru, a odtud jde na rybníky jeho dědičné k Pardubicím příslušející. I obávaje se v budúcích šasiech ve vedenie té vody na rybníky svrchupsané zmatkuov a nesnází, prosil jest s velkú pilností, abychom jemu tu milost učiniti a k tomu povoliti ráčili, aby ta voda, kteráž jde z Labe od Opatovského stavu na rybníky svrchupsané, též také i ta druhá, kteráž jde na Zminský a na Lanský /opraveno jinou rukou z: Lanské/ rybníky, při něm a při dědicích a budúcích jeho dědičně zuostala, a nad to aby tiem stavem, kterýž jest u Opatovic, hýbano ani jeho uměšováno nebylo, než aby tak držán byl, jako se nynie drží. Též také aby ta struha, kterúž jest udělal od Lhoty Uherčické, kteráž jde na Zminský a na Lanský rybníky, ta všecka voda aby při nich také dědičně zuostala, a ty struhy aby v té širokosti též dědičně zuostaly, a stav aby v té vysokosti držán byl, jakož se nynie drží a stojí. Jehožto žádost slušnú znajice, a k ní pro služby jeho, kteréž jest nám mnohé věrné a užitečné činil a činiti nepřestává, naklonění jsúce s dobrým rozmyslem a radu věrných našich, moci královskú v Čechách svolili jsme k tomu a tiemto listem svolujeme, tak aby ta voda svrchupsaná, kteráž jde z Labe od Opatovského rybníka na Šeperku a potom na Bohdanecký rybník, též i ta, kteráž jde tú struhú od Lhoty Uherčité na Zminský a na Lanský rybníky a vodtud na rybníky jeho Pardubské, kteříž jsú dědiční, s těmi oběma stavý a s struhami svrđhupsanými v té širokosti a vysokosti držány a zuostaveny byly, jakož se nynie drží, při témž Vilémovi, dědicích a budúcích jeho dědičně zuostaly /ručměl původně: zuostavili, ale vi přetrženo/ nynie i na budúcie časy; a to bez našie, budúcích našich králuov Českých i jiných všech lidí všelijaké překážky. Všakž toto znamenitě vymieňujem: jestliže by kdy to zbožie kláštera nadepsaného k výplatě přišlo, a ty osoby, kteréž by to vyplatily, chtěly sobě buď nahoře aneb dole rybníky na té strúze a vodě udělati, že to budú moci učiniti a té vody k tomu tak požívat, jakž nynie stojí, beze všie překážky Viléma, dědičuov i budúcích jeho. Dán na Budíně v středu u vigilijí božieho vstúpenie anno Christi 1498, regnorum autem nostrorum Hungarie octavo, Boemie vero XXVII°. Ad relacionem magnifici domini Joannis de Sselnberg, supremi cancellarii regni Boemie.

díl XVI str. 49 398/-496:/CLXXXIX/

Smlúva /Vilíma z Pernšteina/ s Bavorem z Hustiřan, což se rybníkem zatopení dotýče Bohdaneckým.

1491, 26.září. - Uod.Pernšt.arch.mus.král.Čes.

Léta božieho MCCCCCLXXXI, v pondělí před svatým Václavem mezi pánem/ a panem Vilémem z Pernšteina na Helfensteině nejvyššiem hofmistrem královstvie Českého s jedné, a urozeným vladykú panem Bavorem z Hustiřan a na Bukuovce s strany druhé, stala sě jest smlúva o rybník veliký Bohdanecký, kterýmž sě panu Bavorovi i jeho lidem nětco dědiny topí, a zase pan Bavor pánu JMti rybníkem Rozhrnú kruntu nětco topí, o to mezi pánum JMti a Bavorem svrchupsaným stal sě jest konec, že jest jedno místo oddáno za druhé, a když by byl rybník Bohdanecký na místě pln, tak jakž má plný býti, a páne Bavoruov Rozhrna teež, tehdy ně obě obědvě straně mají na meze vyjeti a meze zdělati, aby na věčnost a budoucně tak stály pro potomní zmatky.

A jestliže by pán JMti rybníkem Bohdanecským co více topil, když by plný stál, tehdy svrchupsaný pan Bavor nemá proti tomu býti ani co říkati ani jeho budúci ani jeho lidé. A teež také jestliže by svrchupsaný Bavor co více ryvníkem Rozhrnú topil pánu JMti, proti tomu pán JMti nemá býti ani jeho budúci potomci ani JMti lide. A tuto smlúvu svrchupsanú slíbili jsme sobě obapolně věrně, právě, křesťansky beze všech forteluov zdržeti a zachovati, tak jako sě svrchu píše. Tomu na svědomí a pro lepší jistotu, pevnost i zdržení své sme vlastní pečeti k tejto smluvě přitiskli; a připrosili jsme urozených vladyk, pana Jana Špetlé z Prudic a na Frydnavě, a pana Jindřicha Březnického z Náchodu, a pana Boška z Zabíovic, že jsú podle nás k tejto smluvě pečeti své přitiskli, jim a jich erbom bez škody.

Actum anno et die ut supra.

/Výtah tištěn AČ, VI, 528 č.261.

díl XVI str. 511 -667-:

Král Vladislav dává rybník u Bohdanče řečený Plaček Vilímovi z Pernšteina. Dat. ve čtvrtek po sv. Marku /27.dubna/1497. Emler Reliq II. 484

díl IV.str 225 -50-:

Potvrzení krále Ludvíka na smlauwu mezi panem Wojtěchem z Pernšteina a měšťany Hradeckými o ostrow při stavu Opatowském učiněnau.

V Prešpurce, 1524, 14 Jan :

My Ludwik z boží milosti Uheršký, Český, Dalmatský, Charwatský etc. král, markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské kníže a Lužický markrabě etc oznamujem tímto listem všem: že sme žádáni od urozeného Wojtěcha z Pernšteina a na Pardubicích, věrného našeho milého, abychom té smlauvě, kteráž jest mezi týmž Wojtěchem a purkmistrem a raddau i wší obcí města Hradce nad Labem učiněna o ostrow, kterýž jest při stavu Opatowském, a o nějaké grunty, kteréž sau sobě dobrowolně směnili a o ně sfrejmarčili, tak jakž mezi nimi smlauwa učiněna w tento list náš slovo od slawa wepsána šíře a swětleji ukazuje, milosti w potvrđiti ráčili. Kterážto smlauwa mezi nimi stala se léta božího MDXXIII w pátek před na nebe vzetím panny Marie, slovo od slawa takto

Léta páne MDXXIII, w. pátek před na nebe wzetím panny Marie, s' stala se jest smlauwa celá a dokonalá mezi urozeným pánum, panem Wojtěchem z Pernšteina a na Pardubicích s jedné, a maudrými a opatrými pány purkmistrem a raddou i wší obcí města Hradce nad Labem, s stranou druhé, o tyto níže psané artikule, a to takowá: Nejprve o ten ostrow při stavu Opatowském a laučku Worowskú, kteráž jest na tom ostrowě, s lesem i s mýty, i s jespem, o kterýž jest jesep rozepře byla mezi

panem z Pernšteina a pány Hradeckými, kterýžto jesep jest pod týmž ostrowem etc./Ta smlauwa jest zregistrována a zkorrigována w starych knihách fol.537/.

/Než závěrek potvrzení té smlauwy krále Ludvíka jest tento:/Kdež my znajíce slušnau žádost téhož Wojtěcha, a majíc w paměti jeho wérné a nám platné služby, kteréž jest nám šinil a činiti nepřestává, s dobrým rozmyslem a raddau wérných našich, mocí královskau w Čechách, jakožto král Český, té smlauwy mezi napřed jmenovanými Wojtěchem z Pernšteina a purkmistrem, konšely a vší obcí města Hradce nad Labem učině we wšwch kusích, článčích a klausulích, tak, jakž jest w tento list wepsána, potwrdili sme a tímto listem potvrzujem, tak aby oni i budaucí jich, držitelé týchž gruntů, duchowní i světští, podle té smlauwy k sobě se zachowali, ji drželi, bez naši i budaucích našich králův Českých wselijaké překážky, i všech jiných lidí duchowních i světských. Tomu na swědomí pečet naši královskú k listu tomuto rozkázali sme přiwěsiti. Datum w Prešpurce, we čtvrtek po oktávu swatých tří králův léta božího tisíciho pětistého dwacátého štvrtého a králowství našich Uherského a Českého osmého.

Následuje smlouva opsaná z knihy Libro documentarum in Titulato v listu 79 uloženou v Novém Bydžově.

Extrakt z knihy Přové v deposici JMti panství Pardubic se vynacházající sub fol. 139, stran splavu Opatovského pánů králohradeckých.

Leta Páně 1538 v pondělí den sv. Panny Kateřiny, ny Pardubicích stala se smlouva celá a dokonalá mezi urozeným panem panem Janem z Berstei na a na Helfensteině z strany jedné a moudrými a opatrnými pány purkmistrem a raddou i vší obci města Hradce Králového nad Labem, s strany druhé, mnou Jaroslavem starším z Pelberku a z Kosti na Hrádku nad Sázavou, nejvyšším komorníkem království Českého jakož prostředníkem od stran dožádaným, a voleným, a ke mně s oboustraně přáteli vydanými těmito, Vilémem Křivenským /?/ z Ronova, a panem mladším Křivenským z Ronova, na Roždálovicích hejtmanem na ten čas kraje boleslavského, Sigmundem Andielem z Ronovce na Morašicích od pana Jana z Bernsteina vydanými, a Janem Ratoborským z Chlumu a na Potce /?/ purkrabí kraje hradeckého a podkomořím kraloven v království Českém a Václavem Bořkem z Dohalice a na Mokrovanicích hejtmanem na ten čas kraje hradeckého.

Strany hradeckých též vydanými a to taková:

Když jest vznikla různice i půhonové od pana hradecké učiněné jsou byly, což se dotýče gruntův paně zatopených rybníkem Březhradským, i také podmokáním luk a dědin lidi paně z Pohřebačky pod týmž rybníkem z Podůlšan a z Libišan i jiných.

I takto jest skrze mně, a svrchu psané od stran přátel k mně přidané na nás od stran obojich mocném přistání smluveno a srovnáno, i vypořádano:

Ze oni hradečtí panu z Bernšteina za to všecko zatopení a podmokání učinili a oddali jsou dvacetí jiter luk na polabí k gruntům paně nejbliže přiložicím, a též panu dali a postoupili, všeho toho lesů v Trávníku, což tu mají dědičně.

Proti tomu pan zase jim hradeckým ráčil jest dáti mimo to což jsou hradečtí prve koupili a jim odmezeno jest, gruntův páně i lidi poddaných paně pod týmž rybníkem Březhradským za struhu počnouc od obce Plačické když se týž gruntové počínají těch gruntův a luk až do ty trouby, a za tou trouboou čtyři lokty z šíří i z délky, kteržto podmok vypadá, pán jim hradeckým ihned vyměřil a dal k jejich požívání dědičně bez všeliké překážky pana i budoucích jeho. a ta trouba kteráž jest v gruntech páně a podmok z ni vypadá, ta má v své míře hradeckým zůstat bez překážky všeliké pana i dědicův páně na časy budoucí a věčně; pakliby kdy sešla vždy hradečtí mají na to místo jinou novou troubu udělati a vložiti.

Než co se luk a dědin páně i lidi páně, kteříž praví, že by tám rybníkem Březhradským podmokati měli dotýče, ty pan sobě i lidem svým cídit i opravovati dáti má, tak pokud by se panu za nejlepší zdálo a vidělo.

Co se trouby kterou se voda z rybníka Březhradského do Kuřího /?/ jezera pouští dotýče, ž tou trouboou hradečtí nynější i budoucí pouštěti dolem vody nemají, leč kdyby se loviště rozděliti, a ta voda bezestnitě do jiných loviště sjítí a vypadnouti by nemohla, tehda hradečtí budou mocí tou trouboou z toho loviště tu vodu pustiti, a ty ryby soubě vyloviti, a tu struhu počnouc od té trouby až do Kuřího jezera oni hradečtí cídit mají, tak aby se tou struhou panu ani lidem paně tudy škoda nedělala, a ty struhy od Kuřího jezera také cídit mají,

tak jakž o tom předešlá smlouva ukazuje.

Co se při stavování prken na stavu Opatovském velkém dotýče, takto jest mezi nimi panem a hradeckými smluveno a stvrzeno, že pan z Bersteina kdyby vody malé na luky kdyžkoliv byly, a toho potřeboval, a neb budoucí jeho, bude sobě moci prken přistaviti na témž stavu Opatovském tak aby voda nad ten cejch měděný kterýž jest podle smlouvy předešlé udělán, kteráž míra vidni /?/ jim obojím stranám od nás vydána jest, strany aby sobě nad ten první měděný cejch hněd bez prodlévání na tu míru od nás vydanou nový udělali, však na ten způsob, tak aby voda nic výše nad tu míru novou od pana, dědičně a budoucích paně držaná tím přistavováním nebyla, však to všecko aby bylo bez ujmy a pohoršení první smlouvy u témž stavu a starém cejchu ve všech artikulích učiněném; než totto jest mezi tím znamenitě vymíněno, že v luk sečení uznala by se toho potřeba pro škodu luk, a oni hradečtí o tom panu aneb úředníkovi paně oznámili na Pardubice, ta prkna ze stavu vyňata býti mají, tak aby luki volně k sečení a sklizení býti mohly, a potom zase nastala-li by toho panu potřeba muž sobě ta prkna rozkázati na stav ten zase vstaviti.

Než jestli by pak vody veliké kdykoliv připadly, tehdy hradečtí mají o tom panu den napřed dátí věděti, aneb úředníkům páně, tehdy bude povinen pan, dědici i budoucí paně ihned ta prkna rozkázati z toho stavu vyniti a oni zase hradečtí i budoucí jich tolikéž při té míře v nově udělané pana i budoucích jeho zachovati mají a tak oboje strany při tom articulu k sobě se bezevšeho před /?/ všemi nyní i na časy budoucí zachovati mají a to pod propadnutím pokuty padesáti kop grošů českých tolíkrát kolikrát by se koliv která strana jedna k druhé k sobě tak jakž se v této smlouvě píše nezachovala.

Což se vody vedení u Vohařině pod mlýnem Vohařiskem dotýče tu bude moci pan i budoucí paně k užitku sobě pojiti odkud odkud jsou ji hradečtí do své struhy nové pojali a ji přes grunty hradeckých aneb jejich poddaných vésti a struhu sobě k vedení té vody udělati, tak aby čtyř loket s šíří ve vodevření /?/ a ve dně /?/ dvo loket, a z té struhy zemi bude moci dátí metati na obě strany pokudž toho potřeba té struhy země ukazovati bude, a luk hradeckých, aneb oni hradecký okolo té struhy na těch březích budou moci pastvami toho užívat, i jinak, avšak aby bez zavozování a škody té struhy to bylo a napřed v té struze pan i hradečtí na společný náklad mají sobě stavida udělati a dvou rovných polích /?/ a to tak opatřiti, buď nadimačem a nebo stavkem, aby tu vodu obě straně volně sobě vésti mohli, a těmiž stavida jedna polovice se má ty vody na rybník páně pouštěti, a druhou polovicí sobě hradečtí na svůj rybník pajiti a kdyby pan tv vody nepotřeboval, tehda oni hradečtí budou moci na svůj rybník všecko obrátili a pojiti a to s vůli paně i dědicův a budoucích jeho, a tolik kež pan jestliže by hradečtí té vody nepotřebovali bude ji moci k užitku svému všecko hnati struhou svou, též s vůli hradeckých, a jestli že by chtěliv těch místech pod vohařini /?/ rybník dělati, to budou moci učiniti, ale však stou výminkou, aby oni té vody jednu polovicí před své grunty tou struhou předce panu tak jak se nahoře píše, a vysvětluje pouštěti, pokudž toho panu potřeba jest.

Než cožby koli pan sobě k té struze dělání těch gruntů bral a potřeboval, tak jakž nahoře dotčeno jest, o to se oni hradečtí svými poddanými bez všelijaké nesnáze a urovnání panského s nimi snéstí

a srovnati mají.

Což se pak těch všech puchonů mezi panem a hradeckými a tyto articulae napředpsané vzniklých dotýče ty všechny mezi nimi zdviháme a vnic obražujeme,tuto smlouvu slibili jsou sobě oboje strany řádně ve všech articulích zdržeti a zachovati,kdež pak nazdržení toho,a pro lepší jistotu k tému smlouvám,pan z Pernšteina a oni hradečtí pečeť tě své vlastní dali jsou přivěsiti a my nadepsaní prostředník a smlouvce od stran obojích vdomí,též pro lepší zdržení k této smlouvě jsme pečeť své přivěsili,když toho jedna každá strana smlouvou specetěnou a stvrzenou mají,stalo se leta a den svrchu psaného.

/ III-2-I-14/.

Kopie. Milostiví páni,páni.

Vaši Exell a Milosti JMti:Rychtář města Král.Hradce, poslušnou správu činí,že jest podle toho sub dato 9.Januari leta přítomného,k němu prošlého Mil.poručení od Majestátu téhož krá.města,jistou v přičině cizení příkopů,neb náhonů,mezi JMti panství Pardubickém a týmž městem Královém Hradci v letu 1523,od někdy vzácné paměti pana pana Wojtěcha z Pernsteina jakožto tehdejší vrchnosti pardubské,učiněnou smlouvu neb narovnání authentice požádal, kterážto že sice již in originali před rukami se nenachází toliko v jich úřední paměti knize,documentorum řečené pořádně ingrohsirovanou mají,když davše takovou při úřadě král.města Nového Bydžova vidimirovati,tako vý vidimus ted sub lit.A.poslušně skládá.

I poněvadž dle správy nebošt.pana hejtmana pardubského Soltze,táž příkopy pod rybníkem hradeckým,nad pamět lidskou cizeny nebyly,tak že tudy jak MTi poddaným pardubickým,tak i okolním na lukách a políčku nemalá škoda se děje.

Pročež za slušné býti uznáváme,že by nadoznámený vidimus lit.A. té starší smlouvy v letu 1523 zavřené,k týž poslednější anno 1538 již v registrách starých pardubských slově Přových fol.139 vepsané,také ingrohsirovati=opačené pak cizení týchž příkopů neb náhonů,tak jak jakž týž smlouvy ukazují, příhodlným a postačitelným časem,purkrabímu pardubskému předsevzítí poručeno,dřívěji však také JMti radda kral:pan procurator zdaliž,a coby v té případnosti k připomenutí měl,slyšán býti mohl.

Actum v JMti král komory puchhalterii expediti české 22.Aprilis 1694.

Vašich Exell a Milosti.

poslušni a k službám volni
Jan J. Kranický
Jan A. Zezulář
Ludvík Ignatius Fuggar.

JMti raddě a král:Procurátoru
v královeském,panu Filipovi
Kadovi z Prosece,o správu,a
dobré zdání odeslati
Ex Consilio Camae Boha
Prague 1.Juli 1694
L.A.Zwikher.

/III-2-1-14.

d.30.Aprilis 1694.
Puchhalterie Exped.České,další poslušná správa,v přičině oídění příkopů,
neb náhonů,mezi JMti panství pardubském a městem Král.Hradci.

Kral.Procur.:

S t a v O p a t o v s k ý:

1/.Loučku.- 2/.Les,- 3/.Jesep,- 4/.Břehův nesužování,-5/.Nesnižování břehův,-6/.Vody nezvyšování,-7/.Tři louky,-8/.Cestu,-9/.Trouba,-10/.Strouhy,-11/.Mostky,-12/.Stavidla.

Pod propadením pokuty..... 115 kop groš.

Letha od Narození syna Božího Tisícího pětistého dvacátého třetí, v pátek před Nanébevzetím Panny Marie. Stala se jest smlauva celá a dokonalá mezi urozeným panem panem Wojtěchem z Pernsteina, a na Pardubicích s jedné, a moudrými a opatrnymi pany purkmistrem a raddor i vši obci města Hradce nad Labem z strany druhé, o tyto niže psané artikule a to taková; nejprve o ten vostrov při stavu opatovským, a loučku Wýrowskou kteráž jest na tom vostrově s lesem, i s smíti, i s jespem, o kterýž jest jesep rozepře byla, mezi panem z Pernsteina a pany Hradeckými, kterýžto jesep jest pod týmž ostrovem a pod stavem Opatovským, až po louku velkou jeho Mti pana z Pernsteina, a tu pani hradečtí v též ostrově vejše psaném sobě ani potomkům svým jsou nic nepozůstavili, než aby pan jeho Mti dědici i budoucí JMti toho všeho ostrova užívali na budoucí časy bez překážky pánův hradeckých i budoucích jejich však na tento způsob, aby jeho Mti pan z Pernsteina a dědicové i budoucí jeho Mti kdož to držeti budou po JMti břehův nezvyšovali, a vody/ mimo prvnější smlouvu nesužiovali, též i nad časy staré učiněné nezvyšovali než břehy buše sobě moci pan i budoucí jeho Mti spravovati, tak aby jich voda nekazila, a to beze vši překážky pánův hradeckých i poddaných a budoucích jejich a za týž ostrov a grunty svrchu psané, pan JMti ráčil jest dáti pánům Hradeckým tři louky, tyto zejména v Březhradu z té strany, louku Klášterku, louku Makoloveji i s jezerem, louku dlouhou, a na těch lukách pan sobě ani svým dědicům a budoucím nepozůstavuje,

Item: cestu páni Hradečtí přes grunty své vde vši vysoké JMti pana z Pernsteina i budoucím jeho Mti svobodnou pustiti mají k stavu Opatovskýmu, aby s potřebami všelijakými k tomu stavu nálezejícímu ~~než~~ jež by se dva vozy minouti volně mohly, bez překážky pánův Hradeckých i jich poddaných dojížděti mohl, a touž cestu JMti pan i budoucí jeho Mti bude sobě moci spravovati, jestli že by se jeho Mti jaká škoda dala,

Item: toto také k tomu jeho Mti pan pánům Hradeckým učiniti povinen bude, za ty svrchu psané grunty kterýchž sou pani Hradečtí jeho Mti postoupili, troubu vložiti rozkázati má, na svůj náklad pod struhu kte rouž/ se voda na rybník Šeberku /Čeperku/ vede a ta trouba má být z šíří čtyř loket a zvýši jednoho lekte, a od té trouby hned počna jeho Mti pan má struhy dáti zdělati ve dně z šíři čtyř loket a z honny nad jezero kteréž nově kuří /?/ též na svůj náklad, a ty strouhy když je jeho Mti udělati ráčí, budou povini páni Hradečtí a poddaní jich v svých gruntích nápotomné časy dáti ciditi a JMti pan a lide jeho též na gruntech svých než troubu jeho Mti povinnou bude, na svůj náklad i budoucí jeho Mti napotomní časy, bud znova dáti dělati aneb opravovati, tak aby tož troubou volně voda z těch struh vypadati mohla do Labe, a tuž troubu i struhy nad troubou i pod troubou od jeho Mti pana mají udělané být do sv.Jana nejprv příštího a náni Hradečtí mají a povinimi budou to opatřiti aby vod z Labe do těch struh svrchu psaných žádný zůmyslně v gruntích jejich nevedly ani vjiti dopouštěly, a co se potomního kladení neb opatrování truby napřed

psané dotýče, tu jeho Mti pan i budoucí jeho Mti budou moci struhu svrchu psanou dátí zahraditi a to dilo aby v suše dělano aneb opraváno býti mohlo,

item: Struhy kteréž jsou od Sedlice na Ždánský rybník, ty jeho Mti pa má hned dátí vyciditi, a mostky přes ně zdělati, aby již více vody se nevylevaly na grunty lidi hradeckých na lukách

Item: Škoda která se děje lidem pánu Hradeckých na lukách napodvolšany o ty luhy JMti pan též i páni Hradečtí přáteli vydati mají, a ty což mezi nimi za spravedlivé najdou, že by mělo od JMti pana učiněno býti, to učiniti jeho Mti p. jim oddati má.

Item: což stavidel těch kteréž jsou v pavku v té hrázi, kteráž jest pod Březhradem, když by případný vody přišly a zase vonadajíc v lukách ostávaly a na těch stavidlách se zastavovaly, ty mají stavidla hned vytaženy býti, aby ta voda z těch luk volně odpadati mohla;

Item: jakož su nějaké rokle se zdělaly na gruntech Vysockých, pak k tomu se panu z Pernšteina povolení dalo, aby ty rokle zavésti a spravit mohl, aby se tady dále voda neprobírala, však nic výše než srovnanjíc to s břehem nic více toho pan z Pernšteina opatřovati mítí moći nebude, bez povolení pánu Hradeckých, poněvadž jest to na gruntech jejich.

Item: též k tomuto jsou se svrchu psané strany totiž pan z Pernšteina a páni Hradečtí dobrovolně svolili, jestli že by páni Hradečtí zůmyslně v tom ostrově a v té cestě svrchu psané aneb poddaní jich překážku činili, aneb z Labe vodu vedli aneb vésti dopustili zůmyslně do též strouhy, kterouž JMti pan v gruntech jejich udělati rozkázal, tehdy páni Hradečtí aneb budoucím jeho Mti propadnouti pokud: Půl třetího sta kop grošův českých a zase týž pan z Pernšteina i budoucí jeho jestli že by tou troubou svrchu psanou vody pustiti zůmyslně nechtěli aneb struh v gruntech svých v čas slušně náležitě vycídit nedal: ježto by těmi struhami voda jítí a výpadu mítí do trouby nemohla, a též co se těch stavidel dotýče, kteréž jsou v splávku v té hrázi, kteráž jest pod Březhradem, jestli že by kdy ta stavidla zůmyslně ke škodě pánu Hradeckým zastavena byla při opadání vody, tehdy pan a budoucí jeho Mti pánu Hradeckým a jich budoucím povini budou propadnouti pokuty též půl třetího sta kop čes.

Tomu na svědomí my svrchu psaní pečeti své dali jsme přitisknouti k této smlouvě, a pro širší vědomost, připrosili jsme urozených pana Petra Přibka z Otoslavic a na Březových, pana Václava Bočka z Dolalic a na Mokrovousích, pana Václava Heršterského z Malovar, že jsou pečetě své přitiskli k této naši smlouvě sobě beze škody.

pečetě

a že svrchu psaná smlouva slovo od slova ve všech punktích clausulích commatách /?/ v knize libro documentarum in Titulato v listu sedmdesátém devátém s vepsanou a ingrosirovanou se srovnává pro dokonalou toho jistotu a důvěření my purkmistr a radda královského věnného města Nového Bydžova nad Cidlinou dali jsme k tomuto hodně věrnému vidimi pečet naši městskou přitisknouti vědomě, kteréhož to vidimus jest datum v nadepsaném král. věnném městě Novém Bydžově nad Cidlinou 23 dne měsice Januari anno 1694 = 1694

purkmistr městský a Pečet Radda královského města Nového Bydžova nad Cidlinou

Resoluti v příčině cidění příkopů neb náhonů pod rybníkem Březhradským s pány králové hradeckými mezujících, a aby se jich králohradeckým tuto přiložené vidimus vydati dalo i jim hradeckýmo tu věc naps

Od c.k. správy kamerálních panství v král.Českém- k.k. pardubické vrchní správě na vědomí:

Této jest nejlépe známo jak jest to nutné, aby se labský proud, tak rychle, jak je možno zavedl do svého starého toku. Toto nemůže, jak jse jsem na samém místě a po nejzrajejší úvaze shledal, žádným jiným a lepším způsobem se uskutečniti, než vykopáním nové struhy. Vzhledem k tomu může být nejen velmi nutná voda k zavodňování rybníků a po-hánění mlýnů co nejrychleji vedena do kanálu, ale také bude učiněna nejbezpečnější přítrž k dalšímu prolamování labského proudu. Jelikož všecko záleží na nejrychlejším provedení tohoto tak důležitého díla, tak shledávám za nutné sděliti vrchní správě následující věci, jak jako směrnice:

1/. Má se vzít za základ plán sestavený inž.p.Müllerem pro vykopání nové struhy, podle něhož ona struha se má vésti lukami opatovické fary a několika lukami poddaných, a protože záleží především na výměně těchto pozemků, již sám jsem předběžně vyslechl králové-hradeckého děkana, jakožto opatovického faráře a příslušné poddané, a věc jsem tak dalece rozhodl, že jedna i druhá strana, tyto pro novou struhu potřebné lučiny, jinými vrchnostenskými mají být vynahrazeny; s tímto návrhem se také uspokojili a jmenovaný pan děkan slíbil, že se všecko nutné předloží králové hradeckému veledústojnemu konsistoriu. Jakmile nyní pro výměnu farské louky dojde svolení konsistoriální má vrchní správa

2/. tuto louku, jakož i příslušné louky poddaných, ihned dátí vyměřiti přísežným měřičem a dátí zakreslití právě tolik obsahující luční půdy s oné vrchnostenské louky, která beztak hraničí nad trochu výše ležící opatovickou farskou loukou, z kteréž opatovickému faráři a oném poddaném, jest vyhraditi ekvivalent, obzvláště však bude nutno 3/. aby na každé straně nové strouhy, pro kterou podle předběžně učiněného vyměření p.inž.Müllerem, byla stanovena šířka 60 čes.loků, ještě 4 sahy pro břeh byly určeny, tudíž pro novou struhu se břehem šířka 84 čes.loket hned z počátku byla stanovena, protože nelze předvídati zda snad voda se nerozšíří ve struze, již přidělen na jednom neb druhém místě a tedy během doby, když by břehy nyní nebyly založeny dosti široké, s jedním neb jiným poddaným mohly by vzniknouti sporý pro odplavování jeho půdy vodou. Při přesném vykonalování oné struhy a břehů se tedy ukáže, které poddanské lučiny musí být ještě vyměněny a nahrazeny od nejvyššího panství, vedle těch již zmíněných pozemků. Výměna těchto pozemků bude v té době tím spíše uskutečnitelná, protože poddaný pro zřejmou škodu, kterou jim způsobí vystupující voda na krajích jejich lučin, zcela rádi svou ruku k tomu přiloží, což by v budoucnosti neučinili, kdyby k rozšíření břehů bylo potřebí ještě nějakého prostoru; když tedy

4/. tyto výměně podléhající farské a poddanské lučiny a poačně ony lučiny které mají být jako ekvivalent odevzdány, budou od zeměměřiče geometr. vyměřeny, má si vrchní správa, o nastávající transakci, se svolením obou stran vyžádati schválení od slavného král.kr.úřadu, tak aby súčasně stranám vrchnostenské pozemky byly dány do majetku s příslušnými zákonymi opatřeními. Avšak toto všecko se má vykonati co možná rychle, aby vykopání nové struhyco nejučinněji mohlo být podniknuto. Zatím

5/. jest obstarati bez nejmenší ztráty času, potřebné dřevo na kůly

atd., potom potřebné tránce a k vyvážení země, potřebné trakače nebo káry a pokud by tyto nemohly být dosti rychle obstarány v krajině, měly by se koupiti v Hradci Králové, kde podle výpovědi p. Müllerova je jich zásoba. Vůbec má dbátí vrchní správa, aby bylo se vší silou započato s vykopáváním nové struhy, nejpozději nastávajícím týdnem. 6/. aby nyní zoto důležité dílo bylo co nejrychleji vykonáno, jest je mu věnovati tolik pěších robotníků, kolik může být beze škody hospodářství postrádáno, a zároveň je učiniti rozbor, zdali může být vykopání tak rychle, jak je nutné, pouze robotou aby bylo zdoláno. Kdyby vrchní správa shledala po zralém uvážení nepostrádatelnost, tu se ~~z~~ tímto povoluje, aby vedle roboty ještě nutní pracovníci mohli být přijati za zaplacení z důchodu, tito se mají však od robotníků oddělit a každému práce přidělit, kterou má v jednom dni vykonati, vůbec ale učiniti taková opatření, aby co možná důchodové a hotové výdaje byly zamezeny. Aby se to uskutečnilo, má vrchní správa vyležiti poddaným zvláštní nejvyšší milost, kterou jim věnuje nejmilestivější pozeková vrchnost při nynějším naléhavém díle, a je povzbuzovat k vykonání bezplatné práce: a mohlo by být, že by oni vedle své roboty ještě několik dní z lásky zdarma pracovali.

7/. Vrchní správa má stanoviti, podle vlastního uznání služebníka nebo řádného písáře k dozoru nad tímto dílem, který by měl vésti nejenom účty o všech důchodových vydáních, ale také konati dozor nad dělníky vedle toho by bylo asi nutné, ještě obstarati dozorce nad lidmi, kteří již se účastnil takové práce a rozuměl by vodní váze, nebo alespoň brokové váze, aby on podle návodu inž. Müllerova do nové struhy patřičnou hloubku dovedl udávati. Nabídí se sice opatovický pilář za takového dozorce za odměnu denně 21 kr, kterému jsem sice předběžně tuto službu přislíbil, avšak vrchní správa musí ještě uznati, zdali bude tento tu práci skutečně užitečně řídit. A nyní abychom přišli na samo dílo, pak

8/. jest kopati novou struhu podle řádného vytýčení, které má vykonat p. Müller; předběžně se stanovilo, že tato struha má být vykopána 4 sáhy široká s patřičnou hloubkou: ale jest radno, vykopati hned z počátku ještě větší šíři až ke dnu vody, aby se do kanálu vedlo dostatečné množství vody, proto jest nutno, tuto věc bliže uvážiti snolečně s p. Müllerem a podle uznání provésti

9/zahrazení staré struhy, tam totíž, kde nový proud labský bude spadati do starého řečiště nedaleko tehdejšího jezu, jest jedna z hlavních věcí, protože tímto musí být zabráněno, aby voda nepřepadala do štěrbiny v hrázi; toto zahrazení může být ~~stavoblesk~~ zhotoveno tím řádněji a to nejtrvaleji, ježto vykopávky nové struhy se bude bráti k tomu dostačná zemina. A jest beztak známo, že vedle zahrazení kůly, které musí být zhotoveny na obou stranách základu této hráze, k její trvalosti přispívá postupné propletení, pbzvláště jest pevně provéstí stranu stojící proti vpuštěné vodě, aby toto dílo mohlo odolávat lēpe tlaku vody; a ježto sypká půda vodou jest docela lehce odplavována, tu má se plocha tohoto zahrazení vykopávanými plochami ďrnu obložiti a na nich udělati pletivo. Rovněž

10/. jest toho dbátí na obou stranách nové struhy stavěných březích, obzvláště jest však pravý břeh k Vysoké, který nejvíce musí snášeti tlak vody, zrovna zpočátku co nejlépe zpevniti, totíž jej osázeti vrbaři, olšemi a j. křovisky, aby se hned zpočátku postavila hráz ztrhujícím vodám. Ačkoli

11/. vykopávání nové struhy a postavení hráze nevyžaduje žádné rádné překročení výloh, protože největší část této práce může být vykonána robotou, tak bude dřevo jen nutné, aby byl sestaven rádný projekt o novém jezu, který má být vystavěn ve staré struze a o hotových výdajích k tomu potřebných a o materiálu, kterého má být použito; tento návrh by měl p. Müller co nejdříve vypracovat, jak slíbil vrchní správě, která potom má jej prohlédnout a se správou a dobrozdáním zaslati.

Konečně opakuji ještě jednou, aby se se vší horlivosti přiložila ruka k dílu a aby byla snaha co možná dílo brzy uskutečniti.

Pečet' Pardubice dne 10. Maje 1775.

Svobodný pan z Ledebur.

Výpis z panského archivu pardubického značky: III/9/1/3/5.

Lit.B No 14

rok 1775.

Příčiny

proč nelze lehce zrušiti Opatovský kanál.

který byl od nepaměti veden krajem z Labe u Opatovic, nejen pro vlastní panské potřeby, nýbrž kdyby také na kanále závislé kaprové a výtažní rybníky měly být kasírovány, v důsledku čehož při kanále ležící poddanská městečka a vesnice, pak mlýny, pily, vedle jiných politických okolností by se měly zastaviti, čímž též v Opatovicích některá potřebná vodní díla musí být udržována.

Pro panskou potřebu samotnou:

1/. Poněvadž tohoto času z tohoto kanálu musí být napájeno 9 kaprových a 15 výtažních rybníků, které přibližně vykazují výnos.. 9180 zl 14 kr

2/. Poněvadž na tomtéž kanále jsou postaveny sice empíyteutické, ale již dávno prodané mlýny, jedna papírna a jedna pila a poddanských 6 mlýnů a 2 pily, z nichž jest placeno panskému důchodu ročně 1488 zl 11

a měsrečkám i poddaným..... 1850 zl Kasírováním kanálu a v důsledku toho i mlýnů a pil odpadly by značné sumy, dohromady roční činže ve výši..... 3338 zl 18 kr

3/. Poněvadž na tomto kanále závisí existence panského pivovaru a vinopalny v Semíně s vodárnou, kamž potřebná voda a jiná potřeba by se musela z Labe dovážeti, což by vyžadovalo ročně nejméně 1032 zl 51 výloh, na což nutno vzít zřetel.

4/. Po napojení rybníků slouží tento kanál svojí vodou c.k.hřebčínu v Kladrubech, takže by tento trpěl nedostatkem a nouzí o vodu a nemožl by daleko existovati.

Pro potřebu poddanských městeček a vesnic:

5/. Obzvláště se se jedná o městečko Bohdaneč, které jest od Labe ve mi vzdáleno a mimo tento kanál a vůkolních rybníků, které jsou odlehle a měly by se zrušit, nemá městečko žádnou jinou vodu a musely by se zrušiti i městečku náležející 3 mlýny a pila a trpěly by i studny v městečku se nacházející. Nedostatkem vody by trpělo obyvatelstvo i dobytek, podobně tak i městečko Přelouč.

6/. Nedostatkem vody trpělo by též 11 poddanských vesnic, a to: Opatovice, Podulšany, Ždánice, Dolany, Neratov, Přelovice, Živanice a Semín, částečně i Mělice, Lohenice a Břehy.

Vzhledm k politickým a všeobecným poměrům:

7/. Udržením dotyčných rybníků a kanálu mezi Pardubicemi a Králové Hradcem a mnohých zbaňnělých a močálovitých pozemků bylo by pro Hradeckou pevnost prospěšné v pádu přepadu nepřitelem.

8/. V močálovitých místech roste rychle olšové dříví, čímž se panským i poddanským požadavkům v nouzi vyhovuje.

9/. Zrušením kanálu a těchto rybníků a zastavením dotyčných mlýnů, nebylo by široko daleko žádného mlýna k pohledání, zvláště v dobách noze a drahoty, ale hlavně v době válečné, na čemž hlavně záleží.

10/. Poněvadž také stáje kavalerie je méně než každý rok v městě Bohdanči by nemohly prospívat a ubytování jedné eskadrony by se nemohlo uskutečnit, musely by se erární konírny se škodou zrušiti a mohly by se na jiném místě s větším nákladem nově pořídit.

Úhrn roční ztráty pro panství i příslušné zájemce by činil 13551 zl 23 kr = 12.518 zl 32 kr = 1032 zl 51 kr / -

Naproti

tomu možno předpokládati, že příslušné rybníky s výměrou 15.995 měří

Blahorodý, milostivý, nejuctivější Pane!
Vaší milostí zaslané nařízení z Pardubic ze dne 20.března podle kte-
réhož se máme vyjádřiti, že v pádu, když by se měl Opatovický kanál
kasírovat, zdali by město Bohdaneč mělo postačující potřebu vody a
kam by se měly naše tři mlýny přeložiti, aneb ale kdyby tyto mlýny
případně nemohly být nahrazeny, zdali bychom byli v stavu mlecí stro-
je obstarati.

Z důvodu poslušnosti nemůžeme následkem toho skrývati, že v celém našem městě Bohdanči se nalézá málo zdravotně upotřebitelné vody; jen v 15 domech se může vystačiti, ale zbývající studně čím jsou hlubší, tím více obsahují nezdravou a zeleno-bahnitou vodu a též v letním času jsou zároveň bezvodé, následkem čehož nastává všeobecný nedostatek vody jak pro občanstvo, tak i pro zvířectvo. Aby bylo dostatečně vody, přihodí-li se požár, byl od nepaměti zřízen vodovod z tohoto Opatovického kanálu. Z tohoto kanálu taktéž byla vedena voda do městského pivovaru a rovněž skoro do všech občanských studní jest vedena voda potrubím. Když se kanál jedenkrát v roce čistil, trpělo občanstvo nouzi o vodu a musilo si vzpomáhati vodou rybniční.

Co se týče třech mlýnů, které se nalézají na tomto kanále, jest délka kanálu od Labe až sem snesitelná, obnášející asi 3 míle a nepostrádá telná jak pro lidi, obzvláště pak pro c.k. kamerální panství Pardubické přináležející vesnice, které musí mlíti.

Protože v této krajině se nemalézá jiný mlýn na stálou vodu, platí tento mlýn Bohdanečské obci 1122 zl ročního úreku, kteréžto mlýny se nemohou někam jinam tak snadno přeložiti a býti zkasirovány. V této celé ploše zde žijící lidé by trpěli největší hladovou nouzi a musili by voziti obilí do mnoho mil vzdáleného mlýna a musili by též opus titi své pozemky.

Protože toto vše jest více méně známo Vašim milostem, jakož i þ nám, proto prosíme nejponiženěji toto zlo od nás a veškerých kontribuntů odvrátiti, což v nejhlubší oddanosti očekáváme.

Věrně nejposlušnější: Jos. Komárek, purkm. Jos. Schintag primas, Jan Pabiček, Vác. Kučera, Fr. Siruček, Fr. Fiala měst. písář. Dne 24. března 1781.

Výklaď

plánu zhotoveného pro opatovický jez a v něm očížených
abecedních písmen.

- AA Nárys náhonu, který se má postaviti v Opatovicích, ze kterého se poznává, jak část toku Labe, tak i místa, na kterém tento jez může býti nejlépe a nejbezpečněji postaven.
- a jest část základu toho jezu, kde musí základ býti zpevněn pilotami s falecovanými kůly.
- b jest základ jezových křídel, která mají býti postavena ze zdíva a opatřena falecovými kůly a pilotami, mezi něž jest vložen dubový velký a malý rošt, do něhož musí býti vtlučeny olšové kartáče /otýpky/, což může býti zdivo zcela bezpečně postaveno.
- c ukazuje, jak dva hlavní prahy navzájem jsou pevně spojeny a v nich jsou zapleteny kartáče, na což ještě jiné dva prahy jsou spojeny /zapojeny/ a kryjí dolní hlavní prahy k vůli bezpečnosti, takže jsou dohromady pevně spojeny.
- cc ukazuje jak dřevěné pažení na jezu navzájem je spojeno, jak před prseň dléžděním pevně jest opatřena, což ukazuje ta figura.
- d jak náhon jest dlažbou pokryt a opatřen stavidlem a navzájem vázán.
- e ukazuje stavidlo, které při velkých vodách chrání břehy před poškozením a stržením a umožňuje propouštění vody.
- f křídla jsou zhotovená z kamene.
- g počátek vody od hráze
- h zachycování a hrazení vody, které jsem zhotovil k ulehčení práce pro p.P. Grubra, aby v suché půdě mohl s tím rychleji pracovat, což bylo zhotoveno na rozkaz pana ck.vrchního správce.
- j na tomto kamenitém místě má býti kamením zahrnut, k zamezení všeho zla a udržení bezpečnosti tohoto jezu /na tomto místě má býti tento jez kamením zahrnut k zamezení všeho zla.....
- k zadržení vody zhotovené p.P. Grubrem a právě také vodou stržené
- l starý labský tok, kde přebytečná voda má téci.
- m velký vodní náhon
- n kanál, jimž jsou mlýny a rybníky dostatečnou vodou zaopatřovány
- o rameno Labe, které teče k opatovickému mlýnu.

Poznámka: Kdyby později tento jez podle horního popisu a podle projektu pod lit. B přiloženého byl zhotovován a stavěn, zavazuji se, zcela podaně a nejposlušněji ručiti za tuto práci a patřičnou bezpečnost tohoto jezu a jeho ustavičnou stálost ~~xx~~ svým veškerým majetkem in genere specie, slavnostně ujišťuje, že se i při největších se vyskytujících návalech ledu a velkých a velkých vodách tento neutrpí nejmenšího poškození

Opatovice 31. ledna 1782.

Pečť. Václav Dolleček

mlynář opatovický.

Veleslavné ředitelství c.k. panství.

Opatovická vodní stavba jest nesporně dílo, které jest strašlivé a zouflalé, obzvláště když k tomu ještě přistupuje, že je povídačky činí ještě strašnější.

Patří k tomu nesporně srdce a odvaha a pak podporující výpomoc aby chom to přemohli překážky a uvedli v činnost horlivost a neuváděli vědomí srdce, které koná svou povinnost.

Každá dřívější návštěva veleslavutného ředitelství c.k. panství v Opatovicích, projevila vrchní správě v uznání toho, co se už stalo, spojenost a povzbuzení a zdá se, že jediné pochybení všecko máří.

Sokol jest byl dříve a jest ještě i nyní chudý muž na kterém vrchní správa nemá zájmu.

Tato znala jej však jako rozumného a obratného ve vodních stavbách, ba i jako osvědčeného při různých pracích. Tak před mnoha lety přijala jej nikoho lepšího ne ze soucitu, ale výhradně z nutnosti, aby mětický mlýn, který již mnoho let byl na spadnutí, v úpadku a takřka opuštěný, poznenáhu zase zřídil, a jednou zase uvedl v chod, tak aby aspoň úřední dluhy na něm lpející mohly být zaplaceny; že jej jeho nejvyšší chudoba však ještě stále omezuje, na tom nemá nikdo viny. Jeho dluhy duchodu nábyly udělány jen jím samým, ale z části byly převzaty a byl mu předložen výkaz dřeva k zaplacení, jež on ještě úplně neodebral - za případné soukromé dluhy úřad neručí a o ně se nestará.

Stav opatovického vodního díla, které způsobilo již deset let tak značné a marné výdaje poskytovalo vrchní správě látku k neustálým spekulacím, jak by se mohlo předejít tak veliké závadě.

Známá schopnost a obratnost Sokolova byla tedy tu využita, a protože předložil vrchní správě takový plán, který byl z počátku dobré prohlédnut, prozkoumán, tím také uznán a potvrzen za možný a uskutečnitelný, panem F. stavebním ředitelem Grubrem, potom ženijním oberstleutenerem tem panem baronem von Bernarem a konečně dvěma přísežnými hydraulickými mistry, tak došlo vrchní správě úřad svého cíle, a nebylo nic jiného možno, než jeho provedení podle své povinnosti podporovati. Nutně správně a spravedlivě musil vrchní úřad zvoliti k provedení tohoto díla Sokola, jenž tak jeho jakožto jeho původce a navrhovatele z této základny přičiny:

1/. že on jako původce a navrhovatel by jej nejvytrvaleji musil dělat
2/. aby on si ovšem opatřil výdělek a lehčejí vypomohl, což nikdo nemůže nikomu zazlívat a žádného obratnějšího dílovedoucího nemohl udělit v pravdě však Sokolovi nejenom p. P. stavební ředitel, nýbrž také slovutné c.k. ředitelství ujistilo svou chválou, a slíbilo přiměřené diety při šťastném provedení dobré zaslouženou remuneraci. Není také nezávažné, že dosavadní stavba při přesunu zásob a materiálu, zřízení menší a založení větších staveb již stála tol den, když však se uváží, že a/. piloty, b/. mřížování a tak i jiné nutné věci ze samých obstarály a jenom k palivu vhodných dubových kmenů byly zhotoveny a naproti tomu projektované duby v jejich nejlepším vzrůstu byly navrženy, což je o něco nákladnější, ale trvanlivé a hospodárnější.
c/. když se nahlédne, že za tesaře nedostatečně aspoň 3000 zl
d/. za čerpání vody aspoň nejméně 5000 fl bude státí /úplně nic /?
e/. na opory mlýna v plánu s hlavními oporami spojené nyní ale opravené a pro kanál nutné 2000 fl

f/. nepředvídané a přece nezbytně nutnými uznané opory a odpad vody 3000 fl

š./.dva mosty přes kanál a nouzové můstky a jiné nepředvídatelné nutnosti aspoň 2600 fl, tedy dohromady jistě 15.600 fl, bylo příliš nízko projektováno, tak se samo sebou rozumí, že se s prvotně projektovaným množstvím nebude moc vystačiti.

Ne bez příčiny poukázalo nejvyšší dvorní místo, vedle vrchní správy pana P.stavebního ředitele k vedení tohoto díla jakožto znalce, jest však litovati, že on nemůže být přítomen, a účastní se důležitých jednání jen notami, jak právě ona s nařízením z 22.srpna tr.

Když tedy z této strany vrchní správa, jejíž věc to není, aby dílu ze základu předem rozuměla, zajisté však po přibrání znalců dílo vedla, a když pomocník Leypold za 300 zl zaměstnaný se vší píli podle podání a zprávy z 18 července tr. není ten zprávný muž, za něhož byl prohlašován, a tudíž není schopen na práci a počinání Sokola dohlížeti, raditi a naváděti k důkladnějšímu vedení, tak není vrchní správa věru nikterak zodpovědna, když dělá to, co její povinnosti a nedocílila, co bylo předepsáno a nutno.

Kdyby byl p.P.stavební ředitel mohl prohlédnouti plány díla, soudí v vrchní správa, že by měl také byl posouditi a dobře uvážiti překročení výdajů, zdali navržené požadavky peněžní a materiálové mohly být postačující.

Vrchní správa, která taková umělá díla, jak svrchu řečeno, jen povrchně ale ne znalecky, tedy příliš přesně posouditi dovede, zajisté nahledla, a proto také ve své hlavní správě dané v Pardubicích 31.října 1782 opatrně poznamenala, že nemůže ta to být ručitelem, že by se s projektovaným kvantem /množstvím/ vystačilo, protože vodní stavby mají nepředvídatelné případy a musí ztrpěti změny, které výdaje zmnožují a práci stěžují, o tom jest svědectvím, výslečkový protokol zaslany se zprávou z 10.července t.r.

Která, a věru nejmenší stavba není, jež by nepodléhala v provádění té měř nevyhnutelným změnám, než by si je bylo možno při zahájení představiti. Denní příklady se vyskytuji při těchto opevnění a jiných vodních stavbách, že, co loni bylo postaveno letos je strženo.

Pan P.stavební ředitel Gruber zřídil v Opatovicích jen prozatímní hráz a měl by podle povinosti a svědomitosti doznati, jak mnoho změn prací při tom musil podniknouti. Není tudíž žádný div, když i Sokol z oddůvodněných příčin musí tu dělati změny a že nemohl projekt podle požadavků navrhnuti. Dřívější pana vrchní správce Svoboda postavil nový jez v r.1775, měl k ruce inženýra a dílovedoucího Müller, který pracoval při stavbě Králové Hradecké pevnosti, a byl by měl dobré vědomosti při té stavbě, začež také 100 dukátů remunerace dostal, a že jez ve 4 letech byl stržen, on žádnou zodpovědnost neměl: a vrchní správa by měla mít zodpovědnost? mělo by mu k téži připadnouti přestavování? protože se o to stará, aby dílo nehledě k tomu, že nebylo navrženo s překročením nákladů, trvanlivě bylo zřízeno, protože se o den i nocí snaží a stará. Jenom, že protože není podporována znalci. O né! Tu doufá správa ve spravedlivý a ostrý náhled veleslovutného c.k. ředitelství panství.

Vrchní správa jest nyní připravena, poučena již nutnostmi odhalenými při započaté práci, sestaviti hospodárný a podrobnější překročení nákladu, a tento předmět bliže rozvinouti ve zvláštní zprávě. Sokol ovšem nerozumí geometrickému měření, ale zajisté měření vodnímu a hydraulickému velmi dobře, podle svého způsobu a shoduje se vždycky docela se znaleckým vyměřováním. Jest paličatý a potměšilý; právě proto ne-

opominula vrchní správa jej zavázati jak se má chovati k staviteli Jedličkovi, dozorci Leypoldovi a dozírajícímu úřadu; tito oba mohou ústní návrhy podávati, ale písemná rozhodnutí předkládati. Vrchní správa neuvěřila ani trochu Sokolovi, a ještě mu méně nesvěřil žádné peníze, kromě těch, které si v začátku při lesních pracích vyzve jako mistr k vyplacení svých lidi. Důchodní a purkrabský úřad může podat povinné prohlášení, zda střídavě nebyly disponovány všecky cesty do Opatovic k vyplacení dělníkům.

Jenom nyní vyplácí písář, vedoucí důchodové účty vlastnorušně a to proto, protože vrchní správa ví, kolik tomuto člověku může důvěrovati a protože to Leypold kontroluje.

Také na vodní stroj samotný nedostal ſt Sokol žádné peníze do ruky, kromě toho co potřeboval na malíkosti a sám si musí opatřiti, ale na to musí podávati kvitance nebo výtahy a co se týče zřízení stroje dostal Saudný a Sokol zvláštní předpisy od vrchní správy a dá se doufat, že tyto budou přesně sledovány. Stroj nebude stát ani 1800 nebo 1500 fl, nýbrž podle návrhu mezi 700 a 800 fl, kterýžto podle návthu Sokola, zříditи bylo úředně rozhodnuto, tím nutněji a rychleji, protože se nahlédlo, že expřix tři zřízené šnekové čerpadla, k zdolání vody nedostačují a že bude míti jak doufáme dobrý účinek, a tím bude daleko více uspořeno čerpání vody.

Zde jest jedině překážka práce, že voda hned z počátku nemohla býti přemožena a to jest právě případ, který musí býti nutně zařazen mezi nepředvídané případy při takových dílec̄.

2/. Nebylo věřeno lehce, ba vůbec né, ovšem ale v jisté míře a slušnosti mu bylo lichoceno, protože jest to chvalitebné ba nutné s vedoucími díla nediskutovati nýbrž povzbuzovati, neboť jakkoli chudý a zmatený je Sokol, tak jest možno s ním vyřiditi dobrým způsobem více než tvrdostí, protože ono povzbuzuje, toto však skličuje a činí zoufalým. Nebylo mu přenecháno nic, jen udávání práce, jak bylo vhodno a nutno, avšak jednání a co možná hospodářský provoz byl omezen různými zařízenými dispozicemi, a kdo jest, kdo by se mohl chlubiti, že může zameziti všecky ty nejmenší přehmaty, když některé se vyskytnou, při tak důležitých a rozsáhlých pracích, ježto vrchní správa jak bylo zmíněno jest zcela téměř zbavena pomoci znalecké.

Nechybí tu od vrchní správy na dispozicích pilném dozoru důrazu a všeho co dílo vyžaduje, písemné pokyny, které vrchní správa podle zprávy dané v Pardubicích 10. července vydala a ještě dále rozšířila podle nastavších okolností, ospravedlňuje povinnost, kterou je zavázána vrchní správa tomuto dílu, a vůbec své službě.

Z toho nevzniká žádná pochybnost, zda by dílo bylo trvanlivě postaveno, že vyměřování mostu v kanále před hostincem a nad ním příliš předčasně prý bylo zasazeno, neboť i když nebylo dosaženo pevného dna, jedná se zde jenom o to, aby piloty a prahy tak pevně byly zasazeny, aby byly schopny nésti zděné oblouky, ježto zde voda nebude prouditi, nýbrž tiše tahnouti a tím nikdy také podmílati. Aby se probádala také nesprávný důvod udavače /?/, dala vrchní správa stavitelem učiniti zkoušku a bylo skutku mřížování k tomu, k čemu je nutné, tím vhodnější, čím k těm prahům a rostům, na kterých mají seděti zdi, byla učiněna zvláštní opatření. Další ohled se vede na hlavní díla, totiž hlavní jez, zábrany atd. a tu jest stanoveno, že když pilota nebo mřížování už nechce vnikat do dna, musí se ještě zasadit sto nebo padesát ran, a ukazuje-li se, že pilota neb mřížování přes 1 nebo 1/2 coulu tam vnikla, tak musí ještě na

ni dále býti bušeno. Ze ale nadbytečná výška pilot a mžežování se tu a tam odřezává to jest způsobeno rozdílem dna a to je právě ona úspora,která by při zbytečném zatloukání byla zbytečným nátlakem.

Co se týká zmíněných kanálů u pardubické dlážděné silnice,tu není chyba ani na stavitele ani na kom jiném,neboť právě při jejím zakládání byl zde pan P.stavební ředitel Gruber a pan obestleutenant bar. von Bernard,ne sice společně ale samostatně,vrchní správa oběma uka-zovala základ díla,a ani jeden ani druhý nedovedl učiniti v tomto po-dnikání nějakou výtku.Zase jeden případ,který při vodních stavbách jest počítati mezi nepředvídané.

Stavitel Jedlička jest nyní od 4.tm.u Opatovic an nebude odvolán,pou-něvydž nyní začna zednická práce a on dosud kromě janotlivého zákroku,kdy byl sem přivolán by byl býval zbytečný.

Krátici se dny se snaží vrchní správa vynahraditi noční,nedělní a svá-teční prací,což je vhodné a možné,a vrchní správa ponedláhavá bez do-hledu trvání a řádnost prací a nezapoměla zamezovati návod a vedení ba i škodlivé dorozumnění mezi návodecem /?/ a procovníkem,a nyní záleží na kontrolujících dozorcích a Leypoldem,aby byli schopni zjis-titi a opraviti svévolnost Sokola,nebo ji ohlásiti,kde by v tomto p-případě našli vděčnou podporu vrchní správy,protože není po ruce žádný znalec,ale v této věci se nic takového nestalo.

Ani krejcar peněz kromě výdělku nebyl dán Sokolovi k dispossici k roz-hodování a výplaty dělníků á konají se každý den důchodní písar Sau-dný a kontrolor Leypold,protože obzvlášť pro nemoc důchodního a pro důležité záležitosti jiných úředníků už několik týdnů se nemůže jin-ak díti a protože je příčina důvěřovati Saudného a Leypolda.

Co práce až do data tohoto povinného vyjádření stály,bylo již v pře-duvypočítáno;aby však údaje týdenně za tu nebo onu stavbu v hodnotě udané v plánu mohla býti podávány jest nemožno,protože celé dílo bylo konkretně projektováno a účtování jen vzhledem k celku se koná. 3/.Právě proto byly dosud odsunuty vykopávka u hostince,až bude ho-tov hlavní zábrana,aby mohla vykopanou zemi dobře spevnění zpevniti a zahraditi a nemá býti puštěna ze zřetele žádná rozumná úvaha jak se také vždy dříve dělo.

4/.Jest rozdělení různých prací,co se týče vykopávání kanálu uplně zadáno a to podle směrnic králové hradeckého fortifikatora a tak vyžaduje to jenom takového dohledu aby vykopávkové práce byly jak to má býti s rozmyslem prováděny.

Tyto práce a planýrování což děje se za denní mzdu a aby se dohlíže-lo na pracující lidi závisí na Saudném.Leypoldovi a Sokolovi,k vyko-návání této práce mají také nutné dozorce,čimž režie se nikterak ne-zvětšuje,protože aby si vydělali,sami se té práce horlivě chápou.

Které práce v té souvislosti mohly býti podniknuty aby jedna druhé neprekážela to vrchní správa co možná nejlépe již zařídila,tím zpuso-bem,aby jenom hlavní provádění díla zplna prováděno a hlavní zřetel jest aby se voda z bočních křídel přemohla.Vrchní správa by byla po-vinna Sokola zbaviti všeho ohledu výdělku a budoucí milosti nejvyššího dvora,kdyby měla dojít k přesvědčení,že by dělal úmyslné průtahy v práci a rozmnožování nákladů;znalci musí posouditi zda se udělalo všecko možné,avšak že těchto- tento muž,má tak mnoho nepřátel,co pot-ká lidi,není ještě naše přesvědčení aby takového muže,který pouze prováděním tohoto díla,na kterém velcí znalci ustrnuli a ze svého přesvědčení přece se přiklonili k jeho mínění a on si chce zasloužit

milost a podporu toho, nevině zničiti to otřásá křesťanským a lidským srdcem, jako nyní tak i od začátku nebyly mu žádné peníze dávány, kromě mezd pro jeho zaměstnané lidi a zrovna od začátku věděl docela dobré, že jest zařízena vrchní správou řízení jak také tomu jest. Není možno, alespoň podle práva a svědomí-a tak mluví vrchní správa a uvědoměním volně od plic, nemůže a nesmí ji být z žádné strany dávána zodpovědnost, neboť

1/ jest shora řečeno ve hlavní správě dané v Pardubicích 31. října 1782 již zmíněno, že vrchní správa nemůže být ručitelem, aby se s tím to překročením vystačilo

2/ Přísluší ovšem vrchní správě aby na to dbala, zdali dílo rádně trvá trvanlivě a dosti pevně se staví a nebude toho zanedbávati.

3/ Měl by zde podle předpisu být pan P. stavební ředitel, aby nahradil nahradil vadný dozor.

4/ Hlavní správa ani nikdo jiný nebude moci zodpověděti, kdyby se dílo před blížící se zimou nebylo úplně postaveno a kdyby záplavy a nebo nárazy ledů na díle měly působiti a tak zase větší výdaje, neboť kdyby vrchní správa byla mohla ~~vážnosti~~ tehdy začít, jak prosila v veleslovutné c.k. ředitelství panství, tak by se bylo kopalo alespoň šest týdnů dříve, a dříve se mohlo zajistiti jaký stav voda vyvolá, a potom také o to dříve se mohlo vážněji zakročiti a tak bylo od základu o tolik dříve mohlo být popohnáno.

5/ Trpí mlýny, rybníky a vsi již beztoho, protože ne pro hlavní práci, ale pro stržené a sešlé zatímní hráze do hlavního kanálu může téci velmi málo vody.

6/ záleží to tedy na příznivém počasí, přemožení vody a uspíšení díla aby se vyhnulo všem obávaným případům.

Ježto však tolik základních prací jest již hotovo, které ještě stále nezdají se být hotové, tu nás může jedině uspokojiti čerpání vody, aby práce najednou se objevila a docela příjemný pohled poskytla na těch okolnostech ba i ujištění před vším nebezpečím.

A protože to nezávisí na prozírávosti Sokolově nýbrž je to nepředvídaná okolnost, že voda nevystupuje jenom z Labe ale i z pramenů, které Sokol třemi šroubovými čerpadly zamýšlel zdolati, tak musí být všechno možné zařízeno, aby se voda pryč dostala, kdyby ji nadále přece jen státroj nemohl dostatečně odstaraniti. Protože zednická práce s pražským vápnem neschne tak rychle, aby byla pevná, a k tomu je spojena a chráněna zatloukáním jezu a štěrkotáním, budeme muset také tolik zedníků přibrati, aby to bylo hotovo, ještě před zamrznutím.

Vrchní správa namá žádné viny, že se svázanýma rukama dlouhé dny minuly a jenom ještě krátké zbývající což jenom tím by se bylo zamezilo, kdyby se časněji bylo započalo, kdyby se byly předvídaty obtíže s vodou a mohlo se užiti včas nutných prostředků. Nyní ze skutečnosti se ví, a při užitých šnekovitých čerpadel nemohl nikdo předem věděti, že by tato tři byla nedostatečná, aby vodu z tohoto díla odstaranila. Ze na veliký pátek se utopili dělníci, to se nestalo z nutnosti práce ale více z opovážlivosti, protože nebylo pracováno na hlavním díle, nýbrž jenom na připravování staviva, což mohlo být již vykonáno, kdyby se byla směla mohla položit ruka k základním pracem o šest i osm týdnů dříve, takže tito lidé nebyli zaměstnáni přípravou materiálu, kteří byli používáni k základním pracem.

Nyní byl provoz práce zařízen, aby toto dílo pokud možno před blížící se zimou dokončeno a voda do nového kanálu zavedena, a to tímto způsobem: a/ Na hlavních zábranech pracuje políř Křovák starší, b/ na

na zábranách mlýnského náhonu polír Martin Vavřina, c/ na podzemní ních rourách polír Václav Mrkvička, d/ na pilotování mřížování a zřizování křídel jezu dva polírové Křovák ml.a Tohišek, e/ mosty přes kanál staví oba zednický polír Kroupa, potom hastoupí na křídla jezu jakmile mřežování bude položeno. Každý má vhodné tovaryše a podavače.

Kanál se urychluje a nyní co možná nejvíce přiměřenou práci. Stavitel Jedlička a dílovedoucí p/ Sokol mají vrchní dohled nad pracemi. Saudný vedení účtů a zapisování. Leypold kontrolu a vrchní správa, která koná s purkrabstvím střídavý dozor, doufá v nejlepší pokrok a zajisté dobré vykonání díla.

Vrchní správa zajisté na to dbá, aby poskytla výdělek co možná nejvíce poddaným z té krajiny a aby nebyl nedostatek počtu dělníků.

A jako až dosud purkrabí vždycky v pondělí a jiné dny v týdnu střídavě s vrchní správou byl v Opatovácích a dělá nutná opatření tak nebu de se nedostávati také dále na rádmého dohledu.

Vrchní správa bude potom po všem vydávat počet, když se ji může počítati za vinu, že by byla zanedbala dobrého rozumného a co možná podporujícího vedení a správy, neboť toho důkazem jsou rozkazy o postupu, které mají v rukou účty vedoucí úřední písář jakož i kontrolující Leypold a stavbyvedoucí Sokol, a jejich koncept je uschován u vrchní správy.

Jak šťastna by mohla být vrchní správa v Pardubicích, a jak by dobře byla vykonávána nejvyšší služba, kdyby sama mohla dozírat na všechny větší a věci, ovšem musí vrchní správa nejenom k menším ale i k větším věcem používat podřízených úředníků, ovšem proti vší správnosti, protože každý úřad ve své působnosti je tak zaměstnán, že mu působí neobyčejnom nesnáz ve vlastních záležitostech.

Polní hospodářství sice odpadlo, ale jak mnoho jiných různých záležitostí se stany země, vojska a také v panství samotném nepřirostlo? a přece se vrchní správě podle starého systému a zrušených správcovstvích nelze přisuzovati, odešli ji tři pojední, kteří nebyli účetní, aby pro vrchní správu jako Chaloupains na panství užívat a tedy snadno všechny případnosti přehlédnouti a dobré zaopatřiti mohla.

Tehdy když záležitosti skutečně menší a písárem proti vnějšku jenom stínem bylo mohla vrchní správa rafinovat /?/ a v provádění nejvyšší služby zaváděti mnoho vymýšlenosti: nyní musí vrchní správce z polovice když za dne chce přehlédnouti a dobré vésti záležitosti, jak jest povinen, musí přerušiti svoje hodiny odpočinku a spánku a tak jako kancelářský písář ba ještě daleko více s pérem zápoliti. Okolnost která získává úřadu vážnost ale nejvyšší panské službě a důchodovému užitku škodí.

Bylo však co se týče opatovického jezu někdy nemohlo být vyčítáno, vrchní správě něco škodlivého, a vkládáno na ni něco neprávem a nemístě prosí vrchní správa veleslovutné c.k.panství, aby ráčilo milostivě včas povolati pražské přísežné hydraulické mistry aby od základu a povinně prozkoumali posoudili a rozhodli, zdali vrchní správou se všecko ztužlo nestalo co se na ni záleželo zda tento nynější rozklad proti vys.nařízení z 3.tm. jest pravdivý a vhodný ohledu a potom očekává vrch.soráva všecko spravdlivé posouzení se vším respektem.

Pečet C.k.zámek Pardubice 8.září 1783.

Vzájemý J.M.Csl. Úřad Vrchnoreditelský.

Pokorně prednášíme: Kterak nasi městští
městští synkové, jenž pro obdržení nějakých
rybničních familií, nezi jinšima
obyvateli, při vyšším místě rádost svou
zadali, nic však méně z chludu množství
pruských emigrantů odmrštěni byli, zase
znova k nám se utíkají a nás, máje uči-
něnou s Vaši Milosti přímluvu /by při r-
rozdelování rybníků na familiě, dle māj
jící v té důležitosti sobě dané vysoké
moci a možnosti, na ně nejmilestivěji pa-
matovati ráčili/ rádají, kteroužto my
jim tím méně jsme odpěti mohli, čím ví-
ce nám na tom záleží, našim neusedlým syn-
kům; jak nejlépe za možné jest, k nějaké
lepší živnosti i s jejich dítkami dopomo-
ci se vynasnažiti, obzvláštne:

1/. poněvadž očte spatiujeme, kterak oni
nemohouce sebe dle svého řemesla obživo-
vati, velmi nuzném stavu pozustávají.

2/. Skrze zde vekvartfrovené militare, mālo
které byty k pronajmutí a ty sice jes-
te jinač než pod velkou činži obdržeti
mohou a tudy přinuceni jsou, skrze roz-
množování populace, jinde sobě obydli a
budoucí své lepší obživení, mimo městeč-
ka vyhledávati a pro snadnejší toho doči-
lení za milostivé udělení nějakých ryb-
ničních familií rádati.

Predež tehdy pokornou přímluvu s tímto
činíme, by na ně níže vyznamenané rádate-
lé, jak daleko možnost ukazovati bude
pri rozdelování rybníka, nejmilestivěji
pamatovati sobě oblíbiti ráčili.

Bohdaneč 17. Maje 1783.

Jeho Mil. cís. král. komorní panství Pardubice!

Vyměření všech stavidel a složení neb kol mlýnských jakož i trub, do rybníků jdoucích, kterými voda z hlavního kanálu od Opatovic až k Semínu jde; kteréžto vyměření slav. baudirekce neboližto Pražská Navigace mit žádá; dle za tou příčinou pod datum 27 Augal 1796 tého troku při slav. úřadě vrchnořiditelském uzavřené conference, a zavedeného protokolu, mně nízepsanému k vyšetření a správu toho nálezu dané, jakž následuje:

Ad lit. Pro 1° Ústa hlavního kanálu: Aubírka té vody, která z hlavního kanálu až k Semínu od Opat. jdoucího, k stracení přichází; ve vodní míře:

	I	II	I	II.
	0	sahu	střeviců	coulů:
a.	v kterých prah leží pod cejchem níž o 5-2: sahu			
	a než prahy u stavidel mlýna Opatovského			
	a Ždánských nazvaný vejš o 9 coulů, které			
	zvýšení nad dolejší prahy o těch 9 coulů,			
	slušnost míti žádá, poněvadž od toho prahu			
	k dolejším prahům přes 700 sáhů kanál délky s			
	své má; -a ačkoli na tom prahu, který v ústech			
	kanalu leží, mohla by se voda 5 střeviců i ta-			
	ké více držet, pokudž by dostatek takové na La-			
	bí bylo; -jenže však nikda se více takové vody			
	než 4 střev. a 4 coule nad prahem držet potřeba			
	není. Příčinu dle toho vyšetření tuto poslušně			
	vyjádří.			
b.	Výška prahu ^{neb} těch úst kanálu 9 sahu			

II.
Stavidlo hlavní s 1 ⁿⁱ
okenici mlýna

- Opatovského:
- a. Jeho šířka 1 sah 3 střevice 3 1/2 coule
 - b. na prahu leží vody obyčejně 4 stř. 4 coul
 - c. U starého kanálu starý hlavní stavidlo, nyní nepotřebné v šířce 7 střev 6 coulů

III. ^{tero}
Mlýn Opatovský s 5 složením neb
5 ti kolma řebenáči na vodě s přistrkovací jahelkou a 1 nou pilou prkenou při něm stavidla.-

	4	6 1/2
a. Stavidlo neb žlab na něm 3 kola vodní široký-v stavidlech neb okenici.....	1	5 1/2
a táhne se vody dle mého nálezu.....	4	5 1/2
b. druhý žlab na něm 2 kola v šířce na něj se táhne vody.....	1	2
c. jalový žlab bez vody 4 stř. 4 couly široký		
d. na pilu žlab na které 1 kolo široké ... táhne se vody na ten pilní žlab.....	4	4
e. Paty stavidlo neb žlab pro vytahování klád na straně který jen někdy se voda táhne o šířce 2 stř. 4 coul a za nima obyčejně leží vody 4 stř 4 coul a šířka žlabu maj 5 stř.	1	6

IV.

Papírna Opatovská s 3 vodníma kolma vlky nazvanýma.

a	Hlavní stavidlo kterým voda z kanálu na vantroka přichází široký 1 sáh - 5 1/2 coulu a prah nad prahy mlýnských stavidel Opatovský a Ždánský nazvaný, vyšší o 12 coulů		
b	Stavidla při žlabech na vantrokách- 1 pro dvě kola vodní široký..... táhne vody vokenici.....	3 1	1/2 2
c	Item papírna druhý žlab na něm 1 kolo šířka v okenici.....	3	1/2
d	třetí jalové stavidlo neb okenice široký 2 stř 1 coul	1	2
e	vody má ležet na prahu za těma 3ma okenicem a neb v vantrokách 3 stř.4 coule		

V.

Stavidla hlavní s 3ma okenicem Ždánský nazvaný, kterýma voda dle potřeby do dolejšího kanálu se pouští neb přizarází, jejich šířka od strany papírny lho..... 5 stř.6 coulu

2	5	8
3	5	6

VI.

Jalové stavidlo nad farou Opatovskou, kterým se jen tenkrát táhne, když přibytek vody neb kanál čistiti se má, a který v šířce... 4 stř.8 1/2 coulu za nim leží vody 6 střeviců

VII

Před Královou chalupou, stavidlo s 2ma okenicemi, k nahánění rybníka Velké Čeperky-
maj šířku okenice lní.....

2	3	7
táhne se vody obojima okenicema.....	3	4 1/2

10 1/2

VIII.

Nad Ždánským mlýnem dvě trouby k nahánění rybníka Malé Čeperky lní od Podůlšan 1 a 9 činí.....

čruhá 2 a 1-2 vody ~~num~~ veme.....

10 1/2

1 7

IX

Stavidlo s 2ma okenicem u samého mlýna Ždánského, k nahánění rybníka Oplatila při něm prah leží výš než u mlýna Ždánského o 9 coulů a na tom prahu 2 stř.3 coule vody obyčejně ležet má, a šířka okenic 1 ní.....

2	4	5
a táhne se obyčejně 1 ní okenice nad vodu.....	4	7

X.

Mlýn Ždánský s 5ro složením a přistrkovací jahelkou, totíž 5 kol na vodě řebenáče nazvaný, při něm stavidla neb žlaby:

hořejší žlab v okenici široký 3 stř 9 1/2 coulu, na tom žlabě 3 kola jdou a na ty 3 kola táhne okenici 1 stř. 1/2 coulu

druhý žlab v okenici široký 3 stř.11 coulu a na něm 2 kola vodní, táhne vody na ty 2 kola 10 1/2 coulu

c jalový žlab s lno okenici široký 4 stř.ll coulů
d okenice bez žlabu široká 3 stř.l coul těma se nikdy netáhne
e 5 tá okenice též bez žlabu 3 "l" těma se nikdy netáhne
a zá temá vsemi stavidly leží vody na prahu 3 st 1 c.
pročež ta voda, která skrze ty žlaby neb okenice projdé, zase k užitku do kanálu padá.

XI.

Stavidlo s 1 nou okenici nad Bohdančem k nahánění rybníka Bohdanečského, šířku v okenici.....
a na prahu leží vody, která se všechna táhne, a více do kanálu nejde.....

XII.

Trouba vrtaná, kterou z kanálu do Bohdanče k jejich užitku /potřebě/ teče, a která voda vynáší.....

XIII.

Mlýny Bohdanecké o dvou mlejnicích, v každé mlýnici 2 složení s přistrkovánou jahelkou, kteréžto oba mlynářové při stavidlach 4 okenice v jedné míře po 3 stř.l 3/4 coulu mají.

Též 4 žlaby po 1 každé kolu vlka nazvaný v šířce žlab před kolem u všech čtyř mlýnů 2 stř.5 coulu
5 tý jalový žlab v okenici široký 5 stř.l coul
Táhne vody na lno každé složení neb žlab ..1 střev.
Na prahu leží vody 2 střev.ll coulů. Mají střiku na všech čtyř žlabech po 3 střevicích.

Tu je k připamatování: že u těch Bohdaneckých mlýnů jen 2 ma žlaby po 4 stř.4 coul a na každém 2 kola řebenáče bývaly, ted ale skrze zvýšení o 6 coulů vody a přibit na práh naplatku, kola vlky nazvaný zdělali, kteréžto zvýšení jak břehům i zajespování kanálu škodí.

XIV.

Haltýře Bohdanecký při nich trouby

- a. k pohánění hořejších haltýřů 11 a 9 coulu dělá vody.
- b. druhá trouba jalová skrze haltýře k ulehčení kanálu při větší vodě, která skrze deště přichází.....
- c. třetí trouba nazvaná autrata má světlost:
2 stř. 1 coul a 1 střevic a 5 coulu.....

NB: Ta voda, která skrze ty 3 trouby z kanálu oduvadne všechna k Černskýmu mlýnu přichází.

XV.

Mlýn Černský v Černý u Bohdanče má 3 složení přistrkovací jahelkou a pilu, mívá v žlabech:

- a. hořejší žlab na něm 2 kola řebenáče, má šířku s okenici táhne tu okenici neb vody.....
- b. druhý žlab na něm 1 kolo vlk nazvaný šířka v okenici táhne vody.....
- c. třetí žlab jalový bez vody 4 stř.široký
- d. 4 tý žlab na pilu kolo vodní vlk v okenici šířka táhne vody na té pilu.....

Leží vody na prahu za těma okenicemi 3 stř.4 coule mají střiku ty žlaby, jak v mlýnu tak u pily 4 stř 2 c.

XVI.

Trouba z kanálu pro samý Živanský mlýn má světlost 1 stř.ll coul a 1 stř. 4 coul-dělá.....

NB. více do kanálu nepřijde.

249

21

5

10

11

219

10

371/2

61/2

34

9

171/2

XVII.

	Mlýn Živanský s 1 ním složením a 1 nou jahelkou Totíž 2 kola na vodě kořejníky po 6 stř., velký a Na mlejn má žlábek v okenici široký.....	4	1 1/2
b	na jahelku	2	
	táhne vody.....		10

XVII I.

Trouba před Přelovickým mostem pro stahování vo-
dy z kanálu když se pucuje a dříve k nahánění
rybníka Živanského nyní bez vody sloužila.
Má světlosti 12 coulu a 8 coulu čini 10 coulu
bez škody.

XVIII.

Trouba jalová před Živanským mostem má světlost
1 stř.6 coulu bez škody kanálu.

XX.

Stavidlo s jednou okenici nad mlýnem Vejrovským,
k nahánění rybníku Soprského a Nadýmače, šířka
okenice.....

3
1

táhne se vody s tou okenici.....

X XI.

Stavidlo s 2 ma okenicema pod výš jmenovaným sta-
vidlem, k zdejmání vody do kanálu rybničního Sovr-
ského a Nadýmače a má šířku 1 ní a 2 há okenice
3 stř.6 coulu a tudy přichází zase voda do kanálu
ke mlýnu Výrovskému.

XXII.

Stavidlo jalový, mlýnáře Vejrovského, i taky na jeho
náklad, má šířku 3 stř.7 coulu doleji pod tím stavidlem
trouba též jalová 9 coulu.

Ta voda padá k užitku mlýna Seminského.

XXIII.

Mlýn Vejrovský s 5 rým složením a přistrkovací jahel-
kou, též pilou, kola vodní korečníky nazvaný; nápad
neb velkost kol 9 stř.6 coulů na ně žlábkы a.....

2 2 1/2
b.... 2 5 1/2
c.... 2 3 1/2
d.... 2 5
e.... 2 6 1/2

na pilu..... 2 8

běží vody na vantrokách..... 1 3

Ta všechna voda padá do rybníka Břehského, nyní tu zdělaného
nového kanálu, k potřebě vodárny a mlýna Seminského

XXIV.

Trouba jalová pod mlýnem Vejrovským pro stahování
vody z kanálu má světlost 2 stř.4 coul a 1 stř.6 coulu
stř.11 coulů bez škody kanálu.

XXV.

Stavidlo s jednou okenici pod kasírovanou papírnou sem-
mínskou, k odtahovalí kanálu, když se pucuje, v šířce
4 střevíce-bez škody.

XXVI.

Trouba nad Semínskou vodárnu, kterou jde voda do
Kladrubského Gestüttu, má své světlosti 1 stř.1 1/2
coule a 9 coulu..... čini ...

11 1/4

XXVII.

Vodárna Semínská má kolo řebenáč nazvaný bez verku, která přivádí jen s nálevkama vodu do pivovaru nalévacího, žlab její má šířku 3 stř.6 coulu. Jalový žlab 3 stř.6 coulu. Té obyčejné vody přes tén prah u vodarny l střevic i také nějaký coul více; odtud ta voda všechna k mlýnu Semínskému přichází.

XXVIII.

Mlýn Semínský 4 složení, s přistrkovací jahelkou, s 1 pilou, kola 4 vodní, v mlýnu korečníky 8 střeviců vysoké a pátý vlk u pily 11 střeviců vysoký.

Na ty kola žlábkyně Široký a..... 2 stř. 2 couly

b..... 2 3

c..... 2 2

d..... 2

e na pilu.. 2 11

leží vody na vantrokách..... 1 1

NB. Z toho mlýna všechna voda padá do Labe a tudy ten kanál přestává.

V Měticích 2. September 1796.

Ze jsem tento nález svědomitě vyšetřil, podpisem mé vlastní ruky potvrzuji.

Václav Doleček
mlynář Mětický.

Vyměření mlýnských stavidel a rybničních trub, tak jakož mlýnských kol vodních, na kanále Opatovském až k Semínu jdoucím, od mlynáře Václava Dolečka na poručení vrchnoředitelského úřadu vyhotovení dňo 27. 5. 1796

10. May 1797.

518
Fast. Bau amt III-9-1-4-55.

Naše zlatá Halda.

je pěkná, skromná, nevnučuje se, je zajímavá svým prospěšným provedením, prožili jsme v ní blahodárných chvílek koupání, ale nejzajímavější je, že my starší jsme její vodou křtěni. Můžeme být docela hrdi, že je to Halda naše, neboť její provedení je na tehdejší dobu malý technický div. Vilém z Pernštejna byl jejím původcem a postavil ji r. 1513. Bažinaté krajiny od Libišan, Čeperky až po Bohdaneč a dále po Přelovice byly neplodná, bažinatá půda. Neznalému, který by se byl odvážil tudy na některých místech přejít, hrozila příšerná smrt utopením v bahně. I divoká zvěř, pouštěla se tudy jen po známých pěšinách. Této neplodné půdy bylo Pernštejnovi líto a jako velký a pokročilý národní hospodář a snad jak mu stranou říkali-kramář-připadl na myšlenku celou tu končinu odvodnit, případně nadělati z ní rybníků. Přivedli jej na tu myšlenku mnichové kláštera opatovického, kteří již před tím počali na těch místech zřizovati rybníky, ovšem ne v takových rozměrech. Prý se kdosi ptal Pernštejna, kterou půdu uznává za nejplodnější, odpověděl, že tu, na které se dají pěstovati ryby. Rybníků dal založiti veliké množství a říkalo se, že na jeho panství je jich tolik, kolik je dni do roka, bylo jich však v pravdě 253, v roce 1688 bylo jich 238, v r. 1793 jen 213, v r. 1776 však 218. K odvodnění bažinatých, bezedných močálů, ale také k napájení mnohých rybníků, kázal založiti Haldu, opatovický kanál, který poháněl devět mlýnů. Dva v Opatovicích, jeden ve Žďánicích, dva v Bohdanči, jeden ve Výrově, jeden v Semíně. Na odpadech dva isce: jeden v Černé a jeden v Živanicích,

Přizivili se také při tom moudří a opatrni otcové bohdanečtí, že zavedli si z ní do města k potřebě vodu. Pamatujeme se na tesaře Fr. Kvapila staršího, jak na dvoře svého domku v Bělské ulici, nynější Šípkově vrtával dost slušné borové kmeny potřebné k opravování městského vodovodu. Jeho předchůdcem býval Václav Loskot.

Vodovod vycházel z Haldy za Třídní na Průhonech a na louce odtud směrem ke kostelu se dělil. Jedno křídlo šlo do Hradecké, druhé do Bělské ulice a ta napájela kašny po ulicích, zásobovala i pivovar svou vodou. K zásobování města Bohdanče vodou položeny v opatovickém kanále č. kat. 2160 dvě dřevěné potrubí o světlosti 3'. Tímto potrubím vedla se voda do 5 kašen, do pivovaru a 15 domů. V r. 1923 zjištěno, že odběr vody děje se potrubím o světlosti 24 cm, které zaústuje do roubené studny zřízené poblíže náhonu na parcele č. k. 503 z níž pak dále byla vedena voda potrubím o světlosti 15 cm.

Mezi Snětivými a kostelem, trochu stranou k Freundovům býval brod pro koně a hovězí dobytek, drůbež zvaný Jordán. Jeho dno i zdi byly postaveny z kamene. Před býv. poštou také v náměstí stávala veliká kašna a při ní t zv. Wachstubna, zároveň i vojenský arest a vedle bouda na prkna a různé potřeby při jarmarku i my starší jsme křtěni Haldou, neboť k svěcení vodu potřebnou nabíral v kašně před Koutníkovými kostelník. I hospodáři z přilehlých obcí přizivovali se na blahodárném zavlažování svých luk, které prostíraly se pod Halou. Stávalo se to ovšem povětšině jen v noci, aby ostražití hlídači nepřistihli leckterého tatika našeho, který chtěl si výnos z luk zjistit, a dopouštěl se přepychu vodního.

Lehko se vysloví "kázal postaviti kanál", ale uskutečnění! Provedení vyžadovalo ohromné / a velmi důmyslné práce. Bylo málo potřebné vo-

dy k napájení rybníků, a proto muselo se jí přibrati z Labe. Mezi Opatovicemi a Vysokou byl postaven vysoký jez, jak tam říkají splav, aby část labské vody svedena byla do Haldy. Bylo však nutno přivedenou vodu regulovati a pouštěti jí jen potřebné množství, po případě přivádění její docela zastaviti. Dále: přicházela na Labi velká voda a tu bylo se co obávati, aby nepřevodnila se zároveň Hilda. Vybrali tedy řečiště hluboké a široké od Labe až po ves Opatovice, pojmenovali je "Náhon" k nahánění vody do Haldy" a tady na nejvyšším bodě okolní půdy vystavěli důkladné stavidlo. Na tomto stavidle udělají nám jednou, po případě vícekráte do roka srážky. Proč? aby se vyčistilo řečiště od nánosu. Viděli jste někdy u Halyřů, naproti černské struze, nebo předemlýny, co nánosu musí se každoročně vyházet, abo aby se řečiště nezaneslo. Také na mnoha místech musí se vysekati tráva ze dna rostoucí, která splývá po vodě jako zelené dlouhé vlasy. Je to pryskyřník vodní.

Po opatovické stavidlo byla stavba snadná, ale vyřešiti tok na spodnější odtud části, to byla práce obtížná, na vrchol důmyslná. Pravil jsem, že provedení její bylo na tehdejší dobu malý div. Celá délka opatovického kanálu obnáší 34.7 km a spád pouhých asi 20 m, což činí přibližně na 3m 4mm, na 1 m činí spád 1.27 mm čili 1 1/4% /promile/. To ovšem je průměr. Přijdou do rozpočtu jezy mlýnské a tu na mnoha místech je spád jen takový, div voda nestojí, ba na jednom dvou místech, dnovstoupá, místo aby klesalo.

Přímým směrem nebylo možno kanál vésti, aby vyhověl požadavků vodu odváděti a přiváděti. Proto také si nutno uvědomiti klikaťost toku. Jen na málo místech po celém toku plyne voda v přirozeném řečišti mezi přirozenými břehy. Více než polovička toku má jen jeden břeh vlastní, kdežto druhý je naházený z vybrané půdy, neboť Hilda je vedena po celé délce na sklonu, na úpatí nepatrých na cestě se vyskytujících návršíček.

Na mnoha a mnoha místech toku jsou břehy umělé, jsou nysypány a voda teče nadokolní půdou. Stavba takových nasypaných břehů musela se pečlivě prováděti, jelikož protržením hráze břehu, hrozilo zatopením okolních pozemků. Pamatuji se, jak v mémládi, protrhla se hráz, a od Neratova až po Přelovice a Nerad, do rána ukázal se nám nový veliký rybník, Starý Živanský rybník byl nalit do rána. Na Výrově měli nevítanou srážku ve mlýně.

Kdyby dnes stalo se cos podobného, spraví to okamžitě telefon a v Opatovicích baštěcký okamžitě vodu do Haldy srazí, ale tehdy musel rychlý pěší posel vyřídit rozkaz. Rovněž telefonem správce halyřů oznamuje nyní potřebuje-li více, nebo méně vody v kanále k napouštění rybníků.

Před r-1891 dal bývalý majitel panství pardubického baron Drasche stavěti nové rybníky, vlastně bývalé rybníky znova napustiti a rybou osaditi. Byly to: bohdanečský, soprčský a Jezero u Pohránova. Vedle toho menší u Volče, jeden u Hrobic "Baroch" a jeden u Bukoviny "Labský" - všechny 4 jsou na Haldě nezávislé.

Tyto tři veliké rybníky - Bohdanečský, Soprčský a Jezero - žádaly veliké množství vody a tu byla rada drahá. Mlynáři dělali si nároky na všecku vodu Haldou tekoucí a baronovi řekli, že mu nepřenechají ani kapky vody za dukát. Baron měl ale tehdy z pekla štěstí. Projektant nových rybníků a pak také projektant umělého zavodňování obrovský luk pod soprčským rybníkem v Žernově a také louky za dolanskou lávkou ve době sporů vyřešil tak, že dal celý kanál zhlobit, tím na krátké

hnal do kanálu více vody a zachytíl pramenící vodu z prohloubeného řečiště, což se prý vyrovnaло nové spotřebě.

Při prohlubování Haldy přišlo se na prastaré prahy, položené přes celou šířku řečiště a pribité. Byly to již zapomenuté značky, jak hluboko má se řečiště o srázkách každoročně vyhazovati, aby se každem a nánosem potřebné množství vody nezmenšovalo a udržovalo. Tímto projektantem a stavitelem byl tehdy mladý ještě inženýr zemědělské rady Richard Šantrůček. Bydlel po celou dobu prováděné práce v Bohdanči u Pešků. Byl to roztomilý společník pro Bohdaneč a tušíme že si i docela tehdáž v divadle za ochotničil. Zemřel r. 1924?

Jednou za hovoru o svých projektech řekl před námi /učitelem/ Šalavcem a spol./Kdo téměř před 400 lety byl stavitelem Haldy, provedl na svou dobu dílo na nejvyšší stupeň umělecké, na svou dobu malý div technický. V té době nebylo studovaných inženýrů, neznali ještě přesných nivelačních a měřicích strojů, jedinkou pomůckou byla mu pouhá krokvice, snad ani vodováhy neznal. Krokvici a vodováhu používali při stavbě zedníci, nyní to již zmizelo.

Uvažte tedy ještě jednou preciznost nivelačních a měřicích strojů v rukách studovaného a praktického inženýra dnes a proti němu nestudovaného, ale jen praksí a zase praksí zkušeného měřiče s krokvicí v ruce před 400 lety. /Krokvice je přístroj k určování směru vodorovného nebo úchylek od tohoto směru /.

Inž. Šantrůček vyjádřil se o neznámém tehdejším měřiči: Kdybych já teď při nynějších vymoženostech vědy měl stavěti Opatovický kanál, jistojistě nedovedl bych toho lépe!

Podobného cosi je moje vzpomínka, z doby, kdy působil jsem v Opatovicích, týkající se stavby jezu. Ten kdysi dávno velká voda na Labi s hrnoucími se krami ledu rozbořila. Přišli inženýři, vyměřili a jez znova postaviöi. Příštího roku první velká voda splav smetla znova. Majitel dašického panství, je to vlastně panství chvojenecké, jemuž připadla starost o stavbu a udržování jezu opatovického, nepovolal k nové stavbě již inženýry, ale dva zkušené, praktické sekerníky / jeden jmenoval se Sokol / odkudsi z Chrudimska, ti postavili splav znova a ten vydržel mnoho a mnoho velkých vod a třenic ledových ker. Připomínám tu novou zajímavost z dějin našeho rodného kraje.

Pernštýnové byli držiteli pardubického panství, k němuž náleželo nejen panství dašické-chvojenecké, ale ještě panství čivické. Po nich později se rozdělilo na tyto částky. Udržování jezu opatovického, který slouží výhradně zájmům majitele panství pardubického, svrhlo toto na krk panství dašicko-chvojeneckému.

Ubohý splav opatovický. Délka jeho obnáší 119 m a spád od hřebene ke spodní hladině činí jistě 4 m. Málo kde takovou stavbu uhlídáte, je celý ze dřeva, překvapí každého svojí mohutností. Jako nemilá přítěž panství dašicko-chvojeneckého je nyní v prabídném stavu, že nikdo jej tak chatrný nepamatuje /v roce 1926/.

Co ten mohl blahodárného vykonati pro náš rodný kraj, kdyby se ho byla chopila pádná ruka a podchytila tak dlouho již unikající energii a převedla ji v elektrický proud! Co by to bylo vykonáno dobrého A nyní vzpomíny k mému tématu:

Baron Drasche byl Němec-Vídeňák a prý vzdělaný pán-měl prý docela doktorát některé říšské university. Otec jeho i on vzmohl se prý cihelnami v okolí Vídně. Koupil pardubické panství v 1. 1881. Zachtělo se mu, aby měl svoje sídlo na starožitném hradě Kunětickém. Poručil architektovi a stavitele Schmoranzovi z Chrudimě, aby mu hrad upra-

vil k obývání. Krásnou tu a trochu romantickou myšlenku rozmluvil m však sám Schmoranz a vystavěl pro něho na úpatí hory letohrádek. Chytí ho na to, že zámeček bude postaven ze dřeva ve staročeském slohu.

Jiná: Drasche, když se u nás pookouknul, slyšel, co byli Pernštýnové pro celý náš kraj, co blahodárného vykonali. Záviděl jim jejich popularitu, jejich zásluhy a žárlil, chtěl vykonati něco, čím by se jim mohl vyrovnati. Když mu rozmluvili úpravu hradu Kunětického, připadlo na něco nového. Pernštýnové postavili Haldu k odvodnění vlhkých bažinatých pozemků. Všecky bažiny nebyly odvodněny, vlhkost škodila pozemkům jeho vlastním ale i sousedním. Usmyslil si tedy, že celou polohu od Libišan, Březhradu, Pohřebačky, Čeprky až po Bohdaneč dá od vodnit. Mělo se utvořiti obrovské v celých Čechách největší družstvo vodní regulační, on chtěl dát sám ze svého potřebného náklad na celou ohromnou regulaci a v náhradu ponechat si jen příspěvky státu a země. Jaká to byla ohromná myšlenka, pro celý kraj blahodárná. Aby úmysl ten snáze provedl, dal prý vyzvatí veškeré učitelstvo v obvodu tom působící, aby mu svou přímluvou občanstva účastněného bylo nápomocno. Moudří a opatrni tatíci naši a okolní na to nepřistoupili a objekt padl.

Uvažme nyní, co by to znamenalo, nehledík k zlepšení pozemků a zvětšenému výnosu z nich, jen to, oč bylo by získalo město v ohledu zdrovotním, vzhledem k všeobecně v Bohdanči vlhkým bytům, kdyby hladina spodní vody klesla jen o 1 metr, neboť tak jistě by byla prohloubena naše rojská struha.

Později hnulo se tou otázkou ještě jednou, kdy už utvořilo se za starostenství p. Poláka jiné družstvo vodní. Všecko bylo připraveno, již i konkurs na provádění byl vypsán a družstvo do rána padlo! Opět nepochopení a snad i ze žárlivosti sousedské.

Ještě p. inž. Šantrůček: Vykonal dílo, které na sebe vzal k všeobecné spokojenosti. Vše bylo pěkné a dokonalé. Aby i hmotně se mu Drasche oďvěděl, vložil sám do obálky s děkovným dopisem novou tisícovku. Nešťastnou náhodou právě v tomto okamžiku přišla do jeho sídla zpráva, že při prvním vypuštění bohdanečského rybníka u mlýna utrhlo se několik trámků s boku a ze dna vodní stavby, jak lze ji vidět dole pod mostem za zadním mlýnem. - Dejte sem tu tisícovku, řekl baron Drasche a ~~psal~~ poslal mu jen ten dopis děkovný.

Nyní vydejme se v duchu na cestu a projděme celý tok Haldy, podle mého nedokončeného nákresu.

Opatovický splav zadržuje a vytlačuje vodu do Náhonu a tím do kanálu. Vedle Náhonu těsně vedena je okresní silnice, pod jezem obočuje a vede po železném mostě do Vysoké. Tato část silnice je dlážděna žulovými kostkami, aby velkou vodou netrpěla. Při každém jen trochu stoupenutí vody přetéká na těchto místech. Je-li trošku větší voda, nebylo zde možno přecházeti, proto vedle řečiště postavili na železných sloupcích dřevěnou lávku. Voda pak přepadá z řečiště tak prudce, že lehko by mohla slabého chodce smést a unést do Labe. Štěsti, že v této části, jíž se říká ve Strži jsou silné stromy aby bylo možno se zachytiti. Stalo se, že voda odnesla do strže i vůz tažený párem koní a i s kočím.

Od strže po stavidlo jsou dva odpady a na každém stojí jeden mlýn Morávkův.

Za Náhonem na druhé straně jsou obrovské louky až po dráhu po Břez-

hrad, a skoro až ke Kuklenám. Odpad z těchto luk vede pode dnem Nahonu. Přicházíme ke stavidlu, které nám zde v Opatovicích dělá srážku. Nyní vtéká do vsi, klikatě tudy ~~vez~~ svou žene vodu, teče po zadku opatovických zahrad. Podtéká most silnice pardubicko-hradecké. Právě za touto silnicí je opět stavidlo, které slouží k napouštění vody do Jezera u Pohránova. Dříve napouštěla se tudy voda nejprve do Velké a Malé Čeperky a z těch teprve do Jezera. Nahon tento vede vedle vsi Stéblová pod drahou a vedle ní.

Dále Halda teče k vesnici Čeperce. Východní část vesnice byla asi osazena a založena obyvateli z osad zatopených rybnících, říká se tu, že pečou chleba jen po jedné straně. Západní část této obce je asi původní a stará. Pod Čeperkou podtéká pod spojovací dráhu Pardubicko-Hradeckou. Odtud pospíchá k Podulšanům bud' docela, nebo jen po jedné straně lesem. Také v těchto místech je pode dnem jejím proveden odpad z vlhkých luk Libišanských. Od podulšanského mostu teče na celé té části po takovém úpatí a má levý břeh uměle nasypáný. U Nových Ždáníček žene mlýn a zároveň je tu žlab, kterým se napouštěla voda do Oplatila a pod ním se prostírajícího Rozkoše.

Od ždánického mlýna teče polemi a lukami a podtéká znova pod silnicí bohdanečsko-hradeckou, dále mezi lukami a lesíky teče pod most nové silnice dolanské. Protéká dále lesem v Pešťálovském, přitáká k rybníčkům, kde se říká u Koží rybky a přibližuje se až docela k naší silnici. Tyto dva rybníčky náleží obci a z nich vozívali nám o Božím těle nasekaný puškvorec, k posypání cesty, po které se průvod ubíral. Milá vzpomínka, vidím ten slavnostní průvod v duchu před sebou, slyším zvonky, hudbu a zvláště hlasy všech zvonů, jímž nevyrovnaný se nikde žádné na světě. Cítím také tu příjemnou vůni puškvorce a sehnou se, jako jsem dělal a zdvihnu si květ jeho. -

Nyní teče Halda kousek od silnice, po levém břehu les Borek, po pravém břehu louka uměle odvodňovaná a dále za ní ~~vez~~ Šviholec. Celý pravý břeh proti této louce je vysoký, umělý. Přijdeme nyní k dolanské lávce, ale nyní dřevěnému mostu. Zrovna u něho zase pode dno Haldy nový odpad z regulované a vodou z Haldy zavodňované louky ve Šviholci. Na pravé straně 3 stavidla, velké k napouštění vodou bohdanečského rybníka a dvou malých k napouštění vody do dvou malých rybníků, úplně nových nebot jsou teprve oba z nové doby - na Zábranském. Byl tu za správcování p. Horáka učiněn pokus s pěstováním amerických duhových pstruhů, první v Čechách. Přestalo se s tím pak a pěstují tu jen nyní kapry.

Naproti na levém břehu u samé vody býval za starších dob mršník, po hodnice. Přes cestu je nepatrny pískový kopeček a tady se říká na Šibeničníku. Šibeničník a mršník pohromadě na jednom místě. Snad se tu vykonávalo hrdelní právo.

Cesta odtud ke třídní a k Pískám a pozemky vedle jmenovaly se "Na Průhonech", jelikož honil se tudy dobytek na pastvu do Rozkoše na obec. Jsme nyní u místa, které mělo nepatrnu studánku asi do čtverečního sáhu, roubenou dřevěnou. Začátek to bohdanečského vodovodu o němž byla již dříve zmínka. Je tu hned v sousedství louka "Na baště". Tady močíval v blízkosti třídně se len a konopí. V létě louka, na zimu rybníček, sloužící k vysekávání ledu do pivovaru potřebného, ale starším poskytující milou zábavu ve sportu bruslařském. Rádi na ni vzpomínáme, vždyť zde jsme se klouzali na bruslích i bez bruslí - na holo. - Bašty bývaly ale dvě: Nová a Stará. Nová, která je dnes ještě, bývala bezedná prý, majetek právovárečný, -stará zrušená snad již,

rostl v ní pěkný rákos, byla docela mělká.

V prostředku mezi nimi je nyní na břehu Haldy koupaliště s boudami k odkládání šatů. Na loušce u samého koupaliště pozemek a louka náležející škole a jsou zapsány ve farních školních knihách, jako její majetek. Zemřelý p.řid. učitel Tichý tu pěstoval moruše a rozdával svým žákům a známým, kdo chtěli se věnovati ušlechtilé zábavě pěstování bourců hedvábníků. Jen zábava, sport v době tehdejší.

V blízkosti skoro u samé Staré Bašty stával "Hrdýho-purk". Na ten jistě nikdo se nepamatujete! - Vybraný písniček mezi starým rajčurem, letní jizdárnou a Haldou, to býval vysoký kopec pískový a tady v pondělí velikonočním "Válek". Tady válela se velikonoční malovaná vajíčka o sázku. Také sekávalo se starým čtyrákem do vajíčka. Tuto bohdanečskou slavnost již málo osob zná a pamatuje.

Mlýny od dávných časů přední Pilařových a zadní Pourových, Všimněte si letopočtů vytesaných na bráně a na mlýmě zadního mlýna. Haltýře znáte snad dobré, o nich netřeba se zmiňovat. Leda to, že rybníček před nimi se jmenuje Broumar, že za černskou struhou byly Nové Haltýře. Snad bývaly tu ve staré době právě takové rybníčky-kdysi hal-týře, v pozdější době, snad je zrušili a na pole upravili. Nydýmač, jak jméno ukazuje, měl zdoumat vodu v sobě k případnému napouštění sádků, Haltýřů. Nyní jeden větší a několik menších i docela jako hračka maličkých rybníčků k vytření kaprů a k chovu potěru.

Strouha čerhská při výtoku z Haldy jmenovala se Outrata. To není ta bývalá. Dříve odpadávala voda z Nadýmače jedinou velikou troubou, nyní širokou a vysokou z dubových fošen, se stavidlem. Ovšem že je tu také výpust z Haldy.

Nyní ta nejzajímavější část Haldy od Outraty po mostek vedoucí do Novinska a kousek ještě dál. Na této části dno neklesá, ale stoupá, vodopodle toho měla by téci do kopce. Tady teče skutečně jen voda při povrchu, spodní musí stát. Kus cesty za tímto mostkem je v lesíku nový odpad, říkají tu "V Poltrubně" a to je struha živanská, tekoucí k Novinsku a Dědku a konečně přes Živanice do Labe. V Neratově je struha odpadní z rybníka Rozhrny a tady po druhé dno klesá až po výtok živanské struhy.

* * * V Neratově je struha. Dále plyně vodička v Haldě klidně k Neratovu, Přelovicům, skrze pěkné lesy k Výrovu a podteče dvakrát silnici státní. Několik set kroků před mlýnem výrovským, opět nový náhon, kterým se napájí soprčský rybník. Kdo půjdete pěšky z Přelouče do Bohdanče, neopomeňte se tu zastavit, je to milé místečko.

Od Výrova za Cikánkou vtékala kdysi Halda do rybníka březského a protékala ním. Něco podobného jako u Chlumce, kde Cidlina protéká rybníkem Žehuňským. - Pod březským rybníkem nemá již kanál dlouhou cestu, neboť pod Semínem vtéká již do Labe. Ještě připomenu že u Semína teče dřevěným korytem přes Muldu, odpad to od Soprče a jejího rybníka. -

Jižní Čechy honosí se Zlatou stokou a mluví se o ní, jakoby byla té-měř zlatou, o naší popelce Haldě se mlčí, jakoby jí té-měř nebylo. Možná, že ve svém vývoji a vysoce umělém provedení nemůže se jí Zlatá stoka rovnati ani z daleka, ale má skvělé jméno a mluví a píše se o ní. Hlasme se alespoň my krajané k té naší Haldě, snažme se ji poznati alespoň my, kterým svou vodičkou posloužila na prvním kroku do života, když poskytla tolíkráte blahodárnou osvěžující koupel.

xxx ??? xxx

3/1926

Bohd. Jindra

Pohřeb oslavov v rybníku Poltrubně zde byl v roce 1926 pořádán. Pořádán byl 25 hodin, polí a 15 hodin lesem v Hradci.

Bohd. rybník byl napuštěn v 1891. Výjmut do Haldy je u mlýna Zde v Hradci.

Arch.Boža Dvořák:

Paměti hradu Kunětic.

Důležitější zmínka o hradu Kunětickém vyskytá se r.1347,kdy zdědil po otci svém Kunatovi /který byl čestným rytířem v družině krále Jan Lucemburského/ syn Kuník /bratr znamenitého básnika a státníka Smila Flašky.+ 1403/ část zboží a hrad na hoře Kunětické.

V těchto dobách zhotoven první most v Pardubicích,privilegovaný od císaře Karla IV.L.P.1357,19.srpna,za přispění bratří Arnošta,arci-biskupa,Bohuše a Smila z Pardubic,jimž též uděleno právo vybírání mýta na mostě dřevěném přes Labe./Frant.Palacký.Arch.Čes.IV.173/.

Po smrti Kunikově přešla hora Kunětice a k ní náležející zboží v majetek koruny královské,a císař Zigmund,potřebuje peněz,zastavil hrad Kunětice s městečkem Bohdančem,jakož i zboží vyhořelého kláštera opatovického v půlpátu tisíci kopách grošů Bořkovi z Miletínska 21.dne měsíce září 1436 /Arch.města Brna f.137/.

Po smrti Bořkově dostala se hora Kunětická v užívání nejstaršímu ze tří synu jeho Soběslavovi /Soběškav,Jiří, a Diviš/,příjmím Mrzákovi z Miletínska,který byl potvrzen zápisem od krále Jiřího z Poděbrad 20. ledna řs 1459,b němž se mu ponechává veškeré držení zboží,jak listové od císaře Zigmunda svědčí otcí jeho Bořkovi.

Při návštěvě krále Jiřího na hradě Kunětickém nemálo se tomuto zálilbilo,i povolil,by 300 kop grošů na oprávu hradu bylo vynaloženo.A ujednáno v zápisu,kdyby budoucí králové čeští ten hrad od dědiců chtili vyplatiti,mají za něj dátí bez zmatku půlpáta tisíce grošů v hotových penězích /Fr.Palacký Arch.Čes.VI.502/.

Pořídil Soběslav za 300 kop oprav mnoho zaměnil pošité /doškové/ na střechy za šindelové a přistavěl a opevnil hradební zdi,jakož i brány hradební.Ale suma 300 kop byla příliš malá a daleko nestačila,aby hrad po trpkých zkouškách válečných uveden byl v dřívější stav svůj. Avšak Soběslav nelitoval práce a nákladu.Uvedl hrad do pořádku,tak že činil dojem sídla rytířského,mimo to opravoval rybníky a cesty,se zvláštní péčí upravil pak cestu Bohdanečskou.

A když opravy chýlily se ku konci,převodil král Jiří 5.dubna 1465 listinou danou v Praze zboží Kunětické,Opatovické se Sezemicemi a jinými vesnicemi,jakož i lesem Křivcem v 5.000 kop grošů ny syny své /Cod.Pernšt.archiv.mus král.Čes.f 10 b/.

—"My Jiří...oznamujem tiemu listem všem:Jakož osviecení Viktorin, Jindřich a Hynek,vévody Minstrberské,hrabie Kladští,kniežata,s bratrem svým urozeným Bočkem z Kunstatu,páni na Podiebradech,synové nači milí,naším rozkázáním podnikli jsú a podstúpili dluhy zápisuov níže jmenovaných a ty platili a platiti se zavázali těm,kteříž k těm zápisuom právo měli a od nichž ty zápisu mají;totižto list zápisný někdy nejasnějšího kniežete pana Zigmunda,kterýžto jsa králem Žimským a Českým,zapsal jest někdy urozeným Alšovi ze Sternberga Holickému a Puothovi z Častolovic tři sta kop grošuov sumy roční na kláštere Opatovském ve třech tisicích kopách grošuov; a druhý list opata a konventu téhož kláštera,kterýmžto zavazují se vydávati již psaným osobám a jich budúciem sumu každý rok,dokudž těs třemi tisieci kopami grošuov ta suma zase vyplacena od nich nebude; a ti listové prodávání sú a dávání rozličným osobám,až naposledy někdy urozený Soběslav z Miletínska a z Pardubic kúpil jest je.

Item list zápisný pana Zigmunda ciesaře Římského a krále Českého, před ka našeho, kterýmžto někdy Divišovi Bořkovi z Miletínska a dědicom jeho hrad Kunětickú Horu s městečkem Bohdančem a vesnice kláštera Oppatovského....

Item list zápisný téhož ciesaře Zigmunda, kterýmžto někdy Havlovi z Dřevěnice zapsal jest vsi kláštera Oppatovského, totiž Chrístov, Osek, Dubečmo a Dvořiště s příslušnostmi těch vsí v šesti stech kopách grošuov, kterýžto Anna, dcera téhož Havla, prodala Soběslavovi z Miletínska, a Soběslav dále prodal to Bořkovi a Martinovi, bratřím z Hrádku, jakož pak na prodávání těch listuov dobré vuole podle obyčeje země naše České, které osoby kterým prodávaly a dávaly sú, učiněny s pečetmi jich světleji to okazují.

Item list ten, kterýž my Soběslavovi z Miletínska dali sme, aby tři sta kop grošuov mohl naložiti, a prodělati na opravení hradu Kunětické Hory; a také, že vyplatili jsú tří synové naši list zápisný od statečného Samuele z Hrádku, kterýmžto my zapsali sme jemu ves Přibyšov kostela Boleslavského ve třech stech kopách grošuov, i s tiemž listem našiem druhým, kterýmžto povolili sme témuž Samuelovi rybník dělati na dědinách vsi Přibyšova: My chtiece teež syny naše opatřiti, aby skrze přejetie /sic/ a placenie těch dluhuov škody neměli, s dobrým rozmyslem a radu věrných našich, mocí královský ty všecky listy svrchudotčené i sumy a zbožie těmi listy a zápisu zapsané, jakož již dotčeny jsú, jichž suma jest osm tisíc kop a sedm set kop gr., se všemi těch zboží užitky, poplatky, půužitky a příslušenstvími, jakž v těch listech se vypisuji, na již řečené syny naše přenesli sme a přenášíme, chtiece a mocí královský ustavujíce, aby již řečení synové naši a jich dědicové hrad Kunětickú Horu i zboží svrchudotčená se všemi toho hradu a těch sboží příslušenstvími měli, drželi a jich požívali bez naše, budúcích kraluev Českých i všech jiných lidi všeliké překážky tak dlouho, dokudž bychom my neb budúci naši králové Čeští anebo ti, jimž by výplata těch zboží spravedlivě příslušela, od nich těch zboží z těch zápisuov nevyplatili a jim dosti za to neučinili, a k těm zápisuom aby plné právo měli a obdrželi tak jako by jim zejména svědčili.

Na to také z milosti naše městečko Sezemice s vesnicemi, dvory, dědinci, rybníky, lesy, lukami i se všemi toho kláštera Sezemic příslušensvími týmž synům našiem a dědicom jich ke jméní, držení a požívání jich přidali jsme a přidáme, s těmi vesnicemi kláštera Oppatovského, kterýž kterýchž Hradečtí byli sú držení, zejména Březhrad, Lhotku, Chrastnici, Sedlcě, Praskačku, Urbanice, Hvozdohici, Vlčkovu Lhotu, Plačice, Stěžerky, Stěžery, Vysokú Rúdničku a les Křivec, s luhy, lukami a všemi poplatky, užitky i příslušenstvími, a v pěti tisících kopách grošuov jim to jsme zapsali a zastavili takovýmto obyčejem: Když bychom my neb budúci naši králové v Čeští, anebo ti, jimž by těch zboží výplata spravedlivě příslušela, chtěli od nich to zboží zase mieti a vyplatiti, že máme a povinni budem jim pět tisice kop grošuov peněz dobrých v zemi České obecně berných dátí, ale těch všech sboží v tomto listu jmenovaných po smrti naše žádný od synuov našich již psaných do jejich všech životuov bez jich vuole vyplacovatí nemá ani mocí bude. A kdož by tento list měl svrchu psaných synuov našich neb jich dědicuov dobrú vuoli a svobodnú, chcem, aby tomu příslušalo plné právo všech věcí svrchupsaných. Tomu na svědomí pečet naši královský kázali sme přivěsiti k tomuto listu.

Dán v Praze v pátek po svatém Ambroži léta od narození Syna božieho

1465 království našeho léta sedmého. Ad mandatum domini regis." A aby mohli synové krále Jiřího vyplatiti veškeré zakoupené zboží ku hradu Kunětickému, zapsáno jím zvláštní listinou danou 23. dubna 1465 /Palacký výtah Arch. Čes. VI. 506 č. 81/ 20.000 kop grošů, z nichž mělo se i díklaďné opravení hradu pořídit.

Tak přikoupeny od Mikuláše Berky 18. července 1465 ves Libišany za 600 kop grošů a manství Neratovské u Bohdanče od Majnuše z Chvalkovic 26. července 1465. Od Aleše z Ryzenburka za 1500 kop vsi zástavní Máslojedy, Habřinky a dvory Račice a Benátky atd.

Postupem ze tří synů krále Jiřího udržel zboží Hory Kunětické Jindřich, kníže Minstrberské, který, tak jak za panování vzácného svého otce rozmnožoval statky, tak je po smrti krále Jiřího zase odprodával a zastavoval. /Cod. Pernšt. arch. m. kr. Č. 293./

Jak bylo veliké panství Hory Kunětické, nejlépe seznáme ze seznamu dluhu, které na něm vázly. /Cod. Pernšt. arch. mus. král. Čes./

—"Cedule rukou kněze Jindřichové napsaná o dluhy Kunětickohorské 1490 Z a s t a v e n o v drženie 500 kop groších Kaffunkovi Rokytno. Mikuláš Otcuov bratr, drží ves Kunětice s jinými vesnicemi v 1.000 kop grošů a 82 kop gr.

Týž Mikuláš drží Dolany s jinými vesnicemi v 600 kop gr.

Karpas z Chrudimě drží Čankovice a Zminný v 500 kop gr.

Bezechleba z Chrudimě drží Hostovice a něco v Komárově v 100 kop gr. a 25 kop gr.

Mikulášovi Holohlavskému zastaveny Břehy s jinými vesnicemi v 500 a 39 zl. uher.

Bezechleba z Chrudimě drží lidi v Komárově ve 200 zl uher.

Karpas z Chrudimě drží platu v Kolodějích Větších a Horkách 102 zl uher. Čertová Ž Hradce drží tři láky ve 100 zl uher.

Dvůr Přelúčský zastaven v 100 kop gr.

Zejšický drží Živanice s tím se vší rychtou a Rosice se vsí i tu rychtou v 2660 kop gr., pokadž naše paměť jest, protože jistoty neví, nebo jest dckami zapsáno. Bezechleba drží Dříteč ve 300 zl uher. Jan Anděl drží mlýn Sezemský v 400 zl uher. Osice a rybáře na Blatnice zapsány Otcovy ve 200 zl uher. má na tom životy.

Osice ves s dvorem poplužním drží Otcovy děti v 700 zl uher. a mají životy. J. Anděl drží Sezemice s jinými vesnicemi v 600 kop gr.

Přelúčie drží Štěpán Anděl, na to je zápis královský v 1.000 kop gr. 200 zl. uher. na Ūretické Lhotě, Svitkov v 100 kop gr. drží Liška, 100 zl. na Mokošinách má zapsáno M. Brkov. —"

Tak na přímluvu Viléma z Pernštejna povoleny králem Vladislavem 26. července 1491 trhy v městečku Sezemicích a to každý týden v outery trh koňský a jeden jarmark výroční. /Arch. m. král. Čes./. Totéž povolení v městečku Bohdanči 27. července 1491 ve Stoličném Bělehradě /priv. města Bohdanče/.

Aby spojení snadné bylo mezi Sezemicemi a Bohdančem, zřízen přívoz velký ve vsi pod hradem a upravena stará cesta, spojující tato dvě městečka.

Dobrou vůli hleděl Vilém z P. zachovávat mezi římskými a stranou Ž bratrskou. Bylo na Pardubicku, Chrudimsku a Hradecku více jak dvě třetiny strany české a poloubratrů proti římským, jak píše bratr Tůma Přeloučský, jeden z předních kněží bratrských, později biskup, o přímluvě Vilému z P. u krále Vladislava za ochranu Bratří. /Blahoslav hist Bratří/. Skromnou část této přímluvy /z arch. Hernhut. III. f. 282./ tu-

to k posouzení podávám:

-Divně na to lidé hledí, netoliko české strany, ale i římané; ježto někteří sou naši nepřátelé, avšak praví, že se nám veliká křivda děje, ovšem poloubratří, a tif i ruce osukují, aby křivdy přátel svých litovali. A jáf se velmi bojím, že drahně bratř'čiji, aby se také nepři činili, netoliko z obecných ale i z urozených, kteří by nemohli na prvním stupni trpělivosti státi, že by na nižší zstoupili, jako předešlá léta.

A mohoucí kněží s některými světskými tak dělati, ač nyní jim všude prostranno, že by Pán Bůh mohl na ně dopustiti, že by jim po všech zemích okolních těsněji bylo, než za Táboru. Č byť Pán Bůh dal římským prelatům takovou moudrost, kterouž pohané mají, Turci a Tataři, méně by hřichův nadělali, méně krve nevinné vylévali, a menší pomstu na se od Pána Boha by uvedli. Račte odpustiti, ať jich směšné podobenství povím, kteráž mluvili ku pánum českým i polským i jiným lidem, kteří byli v Prusích na žoldu u krále starého J. Mti, když s nimi hádku měli o víru, takto jim pověděli: "Byla jedna liška, která měla několik lišenců, a když od nich odběhla, počaly se hádat, pravě každá, že jest nejpěknější; a když zase k nim přiběhla, podaly toho na ni, aby mezi nimi vyškyla, která jest z nich nejpěknější; a ona jim odpověděla: "Milé dcery, nechte toho hádání, když budem u kožešníka na bídle, onť rozezná, která jest nejpěknější, a tu, kteráž bude nejpěknější, postaví napřed, a která šerednější, na zad."

Taktéž, když Bůh přijde k soudu, tenť právě rozumná a rozsoudí, kdo dobrou víru měl a kdo zlou, kdo měl dobrou s dohrymi skutky, toho do nebe, a kdo zlou se zlými skutky, toho pošle do pekla. A na tom své hádání o víru s nimi zavázali....

Dopis tento potkal se s výsledkem velmi dobrým, sdělil jej Vilém z P. 1509 v Budíně králi Vladislavovi, který seznal z rad prohlídavého a osvědčeného státnika, jakým byl Vilém z P., vzítí v ochranu Bratří Českých.

Byl v ohledu náboženském Vilém z P. velmi snášenlivým, jak dokazuje heslo: "S Římany věřím, s Čechy pod obojími držím a s bratřími umírám". Slovem byl Pernštýn v historii české zjevem vzácným, a dobrě praví Palacký /na str. 358-362 V, I/, že v působení svém podobal se císaři Karlu IV., jehožto přednosti a cnosti všecky, ne však spolu vady a poklesky měl do sebe.

Zakoupením zboží pardubického, pomýšlel Vilém z P., by založil stálé sídlo své na Pardubicích a Kuněticích. Dosud sídlo na hradě Pernštejně, a jelikož rozsáhlé statky a tvrze potřebovali obezřetného dohledu ustanovoval správce, kde bylo toho třeba.

Tak ustanovil listinou, danou 25. dubna 1492 /Arch. mus. král. Čes. Cod. P. z Litomyšle/ správce na Kunětické Hoře. - Já Vilém z Pernšteina na Helfensteině, nejvyššího hofmistra království Českého, udělal jsem smlíuvou s slovutným panošem Ctiborem z Bukuovky a na Růdnici, s služebníkem svým, o hrad Kunětickú Horu, že on má ji držeti a ode mne na ni úředníkem býti beze všech počtuov od tohoto sv. Jiří, kterýž jest minul, nynějšího, až do roka, a má čeledi na něm chovati: Napřed sám a k tomu dvacet holomkův hodných, a pět hlásných a za šestého hlásného aby metali ponůcku, jakož obyčej jest na tom zámku; a k tomu dva vrátná a povezny. A jiného nemá na práci nic mieti než zámku hleděti, a k Šeperce rybníku má dohlédati, aby sě škoda nestala. A já svrchu psaný Vilém mám jemu nařízen a tu čeled peníze i jiné věci, jakož sě dlě píše, sumu vydávati, aby již on tej čeledi platil i stravu jim zpravoval

a ji již opatroval i zámku, bez mé beze vše starosti.

Než toto se znamenitě vymienuje; jestliže by jaká potřeba byla co opatrovati na tom zámku, bud ploty neb krový, tehdy to má vznéstí na toho úředníka, kterýž by na mém místě byl, ač by mne zde nebylo, tehdy to hned má úředník opatřiti a dělníky tam poslati dva neb tři, a on bude povinen těm dvěma neb třem stravu dáti a více nic. A jestliže by mně kdy více tam dělníků potřeba byla, tehdy já jim mám stravu dáti, aneb sě s ním o tom smluviti zvlášně. Než co se dvoru dotýče a střech dochových, to on sobě opravuj. Než ten plot, kterýž sě nynie dělá, ten sem já povinovat sám dodělati. Pakli by co kde potřebí bylo šindelem krýti, to já sám mám kázati krýti na svouj náklad.

It. to jemu mám každý rok dávati: peněz devadesáte kop g. českých, a to rozdielně, počinu na svatý Havel příšší čtyřiceti pěti kop. g. českých na svatý Jiří také čtyřiceti pěti kop g. českých. It. k tomu jemu mám přidati žencuom k tomu dvoru III kopy bez Xti. It. pluhuov neb oráčuov LX. It. pět dčeruov ryb na půst, když by sě rybnici spuštěli, bud na podzim nebo v půstě. It. k tomu přidávám dvě lúce, kteráž slove Chmelnice a druhú podhradní. A k tomu na to nade všecko aby jemu u-kázáno s deset vozuov sena, kdež by jemu přiležito bylo, než on to se-no má bez mé starosti skliditi již robotanci těmi, kteráž sem jemu přidal. It. lesu k palivu na zámek i do dvora, tu okolo Huory aby sobě sekal a bral, což jemu potřebí bude tu v té hoře, na kteráž zámek sedí, a tu aby tak sekáno bylo aby bylo hospodářsky, aby potom pastvy mohly jemu býti ku potřebě. A já jemu mám vždy dvakrát v roce svými XXti robotieři pomoce, aby klučili po jednom dni.

It. co se /hunov/ hunuov dotýče, těch má hleděti a nedati honiti tady okolo zámku, pokudž já mu rozkáži dálí. It. sobě k potřebě bude moc zabiti, když toho čas bude do XXIII zajícov okolo Skřivče, ale tuto okolo zámku aby žádných hanuov ani štívání /sic/ nečinil ani jinému dopůštěl.

It. což jemu kolivěk na zámku bude postúpeno, to všecko, když mi zámku bude postupovati tolikéž zase a tak dobrého má mi postupiti.

K tomu závěrek pořízen z kodexu Pernštýnského z Litomyšle.

- A ve dvoře též, jakož on toho má mieti jednu ceduli a já druhú, co jemu bude postúpeno i s setím, též mi také postup, jakž oseto nynie je, kterýmiž kolivěk potřebami, krom lnu, kdež sobě pán síval, aby ještě sel. Item on již s tiem zámkem má sě mně zachovati věrně a právě jakožto služebník a úředník mój. Pakli by na mne Pán Buoh co dopustil, tehdy panu Vratislavovi bratru mému jako mně samému, pakli by pana Vratislava Pán Buoh neuchoval, tehdy k dětem mým anebo tomu, kdož by děti mých poručníkem byl. -

Panství Kunětickohorské utěšeně zkvetalo, přikupovány nové dvorce a lány, zakládány nové rybníky, k jich zřízení povolání rybníkáři z panství pernštýnského na Hluboké. Obdržel Vilém z P. královskou listinou danou v Budíně 2. listopadu 1492 /A.Č. VI. 532/ povolení opravení a rozšíření starých i na zřízení nových rybníků při zboží Kunětickém, za podmínek - že při vyplácení hory Kunětické od budoucích králů českých, jsou povinni všecky sumy, kteréž na opravy starých rybníků a na dělání nových pronaloží, anebo kteréž by za to zboží dali, kteréž znova pro dělání jmenovaných rybníků přikoupili, tak, což by řádně a slušně rezistry neb svědomím neb listy okázali, zase na vrátili a zúplna sumami zaplatili bez vší odpornosti. -

Zboží pak Kunětickohorské rozmnožilo se o Nemošice a Broždice, které prodal Jiřík Oděradský z Hrušova za 1400 zl., 8. října 1492 na dohodnu

tí se s Janem Buškem z Hodkova, tehdejším purkrabím na Pardubicích.
/Eml.Relg.II.454/.

Rok na to povolena králem výplata vsi Vil.a Vrat.z P.jako Pardubice, Mnichové, Černú, Nemošičky, Malé Jesničany s rychtu, Mikulovice s podacím kostelním, v Blatné tři, v Ostřešanech jednoho a ve Vesci jednoho úročníky, ves Dražkovice s okolními rybníky a lesy, s kostelním podacím a Borek les /11.března 1493/.

Johahes Zdechovský ze Sekyřic prodal Semín za 100 kop gr.2.října 1494 a to po dlouhém vyjednávání ze strany Viléma z P., který jej nutně potřeboval, by mohl zamýšlenou a již započatou strouhu z Opatovic provést.

Přání Viléma z P., by mohl z hradu Kunětického zřídit i vzorné sídlo bohatého šlechtice, se vyplnilo. Dáno 3.list.1492 povolení ku postavení prostavění 2000 zl.uher. na zámku Kunětické Hory od krále Vladislava /C.P.m.K.Č.227/.

Nedlouho potom položeny základy kamenného hradu monumentálního, rozsahu, v jakém jej ve zbytečných ne právě utěšených dosud spatřujeme.

V roce pak 1493 přesídlil Vilém z P. na Pardubice úplně.

Ku spojení s Horou Kunětickou sloužil u tvrze pardubické přes řeku Labe velký přívoz, /most dřev, za Karla IV, postavený podlehl zuba času druhý přívoz naléhal se až u vsi Kunětice.

Vyžádal si Vilém z P. na králi Vladislavovi, by směl postavit místo přívozu v Pardubicích most dřevěný. Listem pak 3.květ.1494 /A.Č.VI.č 311/, dostalo se povolení od krále ku stavění mostu za podmínek následujících:

Má již psaný Vilém z P. neb budoucí držitele mají tak opatřiti, aby plací les platiti bez překážky mohli. Oba neb mýta na tom mostě výše vybíráti nemají ani jmieti budú, než toliko to, což jest co starodávná na svrchudotčeným přívozu z lidí, z vozouov, z koní i jiných věcí dáváno bylo.

A týž most má Vilém z P. a budoucí držitelé potřebné dělati a opravovati mají, aby lidé bezpečně přešeli jezdit s vozy i se všemi potřebami a choditi mohli. A jestliže by kdy vodú, ledem a který příhodou ten most pokažen byl, tehdy hned bez prodlévání má se zase sdělati a opraviti od držiteluov svrchupsaného tvrze Pardubice.

Dne 22.srpna r.1496 /A.Č.V.557/ propouští právo odumrtí lidem na Pardubicích Vilém z P./Bohdaneč a Sezemice obdrželi propuštění práva od umrtí již 12.září 1491/.

Na nepřetržité prosby židů za přispění kancléře Jana ze Šternberka /Pal.D.V.400,A.Č.V.478 481/vymohl Vilém z Pernšteina na králi Vladislavovi ulehčení od pronásledování a trestů pro židy. Byly přísné až do té doby pokuty na přechovávání židů v městech a na venkově zvlášt.

Svůj hofmistrovský plat obrazil Vilém z Pernšteina na mosty, které podnikal na svém panství Kunětice pardubickém skoro úplně. A plat roční určen na 1000 kop grošů dle starodávného obyčeje, jak připomíná list krále Vladislava ze dne 8.května 1497 /C.P.Vrant.Mus.Brn,f 82/. Jak vážil sobě král zásluh Viléma z P. a jaké přízně požíval u dvora nasvědčuje, že král Vladislav na své cestě z Prahy do Budína, v neděli po sv. Maří Magdaléně 1497 přijel do města Pardubice a dva syny jeho, Jana a Vojtěcha, na zámku na rytířství pasoval./D.Wrzesow.M.S.Lupacii Rerum Boemicarum Ephemeris/.

Po dokončení strouhy od jezu opatovického, kterou zavodňovány jsou pověstné rybníky Bohdanecké, které se ještě za řízení Viléma z Pern-

Šteina značně rozmnožily, vydán byl zvláštní list králem Vladislavem /Rub.stát.arch.ve Vídni, č.201/, kterým dává se právo odebírat vodu z Labe u Jezu opatovského a aby v budoucích časech zmatků a nesnází o vedení té vody na rybníky nepovstalo, byl zřízen stav u Opatovic, kterým přísně zakázáno hýbati aneb jej umenšovati, by budoucí dědicové ku škodě nepřišli.

Totéž právo vydáno na struhu, kterouž dal zhotoviti Vilém z Pernštejna od Lhoty Uherčické, která šla na rybníky Zminský a Lánský a odtud na rybníky Pardubské.

- - - - -

Východočeský Republikán čís.23 z 3.června 1931.

OPATOVICKÝ KANAL

jest umělý náhon délky 34.7 km.který vychází z řeky Labe nad Opatovicemi a vzhází opět do Labe u obce Semína.Podélný spád kanálu ve dne jest nepatrný,0.1-0.3 % a jeho průtočná kapacita cca 2.5 M³/sek. Voda do kanálu jest tlačena labským dřevěným jezem u Opatovic a jest zajímavovo,že původní tento jez,který stavěl abbé Gruber a inž.Witschis byl dvakrát velkou vodou odplaven.Chytrý mlynář Sokol se zručným tesárem postavili jez nový,dřevěný,který jest v kostře původní a plní podnes svůj úkol.Vodní stavby již tehdy byly drahé,neb dle zátnamu vrch.úředníka z Članerů Opatovický jez vyžadoval nákladu 129.575 zl 21 kr conv.měny,Účelem Opatovického kanálu bylo,napájeti rozsáhlé plochy nesčetných rybníků a halytýrů bohdanečských,založených na chudých neplodných půdách,oboustranně kanálu v pruhu 1 1/2 hod šířky a 3 hod délky mezi Semínem a Opatovicemi.Aby toto blahodárné zařízení bylo umožněno,byl náhon Opatovický v celé délce založen v náspu, nad územím,a měl tedy značný atrakční obvod.Opatovický kanál dodával dále potřebnou vláhu a navlažování chudým,písčitým půdám,pokud tehdy podél kanálu byly zemědělsky obhospodařovány,Kanál opatovický plní dosud správně svůj původní úkol,který byl ještě rozšířen 76 vodními právy,převážně na využití vodní síly,odběr vody k účelům zemědělským a průmyslovým.Přidělovým řízením přešel kanál Opatovický v majetek okresního velkostatku v Pardubicích.

Založením rybníků byla zrušeny vesnice:

Pěžice zrušena asi r.1493 zřízením ryb.Bohdanečského,-Bohdančin-nebo též Plaček

Březina /viz pamětní kniha z r.1597,fol 115 /Mus.Pard.G.355/ snad Bystřec

Nivčice sřízením rybníků Rozhrna příp.Oplatil

Velké a Malé Kavčiny zřízením ryb.Čeperky.

V polovici dubna 1833 velká povodeň.Rybničky přelity vodou,ryby odplovaly do polí a struh.

Jak se mění časové.....

Není tomu ještě ani sto let a veškerá krajina poskytovala vidu zhola jiného poutníku, který od Osic shlišel do ladného Pardubického Polabí. Tehdá ještě mohutné hvozdy zastíraly černavou širý kraj a mezi nimi, v obrouských nádržích, dřímal vlny rozsáhlých rybníků, chlouby panství Pardubického. Byly to zůstatky velikolepé národní hospodářské činnosti slavného Viléma z Pernštejna, jenž v pravdě budiž dán průchod - jasným zrakem svým dále snad do budoucnosti prohlédal, než pokročilou byti chtějící doba naše.

Veškerá krajina od Opatovic až po Přelouč byla totíž majetkem bohatého a slavného kláštera Opatovického; avšak zbožní mnichové těžce zápasili s blatisky a túněmi, které protivily se všemu zemědělství. Omezovala se tudíž správa klášterská na pořítky lesní a hleděla si klučení a vzdělávání půdy na vyšších polohách.

Husitské války zahubily navždy slávu duchovenstva a statky k němu náležité zapsány pánům z Miletínka, kteří nově vystavěnou Kunětickou Horou zřídili krajině nový střed. Miletinskí také asi se nepokoušeli o zužitkování močálových ploch.

Když však pan Vilém z Pernštejna nabyl statku Pardubického, a příkupováním, i jiným způsobem, z něho učinil veliké knížectví, neušla pozornosti jeho zápisná půda na někdejším zboží klášterském. Moudrý pán seznal ihned, že nejlépe lze zužitkovati neužívaných dosud ploch, když naplněny budou vodami a upraveny v rybníky.

Za tou příčinou kázal vykopati z Labe u Opatovic velikou stáku, která posud protíná uhlopříčnou veškerou oblast rybničnou, a po toku sedmimilovém u Semína vlévá se znova do Labe. Potom odloučena místa, na nichž nezpůsobilost k zemědělství delší zkušeností seznána, a založeny v nich rybníky, pouze rybníkům Rožberským na Třeboňsku velikosti ustupující,

Ovšem velikostí, ne počtem; alespoň místní podání a mnohé doklady listinné zřejmě tvrdí, že počet rybníků zdejších, větších i menších, daleko převyšoval 300.

A tak nížina pardubská oděla se z brusu novou podobou. V Bohdanči zřízen úřad panského porybného, jemuž podřízena veškerá čeleď: rybniční písar, rybáci, vodáci a jiní. Veliké rybníky zdýmány důkladnými

hrázemi, které namnoze dochovaly se do našich dob; lesy mezi rybníky ve svém stavu zůstaveny. Veškeren robotní lid pracoval pánu na vodě a v lese, což přešlo z Pernštejnů na královskou komoru. Mnoho set lidí mělo z rybníků své životy: lovci, nádenníci, tasaři, bednáři, kováři, řevci, provazníci, sedníci. Úřednictvo a čeleď rybničná, tzv." fiš-partaj", bývala vždy velmi hojná. Vedle porybného nebo předního fišmistra v Bohdanči, byl druhý fišmistr, písar porybný, vazaci vazeb, halštýnici, stružnický v Opatovicích, pacholci rybniční a postranní.

Ve století XVII. čítalo se na Pardubsku 29 rybníků kaprných, 169 výtažných a 22 poterných; 54 bylo pustých, které však později byly naplněny. Největší plochou byla Velká Čeperka, pak Oplatil, Rozkoš, Bohdanecký rybník, Soprč, Semtíns atd.

Mistrovským zajisté výkonem vodního stavitelství jest s tok a, Opatovické, kterouž páni z Pernštejna po sobě zůstavili nehyboucí pomník. Dlužno předem povážiti veliké ty překážky půdy, které bylo staviteli odklízeni při práci, neméně i rozsáhlou síť rybničních stok, jež napájely se ze stoky této.

Z Labe u vsi Roudničky odvedena stoka o mohutném valu vody, která protékala mezi Opatovicemi, Čeperkou, Podulšany a Ždánicemi vešla na severním pokraji Oplatila do lesů Bohdanečských, plynula mezi Rozkoší a Bohdaneckým rybníkem, hnala za Bohdančem mlýn, vstoupila u Neratova opět do lesů, načež pak téměř souběžně s Labem se ploužíc, do něho za Semínem se vlévala.

Ze stoky odtekaly mnohé strouhy rybničné, které i za dnů našich se zachovaly. U vsi Čeperky prýští se ze stoky struha, která kdysi nadřezovala rybník Velikou Čeperku, z té nalévala Jezero a Semtíns a u vsi Lhotky znova s Labem se stékala.

Podnes veškerá tato končina využívá si dobrodiny, kterého ji umělá tato řeka poskytuje.

1888 " Čechy " IV.-

Význam Viléma z Pernštejna pro české rybníkářství.

Mezi nejznámenitější národních hospodáře české patří bez odporu Vilém z Pernštejna /nar okolo 1435, zemřel v Pardubicích 8.4.1521/. Palacký srovnává ho s Karlem IV, měl pří všechny jeho přednosti, ne však vady. Vyšel z poměrně nezámožné moravské rodiny, ale tak výtečně od r. 1475 hospodařil, že na sklonku života převýšil rozsahem jmění tříkrále Řemberky, požíval pro svou moudrost, statečnost, spravedlnost a upřímnou péči o obecné dobro země České za slabé vlády Jagelovců nejenom doma ale i v daleké cizině vůbec veliké výhody a úcty i jako politik i jako ušlechtilý zjev tehdejší české vzdělanosti. Roku 1507 podělil své syny o statky. Mladšímu Vojtěchovi určil Pardubice s Kunětickou horou, Litice, Potenštejn, Rychnov, Brandýs n. Orl., Lanškroun a Lanšperk v Čechách staršímu Janovi na Moravě Pernštýn, Louku, Plumlov, Prostějov, Tovačov, Přerov, Helfenštejn, Lipník a Hranice. Sám držel ještě Hlubokou, Třebíč, Nový Bydžov, Kunštát, Sádek a j.v.

Kupoval nejenom panství, ale i on je tak zveleboval a zdokonaloval, že u něho nebylo nikdy nouze i o největší částky. Hospodařil vzorně ve velkých rozměrech, dosáhl znamenitých úspěchů v každém oboru, ba i v hornictví, pivovarnictví, nejvíce však v rybníkářství. O jeho neobyčejném smyslu pro intensivní hospodaření, pro právo vlastní i cizí, zachovaly svědectví urbáře na jednotlivých statcích, rybničná registra, i ve svých zbytcích, pravé to pomníky Pernštejnovy úžasné pilné a šťastné činnosti. Nebyl by vykonal tolik, kdyby příznivý osud nebyl mu postavil po bok stejně pracovitou jako schůponou ženu Johanku z Liblic, již se nestýskalo i v nepohodě vésti dozor nejenom doma, ale i do vzdálených dvorů, na slovení rybníkův, "klinotu hospodářství". Vilém založil registra zápisů rybničních a smluv s lidmi poddanými o náhradu za všechny škody, které se jimdály, zátopami nových, povějšením hrází starých rybníků, děláním struh. Palacký, jenž tato vzácná registra měl ještě v ruce, napsal, že Pernštejn zdělal smlouvy a narovnání s jednou každou vesnicí s každým sedláčkem..., že podobně dával zapisovati do městských knih pardubických, tovačovských a ovšem i jinde. Prof. Kalousek shromáždil v Archivu českém XVI. zbytky Vilémova listináře a korespondence, vystihujíc obraz tehdejší ekonomie. Z listu krále Jiříka Samuelovi z Hrádku 1463 /26.X./ na Přibýšovský rybník u Žíželic vyrozumíme, že při stavbách rybníků měl se všude zachovávat jakýsi prastarý zemský řád, doklad to, že naše rybníkářství se neřídilo žádnými vzory cizozemskými. Za nejlepšího znalce vodních práv a zvyklostí pokládán "opravný pán" Vilém z Pernštejna a proto král Matyáš, soupeř Vladislavův, jmenoval ho r. 1490 /8.III

zemským znalcem k vyšetření škod, byl-li některý rybník založen k ne-pohodě sousedů; kláštery, kapitoly volaly ho za oprávce a rozhodčího: ano kapitola olomoucká vyžádala si ^{ne} od krále, ale od p. Viléma, jakožto zemského znalce věcí vodních na Moravě, list o rybolovu v Bečvě.

Když získal Vilém statek Pardubice a brzy na to více menších v okolí, dal se hned do oprav s takovým úsilím, že krajina za jedno desítiletí se pozměnila k nepoznání: zmizily všechny údolní roky a místo nich zatřpytily se vedle nového dvorce nespočetné hladiny malých i velkých rybníků. Samo město Pardubice tak zvelebil, že městské listiny válečné nazývají jej druhým fundátorem. R. 1492 opravuje a zakládá Pernštýn rybníky na Moravě na zboží kláštera v Třebíči, kláštera Hradiště a jinde. Bez sporu se neobešel. Hledal sice vždy smírnou cestu, leč ne vždy se zdarem. Mnoho vrásek na čelo vryly mu starosti o vedení vody novými toku na rybník Třebechovský, kterýmž Mikuláš Trčka odporoval, chtěje sobě i poddaným užitečných výhod přimnožiti, až dosáhl r. 1507 struh, že voda jemu neuškodí. Podobně Suličtí o přítocích do Nového rybníka pod Dubovcem r. 1508. Zavděčoval se pan Vilém mnohou radou okolním pánum bratřím, zejména Trčkům, kteříž kolem Králové Městce přivedli své rybníkářství do tak vzorného stavu, že valem bohatli; podobně Landštejnští a po nich Kostkové z Postupic na nedalekém Chlumci a j.v. Pernštějn habyl mnoho rybníků od zrušeného kláštera opatovického s listy královskými, že je má dobré opatrovat a může nové stavět právě tak jako na zboží tejneckém. Závistivci mu překáželi, spory zdvihalí, nejvíce o stav opatovský s ostrovem, na němž zavodňována lúka jes pem /jezem/, aby vydala více trav, vzešel proces s měšťany Hradce nad Labem /1524 obnovený/. Moravský sněm z iniciativy Vilémovy vynesl v Olomouci r. 1500 důležitý nález: starodávné toku mají přednost před novými, když není o nich sousedská úmluva /možnou/.

Pernštějnove jsem na Pardubicku založili na 400 vodních objektů, některé značných rozměrů, tak Čeperka prý měl v objemu celé dvě míle a Vyplatil prý se vyrovnal pověstnému Rožemberku. V tom zajisté spočívá veliká zásluha Viléma z Pernštějna, že celé oblasti močálů, bažin, blat semeniště puchu, malarie a líhně všechno hmyzu kolonisačními podniky rybníčními proměnil na rejdiště hbitých a výnosných rybiček. Krajiny rybníky ozdravěly, strouhy k nim rozmnožily počet luk a tak pozdvihly české dobytkářství, počet mlýnů a pil, nehledě k tomu, že požívání ryb se atalo obvyklou stravou denní jak zámožného, tak chudého. Naplnilo se tedy tudíž přání českých hospodářů /Karel IV./, aby české království vždy mělo dost ryb a par /pro deště/.

Jakkoli pardubický pán stál v oposici proti Jagelonci Vladislavovi,

přece mu neodmítal v hospodářství porady pro komorní statky. Dobře soudí: král odejde, pozemské zboží zůstane. Byl v přátelském spojení se svěkými podkomořími království: Albrechtem z Leskovce /1486-1505/, Busianem Trčkou z Lipnice /+30.III 1522/, Jakubem Kyšperským z Vřesovic, kteří in piscinis se podle něho řídili nejenom na královských panstvích ale též na svých vlastních. Tolikéž klášterní provisoři.

Své zkušenosti o vodě a rybě a jiným ostatním hospodářství starý pán zapisoval na škartky pro svou paměť, k ponaučení synů a všech po-rybných či fišmajstrů, nejspíše pro každé panství zvláště. Z těch vydal syn Vojtěch Pernštejn jako posmrtné dílo otcovo instrukce rybní pro panství potštýnské a litické /r. 1525/, patrně ze starších pamětí Vilémových. Sice právě na těchto dvou zbožích také mnoho rybníků nepotřebujeme, i jako na ostatních, ale passus o rybnících, zamílovaném odvětví JMTi páne rázovitě a plně se rozšiřuje na 25 artikulí, jež má purkrabí a porybný často čítati a z nich sobě notule bráti. Z instrukcí dochovala se nám ještě pardubická /1525/ a hluboká, resp. urbář z r. 1490. V pardubické čteme prostá slova: jest to /rybníkářství/ také jeden z důchoduových a já sobě na něm nemálo zakládám -kus pýchy vane z těchto slov šťastného hospodáře. Příkladem Pernštejna činil poznámky o životě ryb prvně sekretář, potom biskup olomoucký Jan Skála z Doubravky a Hradiště, známější pode jménem Janus Dubravis /Doubravis/, rodič z Plzně /Nar. c. 1486, + 9.IX.1553 v Kroměříži/, r. 1529 comilliton vojenského tažení Jana Pernštejna, vnuka starého Pernštejna, proti Turkům v Uhrách. Vydal o tom v cizině velebný lat. spisek pod titulem: *Sibellus de piscinis et piscium, qui in eis aluntur, natura /ve Vratislavi r. 1547/*. Obsahuje v šesti knihách podrobný návod k rybníkářství, svědčící o znamenitému smyslu praktickém. Kromě jiného má neobyčejnou kapitolu o pstruzích. Vykládá, že je možno nasaditi i do rybníků, když se na spodek nahází kamení a oblouk rybníků přeplní stružkami, aby pstruh měl kam prchnouti, jako to činí v zákrytech potoků; pěstitel nechat je tu krmí plůdky kapřími a jinými rybičkami a k tomu rozsekanými ledvinami dobytka nebo i jiným masem. Podle hradeckých účtů XVI. věku házeli jim střevle, které rybni holomci lapali v potocích. Páni Pernštejnští chovali pstruhy v etapách podle stáří.

Dubravius doporučí stavům moravsko-slezským tento druh vodního hospodářství /pestování ryb/; miní zajisté nejvíce kapra, českého kapra, kterého o 100 let později slavný Balbín nazval "královskou rybou" pro jeho výtečnou chut, mnohem vzácnější než štičí.

Rybniční hospodářství,

Chovnou rybou v rybničním hospodářství stal se kapr, který se stal doma i za hranicemi vždy oblíbenější a žádanější rybou. Kapr již přírodou předurčen byl, aby se stal pánum v oboru rybničního hospodářství. I dnes ještě se pojmenem tohoto, téměř úplně kryje s pojmem hospodářství kaprového, byť i v novější době byly v oboru i salmonidi zaváděni. Povaha kapra byla v té příčině záhy odpozorována i vykázána mu místo v zahrazených nádržích. V Čechách již ve 13. stol., ale ještě vydatněji ve 14. stol. šířilo se hospodářství rybničné za panování Karla IV. jež podniky toho druhu podporoval a rybníky na útraty zemské dal zakládati za heslem: " Ut regnum nostrum piscibus et vaporibus abundaret ". Ze soukromníků ujali se vči nejúsilněji Pernštejnove a Rožemberkove, jejichž řízením vyvínalo se rybníkařství až do 17. stol. Vliv jež v tomto směru se projevil, měl účinek i za hranicemi k zakládání rybníků.

Rybářský stav byl povznášen nad ostatní odvětví hospodářské, tomu nadřívala zvláště hierarchie služebníků a chasy, stejný kroj jejich, názvosloví, zvláště mluva, charakterisované nádobí atd.

Pořádek v rybničním hospodářství byl dost jednoduchý. Rybníky roztrídovaly se na poterné, výtažné, kaperné a na komory, kromě toho byly u samého bytu sádeckého zřízeny sádky čili vodojemny menšího rozsahu /asi 200 m^3 mající/, kde se vlovené ryby na krátkou dobu přechovávaly, bud aby v čas na trh neb opět do jiného rybníku převezeny byly. V poterném rybníku byli trdelníci t.j. samičky a samci, aby si vajíčka /jikry/ třením oplodnili. Plátek, t.j. z jiker vylíhlá rybka, zůstala v témže rybníce jedno neb dvě horáka, t.j. léta, pak se vloviла a rozvážela do menších mělkých rybníků, aby rychle narostla, na podzim však vždy vylovena být musila, protože by mělký rybník snadno až na dno mohl promrznouti; pak převezena jest do komory, t.j. do hlubokého, tichého a na blízku hlídky jsoucího rybníka, kde dobré jsouc střežena a obsloužena přes zimu ve klidu čas strávila. Na jaře opět ryby vyloveny a do výtažných rybníků rozvezeny rostly dále, až povyrostly do velikosti, že do kaperních rybníků mohly být nasazovány. Trvalo to obyčejně do třetího roku, a říkali rybkám postupně: plátek /potér/ roček, dvouletek, výměť. Výměť přišla jsouc as 1/2 - 1 kg vážná,

do kaperního rybníka, t.j. do velikých, hlubokých a na vodu bohatých rybníků, kde strávila obyčejně tři horka čili léta, pak byl lov a pro celé okolí slavnostní veselí den, ale také někdy neřestná kratochvíle při dudách, karbanu a při pitkách se prováděla.. Jednou v 7 neb někdy až v 10 letech zůstal kaperný rybník prázden, letnil, úhořil se, aby si, jak tenkráte říkávali, rybník odpočinul. Hospodáři určovali výpočtem, kolik ryb na jedno jitro rozlohy do kaperních rybníků nasazovat měli, což si pilně do svých záznamů zapisovali, a drželi se toho neodvratněji než snad bylo zapotřebí, nedadouce o tom víry nikomu než zkušenostem. O tom však podrobněji:

Kolik rybníků bylo na panství pardubickém uvádím v jiné statí. Až do polovice 15. stol. provozován byl odchov společný čili komulativní t.j. rybník osazován současně plůdkem, násadou i tabulovou rybou, čili sloužil současně za rybník třecí, výtažní a hlavní. Teprve v druhé polovici 15. stol. jeví se přechov v odchovu odděleném a setkáváme se s rybníky, již výhradně za třecí se používá, výjimkou také se samostatnými rybníky výtažními. Snadno lze si představiti, že z komulativního odchova následovati mohlo jen přesazování rybníků, neboť přirozený plůdek odmítal zde potravu starším rybám. Velká rozloha rybníků byla již tehdy na závadu pokroku, takže sousední území s menšími rybníky dříve k odchodu oddělenému přistoupiti mohla. Ku konci 15. stol. uplatnila se však snaha po hospodářských reformách, hledící k tomu, aby z rybníků velkých zřízeny byly výhradně rybníky hlavní a vedle nich aby povstala nová řada rybníků výtažních. Též zavádějí se hlubší komory k přezimování ryby. Období tote vyznamenává se také již přiměřenou redukcí počtu násady. V prvních desetiletech 16. stol. setkáváme se také s přisadou mladých ~~rybníků~~ třecích ryb do rybníků třecích; značný počet této přisady, která v následujících dobách ještě byl zvětšován, sice mluví proti tomu, že jedná se tu o t.zv. poštováky, nicméně lze v tomto zařízení hledati jejich původ. Všechny rybníky tehdy osazovány výhradně kaprem. Teprve v letech 1515 a 1516 hlavní rybníky do staly vedle kapra také štiku. Poměry tu naznačené v první pol. 16. stol. klidně se ustálily; teprve v 60tých letech téhož věku znamenáme nový náběh k zvětšování a zlepšování rybníků. Byly zakládány nové rybníky. V ten čas utvořen také regulativ pro pravidelné hospodářství a počátkem 70 let stol 16. odděleny již úplně funkce rybníků třecích, výtažních a hlavních; brzy učiněn i krok k zavedení jednoletých rybníků třecích místo dosavadních dvouletých a také v oboru rybníků výtažních ob-

jevují se výtažní rybníky druhého řádu, následkem jich zavedení zkrajuje se doba pobytu násady v rybnících hlavních a umožnuje se zúrodněním jich letněním. Zajímavé jest, čím letněny rybníky tehdy byly osévány. Většinou vyséván z jara oves, někdy také ječmen a letní žito, jen ojediněle také pšenice zimní. I okraje osevány ječmenem a ovsem. Počátkem stol. 17. až do 30leté války nalézalo se rybničné hospodářství v tomto spořádaném stavu, ustálenými vymoženostmi dob předchozicí.

Stavba rybníků považována za ukončenou. Vylov: 1 kg zubů = 1 q.

Jest zajímavé, že již v 18. stol. k platnosti hlásil se dobré odůvodněný názor, že vypláknutím a zabahněním půda rybničná chudne a že ji v tom stavu ani přímé hnojení na př. kalem dobytčím neprospívá. Co se týče výsledků, setkáváme se v 18. stol. nicméně s rybou chudou, jen zřídka vypadá na džber méně než 50 kaprů. Dnes je ovšem nešnadno rozhodnouti, kolik viny na tom nese zaviněné i nezaviněné zhoršení rybníků a kolik špatné vlastnosti násady. Tyto okolnosti nabádaly k nápravě, které energicky ujal se organisátor hospodářství, ale jeho opatření nesetkala se s úspěchem s kterým setkati se mohla, neboť na jedné straně zůstával material tj. špatná, zakrslá násada, stále týž, na druhé straně pak i výkoné úřednictvo kladlo věci jistý odpor, takže se opatření daleko tak naprováděla, jak bylo třeba. Do počátku druhého desetiletí 18. stol. spadá také zavedení letních lovů tj. lov tabulové ryby pro obchod za letních měsíců, které letní lovy zůstaly v platnosti až do polovice nynějšího století, ačkoliv již tehdy bylo známo, že se tu ryba beže z nejlepší pastvy, jak také vysvítá z napomenutí knížete Jos Adama z r. 1759, jenž velí, aby se letní lovy nepodnikaly před koncem první půle července. Z počátku bylo to jistou výhodou, pokud totiž obchodníci lepší ceny platili za tuto letní rybu, ale později zvrátilo se toto opatření úplně v neprospech hospodářství. Za krátko potom zavedeny i jarní lovy z těchto asi důvodů /pro ryby velikonoční/. Ta kde toto opatření udrželo se do nynějšího století a ukázalo se velmi škodlivým pro rybníky, k tomu zvolené, které hned po slovení zas byly naplněny, takže v nich plevel rostlinný i v blízkosti brzy nabýly převahy. Počátkem 18. stol. značně vzmohlo se také dosazování, jež rovněž až do druhé pol. 19. stol. se udrželo. Z prvu dosazovala se násada do velkých několika horkových rybníků jen výmínečně, později stalo se to pravidlem a odůvodňovalo se to tím, že rybník každým horkem nabývá většího rozměru a potřebuje prý proto i zvětšení násady. Opatření takové stalo se škodlivým hlavně tím, že provádělo se všeobecně a že dosazovalo se nepoměrné množství násady. Dnes ještě se v zásadě dosazuje, avšak způ-

sobem velice rozvážným jen v takovém rozměru a takových poměrech které mohou býti pln ovládány a kde výsledek jest nepochybný.

V r. 1751 za libru hovězího masa platilo se 6 pět, za telecí 4, za uzené 10, za velkou divokou kachnu 8, za zajíce 18, za kapouna 10 kr; platil se za 1 kg kapra 11 až 12 kr /což byla nejnižší cena celého století/ i tehdy vydalo rybničné hospodářství hrubý zisk

Pokud se týče ostatních ryb kromě kapra, poznamenati nutno o štice, že vzmohla se v první pol. 18 stol mezi štikou infekce, která stav štik snížila. Na konci prvního desetiletí 18 stol. věnována pozornost též odchovu línů, avšak časem nastalo v oboru tom ochabnutí, když nedalo se za ně docílití lepších cen. Skoro zároveň byl učiněn pokus s chovem maňáků, avšak bez úspěchu. Roku 1784 zaveden jako rybničná ryba též can dát. V stol 19. v první pol. prosulu povznesení zemědělství, což mimo za následek zrušování rybníků. Jest známo, že od dob Josefinských za 100 let zrušeno bylo v Čechách 5/6 výměry plochy rybničné. Přispěly k tomu zajisté svým dílem i nízké ceny ryb a na četných místech také nad je, že rybničná půda lepší výnos ponese. Roku 1803 bylo vydáno nařízení, že nemá rybník nikde býti ponechán, kde mohla by býti louka, role nebo pastvina. /Teprve po r. 1826 se opět nově napouští/. Snadno lze si představiti, že v době kdy hospodářství rybničné ustupovali mimo zemědělci a těžce hájil existenci půdy rybničné, neb lo popudu pro nějaké reformy v tomto oboru a pro účinný pokrok. Dokonce hleděla administrativa zjednodušit způsob hospodaření na rybničích, což ovšem neb lo na prospěch vývoji potravy rybí ani ryby, zejména když ryba v jedných a těchže rybničích byla předržována /ku př. mlád dva roky v rybníku výtažním a p/., podobně nepříznivý vliv na výnos mělo zavedení podzimního obsazování právě slovených rybníků z pouhého důvodu úspory na práci a povozech. Krátce v první pol. tohoto stol. malézalo se hospodářství rybničné v úpadku.

R. 1879 počíná nové období stavby rybníků, avšak z jiného hlediska, ze tím již získaného, stavby líší se naprosto od dřívějšího, nikoli hluboké a veliké rybníky, nýbrž malé, mělké, teplé a klidné vodní plochy se pořizují. R. 1864 obráceny byly rybníky na sucho, ze spodiny kde hovívali si lini kapři, v rostly problém let jehličnaté lesy kde břídvali se v těžkých botách nad kolena fičnechti, chodí nyní oráč a žnec, kde hnisdilo vodní ptactvo kryjí se v trávě a bramborištích za jíci a koroptve. Podle zemského zákona r. bářského z r. 1883 nesmí nikdo r. b. loviti, kdo není opatřen lístkem rybářským.

Rybničářství Pardubická.

Rybničářství Pardubická má svoje kořeny hluboko zapuštěny do historie, a mluvime-li o rybničářství ve východních Čechách, má Pardubicko čestné místo v tomto hospodářském odvětví,

první zmínka o rybničářství na Pardubicku se objevuje již začátkem 14. století. Rokem 1491, kdy Pardubice drželi Pernštýnové, bylo počítáno 225 rybníků zkušitkovaných. Tento rok rybničářský zakládáním nových rybníků na půdách méně úrodných, zlepšováním stávajících objektů a nových sítí zavodňovacích struh přivedl pardubické rybničářství do takové výše jak velikosti, tak i vzorným hospodářstvím, že pernštýnské rybničářství bylo druhým největším po rybničářství rožmberském.

Stavbou skvělého vodního díla kolém r. 1513 - Opatovického kanálu - bylo pardubické rybničářství na vrcholu své slávy, neboť tento kanál, zachovaný a užívaný do dnešních časů a dnů, skýtal jedinečnou možnost zásobovat celou síť důmáslních vodních struh, a tak bezpečně zásobovat labakou vedou desítky rybníků.

Podle urbáře komorního panství pardubického z let 1650 bylo celkem na 262 rybníků, z čehož na straně bohdanečské 146 a z toho násadních 19, třecích 54 a výtažných 73. - Na straně dašické pak 116 rybníků, a to násadních 22, výtažných 62 a třecích 32. Sakař pak ve svých dějinách Pardubic v díle V. uvádí, že již r. 1681, tedy před více jak 260 lety, bylo na Pardubicku 212 rybníků. Podle urbáře z r. 1783, z doby císaře Josefa II., bylo na císařském komorním panství Pardubice 213 rybníků v úhrnné výměře 28.603 měřic čili 5720 ha. Podle pozemkové knihy z r. 1859 bylo zde 225 rybníků, do nichž se nasazovalo 18.800 kaprů. V 18. a 19. století, kdy se majitelem panství stala vídeňská akciová výdělečná společnost, počaly se rybníky rušit, vysušovat a proměňovat v pole, louky a lesy, rybničářství upadalo stále více, takže v roce 1795 zbylo na panství pouze 154 rybníků, z nichž 109 bylo ve vlastním provozu a zbytek 45 byl pronajat. Další majitel panství baron Drasche z Wartinbergu, který koupil Pardubice v roce 1881, převzal rybničářství ve výměře 726 ha vodní plochy.

Tolik asi stručně o historické části rybničářství Pardubicka. O jeho významu, jakož i vysoké technické úrovni najdeme zmínky v každé studii, která se týká Pardubic anebo českého rybničářství vůbec.

Prováděním pozemkové reformy v roce 1929 se stává majitelem panství okres Pardubický, který pak vývojem pozemkové reformy v roce 1935 zís-

kává další rybníky na Holicku, takže obhospodařuje podle katastru 836 ha rybníků s užívací vodní plochou 626 ha. Produkce tohoto rybníkařství, vyjádřená čísly, nám skýtá tento obrázek: roční výlov všech okresních rybníků je asi 800 - 1000 q, z čehož můžeme počítati na kapra konzumního 400 až 500 q, na kapra násadního pak 300 - 400 q, 30 q línů, 2-3 q štik. Tatem data se rok od roku mění.

Vzpomeneme-li smutných dob válečných, pozemkovávali jsme tendenci nutně sestupnou, a přihlížíme-li opět k době mírové, vidíme výlov vstoupající. Budíž zde zdůrazněno, že při vší možné péči, která jest se stran povolaných činitelů věnována rádnému a úspěšnému provozu rybničního hospodářství okresu pardubického, musí být splněny všechny předpoklady pro produkci hodnotné ryby tak, aby kapr typu bohdanečského se nejen zlepšoval, ale stále více a více nacházel rozšíření. Nejdůležitějším předpokladem rybníkařství je řádné hnojení, meliorování, odstraňování vodních porostů a příkrmování. Všechny tyto předpoklady nemohly být v době válečné splňovány, takže kalkulace, počítající pouze s přirozeným přírustkem, byla mnohdy kalkulací nepřesnou.

A nakonec, posuzujeme-li roční produkci pardubických rybníků množstvím 400-600 q konzumních ryb, vidíme, jak důležitou složkou masové produkce je tento roční výlov, a nedivme se proto, že do dnešních dnů zůstaly ryby vázané a volně neprodejně. Tato produkce, jež v budoucnosti bude zvýšena, znamená příslib, že snad již v době velmi blízké se stane rybí maso pokrmem, který se vžije natolik, aby ryba nebyla u nás viděna jen o vánocích, ale celoročně. Předpoklady pro to jsou a pardubické rybníkařství splní všechně a čestně všechny úkoly na ně kladené a zvýší svou produkci jak ryb konzumních, tak i ryb násadních. Poptávky po zdravé a dobře pěstované kapří a líní násadě jsou rok od roku tak značné, že zdejší rybníkařství stěží stačit zásobit celý okruh zájemců. Typ hladkého nebo polešupinatého kapra vysokého hřbetu a malé hlavy je známkou dobré pěstované ryby s velmi dobrým ročním přírustkem na váze a znamená dobrou propagaci pardubického rybníkařství.

A tak v těchto dnech, kdy opět cílivy hráze historických rybníků, kdy se po celý říjen provádějí výlovy pardubických rybníků, budíž vzpomenuto všechn těch rybníků, pěšáků, baštýřů, loveců a porybářů, kteří všichni po staletí defilovali na hrázích a podél mělkých okrajů rybničních budíž vzpomenuto jejich celoroční práce, jejich odpovědné služby při lovech, jejich strasti a starosti s rybami pak vylovenými a všem těm budíž vzdán dík za jejich práci. " Petrův zdar".

R y b o l o v .

Rybolov na Labi, jako statku veřejném, jest okolních velkostatků, aneb připsán jest některým usedlostem v polabských obcích. V Labi žijí z ryb: lososi, ovšem v malém počtu, poněvadž se různí lidé, přičinují aby se vychytali, úhoři, mizející bezohledným lovem některých nesvědomitých rybářů, okouni, prudníci, candáti, sumci, parmy, kleňata, pražmy, kapři, karáskové, línové, štíky a různá druhy bělím.

Teprve nyní, kdy ryba, zvláště ušlechtilo jeho druhu, začíná být na Pardubicku zvláštností, utvořil se v Pardubicích rybářský klub, který si obral za úkol zvelebovat chov ryb ve vodách jím najatých, zasadovati se o vydání příhodných nařízení o rybolovu v řekách a právu k témuž cestou zákona a usilovati, aby provozován byl způsobem dovoleným a racionelním, a vůbec by se tak dálo i mimo obvod společného majetku. Spolek tento nasadil během posledních tří let veliké množství candátů a Kaprů a v posledním čase učinil též pokus s násadou raků. S nasazováním ryb jsou výlohy značné, avšak podpory tomuto snaživému spolku dostává jen nepatrné, ba ani ně z míst, od nichž se táhne plným právem očekává.

Pokud se týče dosavadních vodních staveb, byly od r. 1890 provedeny na Labi v pol. okrese Pardubickém z větších staveb tyto:

1/. Dva průkopy Labe u Opatovic, kde část starého řečiště ponechala si země, část připsána k odříznutým pozemkům, nalezející dříve do katastru Vysockého, na něž aby byl možný přístup i s povozem, zřízena zde mohutná, kamenná uzavírací hráz v starém řečišti se strany opatovické.

2/. Průkop Labe pod obcí Kunětice u vtoku Loučné. Odříznuté zde pozemky a staré řečiště ponecháno v majetku země.

3/. Průkop Labe pod pivovarem pardubickým. Odříznuté pozemky ponechal sobě jejich vlastník, rolník z Trnové a dojíždí na ně přes Pardubice a přes hráz, zřízenou v starém řečišti, které naleží z části pivovaru, z části zemi.

4/. Průkop Labe u Lán na Důlku. Oddělené pozemky ponechal sobě dřívější vlastník, jemuž byla zřízena potřebná k nim cesta starým řečištěm, jež ponecháno majitelům tu mezujejících pozemků.

Vrchnosti pronajímaly při městech rybářům řeku, byla-li kde která. V pardubických na vř. platívali rybáři u Labe na kaňku i po dvou kopách v rok, a mimo to měli "všechni rybáři, kteří Labe drželi, pánu Jeho Milosti jednou v rok shon udělati spravedlivě a pilně, když by obeslání byli". Kdo vyhnul se "shomu" panskému, byl "zavřín do vůle páne" a zaplatil nad to 15 grošů. Kteří měšťané měli u svých domů halyče, platili z nich $1\frac{1}{2}$ - 4 gr. Dle urbáře z r. 1588 platil v Pardubicích Jan Naňka z 2 halyčerů na Bělidlích 7 gr., pan Ctibor Kapoun z halyče roubeného u Šatlavý půlletně 2 gr., Matěj Černý z halyče roub. u Šatlavý od gruntu Matěje Zrůsta $1\frac{1}{2}$ gr. atd.

Zvláštní obmezení překupníkům ustanovovaly řady trhu rybího. Lososu celého pod trestem nikdo koupiti nesměl. Císaři bývali posílení lososi z Pardubic.

Vzorná byla pro svůj věk hospodářská činnost pana Viléma z Pernštejna: přísný pořádek a patrnost ve všem až do nejmenších podrobností a v celku přece duch volný, neouzkostlivý a dalekosáhlý.

Všecko v přírodě na svých statcích dovedl obraceti k svému užitku, jak o tom především svědčí celá soustava rybničná, / Registra rybničná, jež prohlížel v panském archivu pardubickém Fr. Palacký, nalezena b. la necelá r. 1895 v Golč. Jeníkově; začátek rukopisu objevil se teprve r. 1898 jako dar v archivní sbírce muzea města Pardubic. Reg. rybn. jsou z let 1494 - 1520 "pro budúcie pamět založení, co lidem za škody rybničky udělanými na panství Kunětickohorském a Pardubickém oddáno". / na Bohdanecku a četné rybničky i jinde na panství pardubickém a velké náhony: Opatovický, Dvakačovický a Halda, což vše mělo kraj močálitý odvodnit a učiniti prospěšným, aneb místa sušší opatřiti dobrou vodou, při níž založeny průmyslové závody: papírna, hamry, mlýny, valcha, pily, pivovary, a jak dokazují to četné vinyce, založené na příhodných svazích Kunětic a jinde, chmelnice a zahrady a chov zvěře v rozsáhlých lesích i hubení škodné.

Daroval obci Pard. rybníček "pod Hutí", který býval asi mezi ulicí Vodní a Bubenčem, kde dosud na "Rybničku" se říká. / V rybníčku říkalo se také mokré olšině na potoce při silnici k Svitkovu, kde západ. část raf. petrol., ale tento rybníček patřil asi k mlýnku zaniklé vsi Přerova.

5/. Dva průkopy Labe pod Přeloučí, kde odříznuté pozemky podrželi jich vlastníci, jimž zřízen byl k nim přechod a dojezd po kamenné uzavírací hrázi v starém řečišti, jež odevzdáno bylo obci Přeloučské, ponevadž přispěla ku stavbě průkopů značnější peněžitou částku

Kromě těchto větších staveb zřízeny byly větší opravy pobřežní bud z kamene, neb z kolů a hatí zejména v Opatovicích, Hrobičích, Kuněticích, Pardubicích, Rosicích, Srnojedech, Lhotce, Lánech na D. Černé u B. a Přelouče. K ochraně stavení neb pozemků pobřežních byly provedeny v mnohých obcích ještě menší stavby. Proti povodní jsou zřízeny větší hráze u Opatovic, Hrobič, Dřítče, Dražkova, Kunětic, Podčápel, Pardubice, Svitkova, Rosic, Lhotky, Černé u B., Živanice, Mělic, Lohenic, Přelouče, Labětina, a Semína. Menší hráze jsou také v jiných obcích poblíž Labe.

Dlužno ještě zmíniti se o velké průtrži labské pod Rosicemi; zde l. 1877 a 1878. protrhlo si Labe nové řečiště tak, že v roce mělo zde jiný směr. Aby majitel k odtrženým pozemkům /asi 100 korců vým/ zjednal si přístupu, vystavěl velikou kamennou hráz, jež však po několika letech návalům velkých vod a ledů neodolala i zřídil zemský výbor král Čes. novou mohutnější hráz přes opověděnou strž a tak jest Labe opět do svého starého koryta vráceno.

Staré Labe v místě U sv. Trojice v Pardubicích jež jest majetkem zemským, vzniklo v r 1870, kdy dráha severozápad. postavila nový železniční most u Rosic.

Popsané tuto průkopy a svahy průkopů nalézají se pod správou země; ostrovy v řece jsou bud pronajaty, neb ponechány pro opravy břehů a vodních staveb; sloužit jejich hrubý štěrk za podklad dlažbám a vrboví na hatě.

V r. 1874. ustanoven byl na Labi zemský poříčný, který vykonává policii říční; dohlíží na převozy, rybolov, na provádění vodních staveb nákladem země, přihlíží ku stavbám soukromníků, provádí pro nájmy ostrovů, svahů, průkopů, starých řečišť a podává o všech záležitostech řečiště a účinek vody při její rozličné výšce; nastane-li velká voda a odchod ledů, podává o nich zprávy úřadům. Sídlo zemského poříčného jest v Pardubicích a jest mu k dohledu přikázána trať z Hradce Králové až k Labské Týnicki.

Mimo zem. poříčného přejíždí Labe též komise, vyslaná zem. výborem, aby zjistila škody na stavbách a rozhodla o nutnosti nových staveb a prozkoumala zároveň stav řečiště.

Rybniček novožádarský u Albrechtic nad Orlicí.

Rybniček ten vznikl tak, že lesnaté údolí bylo přepráženo rovnou hrází, ve které byly pouze ponechány otvory pro mlýnskou vodu, nebo pro vypouštění vody za účelem rybolovu. Podobně založen byl i sousední rybník Starožádarský.

Písemné doklady o trvání novoveského rybníku jsou zachovány v pardubických purkrechtních knihách, kde roku 1575 je zapsáno, že se u něho dovoluje stavěti usedlosti /nynější domy Nové Vsi/. Rybník byl tehdy nazýván "Branzwierz na Království." Tento název drží až do r. 1651, třebaže rybník je též v urbáři z r. 1605 nazýván "Novým rybníkem" a později "rybníkem novožádarským".

V urbáři r. 1651 právě tato změna jmén, patřících jednomu rybníku, způsobila, že zámeckému písáři se rybník ztratil. Zámecký písář tehdy totiž zapsal, že do rybníka "Branzwierze na Království" sázel se předešlé 550 kop rybí násady, v r. 1651 že se již nenásazuje, poněvadž o tomto rybníku se neví.

Zápis však ihned pokračuje dále a uvádí se, že do rybníka Nového Zdiarského nyní se nasazuje 150 kop, ač se zase neví o dřívějším rybničním hospodářství v tomto rybníce. Do Starého Zdiarského dávalo se dříve 100 kop, v r. 1651 celkem 150 kop.

Třebaže písář poznamenal zánik jednoho a vznik druhého rybníka, neuvědomil si, že se jedná o jeden a týž rybník. Tak se tehdy "Branzwierz" ztratil a Nový Zdiarský zrodil. Později z tohoto pojmenování vznikl dnešní název: "rybník Novoveský", dle obce Nová Ves, která byla založena na jeho březích v letech 1570 až 1575.

Dnešní rybník Novoveský patří k pol. okresu pardubickému, zatím co Starožádarský rybník je již na katastru rychnovském ažkoliv i tento patřil dříve k Nové Vsi.

Jako nemáme písemných zpráv o založení Novoveského rybníka, tak je dosud záhadou, proč tento nebyl veden v seznamu, obsahující přes 300 rybníků pernštejnských, ani v registerech rybničních z r. 1494, třebaže v knihách purkrechtních jsou o něm zprávy od r. 1575. Kdo ví, zda tyto snad dosud nevysvětlené věci budou jednou uspokojivě doloženy. hý.
Východočeský kraj z 24/7 1942 čís. 30.

Rybničky

dle mapy z roku 1688

		Kop		kop
1	Čeperka	1200	29	Nemošický
2	Oplatil	650	30	Labská
3	Bohdanečský	750	31	Kabát
4	Rozkoš	500	32	Drahoň
5	Sentín	270	33	Starý Rokytenský
6	Rosický	100	34	Újezdecký
7	Jezero	80	35	Náštědecký
8	Zívanický	300	36	Jesenčanský
9	Lohenický	100	37	Jiříček
10	Sopřečský	300	38	Zámecké příkopy
11	Žernovský	300	39	Nářecký
12	Břežský	200	40	Pašek
13	Velký Semínský	200	41	Spodní Svítkovský
14	Nadýmač	58	42	Svrchní Svítkovský
15	Habřinský Starý	100	43	Starý Srnojedský
16	Třebosický	100	44	Nádtvrzni
17	Sedláček	56	45	Neřád
18	Malý Turovský	100	46	Obecní Čivický
19	Velký Turovský	100	47	Novinský
20	Platenický	100	48	Dědek
21	Moravanský	300	49	Neratovský
22	Velkolánský	200	50	Pořeák
23	Novočernský	100	51	Svrchní Svaňovský
24	Staročernský	100	52	Skříň
25	Spojil	300	53	Přesinka
26	Nový Pardubský	120	54	Křivej
27	Habrov	60	55	Morávek Svrchní
28	Mnětický	250	56	Skopánek

		kop			kop
57	Starý Podševák	40	85	Nohavice	50
58	Mokrý	200	86	Návesní Semínský	20
59	Trhonka	20	87	Špičky	40
60	Truhličky --	30	88	Černý Nadýmač	60
61	Smíchov	20	89	Mladěnov	10
62	Pekleč	100	90	Sváraha	40
63	Táborský	20	91	Starý u Krakovan	102
64	Durásek --	30	92	Kaskovský	10
65	Beličanský	15	93	Srchovský	30
66	Přeloučský starý	150	94	Jarošek	76
67	Hluboký u Dolan	150	95	Němčický	30
68	Poklesný	20	96	Podhůrský	15
69	Polní Višňové vický	50	97	Obeční Dražkovicí	60
70	Nový Višňové vický	74	98	Nový Dražkovicí	10
71	Starý Višňové vický	15	99	Hluboký u Tunochod	50
72	Slatinka	15	100	Smrkovský	30
73	Rvač	20	101	Divous	24
74	Stržinek	10	102	Pořešenec	72
75	Jakubek	10	103	Předveský	10
76	Mosimlaky	20	104	Malý Lánský	130
77	Hluboký u Volče	10	105	Zmininský	50
78	Šauer	10	106	Bartošek	20
79	Švihov	25	107	Mřenek	20
80	Sušina spodní	48	108	Stříbrný	60
81	Sušina Svrchní	50	109	Studánka	120
82	Přibyl	70	110	Lačnov	30
83	Bruna	42	111	Bukovinský	72
84	Kýšinka	300	112	Zástava	10

kop		kop		kop
50	113 Bohumilečský	55	141 Velká Moděnice	30
20	114 Křivácký	150	142 Šoulavý u Ostřetína	20
40	115 Podřevák Borkovský	15	143 Komárovský	16
60	116 Dehetník	50	144 Krtinec	15
10	117 Špaček	30	145 Kozlovec	30
40	118 Kobliha	30	146 Bělešovský	15
102	119 Kohel	70	147 Mlýnský u Slepotic	100
10	120 Kravinec	70	148 Starý Ždárský	150
30	121 Dubinky - 2 -	16	149 Nový Ždárský	150
26	122 Rychetník u Chvojence	30	150 Zmrzlík	20
30	123 Habuška	10	151 Hradčák	20
15	124 Střeník	10	152 U malého Bělečka -	15
60	125 Hluboký	10	153 U velkého Bělečka --	42
10	126 Ředický	300	154 Hradáč u Litětin	10
50	127 Návesní Holický	150	155 Mravínek	40
30	128 Bařant	10	156 Satrapa	30
24	129 Školský	5	157 Sabinek	30
72	130 Cihelníčka	15	158 Pořeč	30
10	131 Kačovský	15	159 Hrbek	2
110	132 Svрchní Loučný	30	160 Pařízek	20
50	133 Rychetník u Velin	10	161 Kuklice	20
20	134 Mlýnský u Velin	59	162 Nový u Krakovan	40
20	135 Lhotský u Velin	90	163 Předveský u Krakovan	70
60	136 Návesní u Litětin	29	164 Holan	20
120	137 Roudný u Litětin	20	165 Chmelník	30
30	138 Syndík	10	166 Sádovský	3
22	139 Mráček	20	167 Cikán	3
10	140 Blažek	30	168 Starý u Volče	10

		kop		kop
169	Nový u Volče	10	197	Srnojedský
170	Březinský u Volče	3	198	Netušil
171	Pivalík	20	199	Nohavice
172	Huneč	50	200	Bělečko
173	Kejvalík	10	201	Bahenec
174	Kožich -2-	4	202	Valkouš
175	Bilky -2-	2	203	Vostřetínský
176	Habřinský	1	204	Medenice svrchní a spod
177	Jílovky -2-	4	205	Hladoměř
178	Šimák	1	206	Mařánek
179	Kamenec u Prav	1, 10	207	Muška
180	Kvítek u Prav	1, 3	208	Svrchní Živanický
181	Jandulík	1, 5	209	Spodní "
182	Nový u Prav	20	210	Kocour
183	Návesní u Prav	20	211	Mordýř
184	Pustý u Prav	25	212	Smilek
185	Obecní u Prav	1	213	Slatinka
186	Záhumenský u Prav	0,3	214	Šmatlan
187	Rohoznický	3	215	Plasek
188	Malovosický	4	216	Nádoba
189	Žďánický	60	217	Podřevák Bejčínský
190	Roudnický spodní a vrch.	6	218	Bergmistr
191	Poboční	15	219	Vysocký
192	Venhák	20	220	Malý Borkovský
193	Rokosatý	10	221	Markvart
194	Pravka	2	222	Roveňský
195	Kocián	1	223	Polní u Litětin
196	Trapecík	100	224	Spodní Loučný

kop		kop
3	225 Čivický	80
1	226	30
1	Následující jsou pusté:	
3	226 Zábienee	15
8	227 Hadí hlava	10
4	228 Kobliha u Hluboký	20
60	229 Staruška	5
a spod	4 230 Prostřední	10
3	231 Jistehník	5
7	232 Michálek	10
54	233 Příkopy u Litčtin	25
2	234 Havíř	40
2	235 Botka	5
4	236 Vršíšek	10
60	237 Na království	550
4	238 Starý Tuněchádzský	150
2		

Museum G 751

Beschreibung

de kais. kön. Kameral Herrschaft Pardubitz in Königreich Böhmen, Chrudimer Kreis liegend, welche in Monate Jänner 1796 zu Folge Verordnung von 2-ten Oktober 1795 verfasset worden.

XII Punkt.

Herrschaftliche Teiche nach beiliegender Beschreibung Lit. II existieren bisher in obrigkeitlicher Re-

gie.

Anzahl der	Diese			Werke werden	
	Karpfen	Streck	Streiche	enthalt	besetzt
				an	
Teiche					
4				Metzen	Streck
20	Karpfen	-	-	12896 5	4560
2	Streck	{ Teiche	- 84	5345 4	5191
15	Streck		- - 17	453 3%	- 23 7%
20	Zusammen:			12 84 57	18690 2% 9.751 23 7%
20	1796 = 154 { 143 zemské zemědělské vlastnosti 11 jiné bylo na řečku pronajímáno mo na pole a lesky.			113	

- 20 Auf willkürliche Zeit verpachtete Karpfen- Streck und Streichteiche befinden sich laut Beschreibung Lit II, 41 Teiche, und diese enthalten am flächeninhalt 1619 Metzen 14 6/8 masl, welche an verschiedene Unterthamen verpachtet sind, am meisten als Felder und Wiesen, die wenigsten mit Fisch benutzt werden der Zins vorwärts Puncto 3 u. 4 in der Beschreibung Tit. et. bei den willkürlichen Zinsen unter den 3108 Fl 21 erscheinet etc.

Rybničky v r. 1792.

1	Čeperka	38	Štirek	76	Návesní Neratov
2	Mrvínek	39	Nový Volečský	77	Mokř
3	Požerač	40	Březinský u "	78	Pobočný
4	Pařízek	41	Šořimák u Kas.	79	Starý u Bělé
5	Kuklice	42	Kvítek u Prav	80	Venhák
6	Nový Krakovanský	43	Kamenec "	81	Horní Bilka
7	Starý Krakovanský	44	Omladinka "	82	Střední Bilka
8	Předveský	45	Pravka	83	Dolní Bilka
9	Šarava	46	Pustý "	84	Skopánek
10	Nohavice	47	Merkejšský	85	Hor. Kočický u Habř
11	Bruňna	48	Za humny "	86	Dolní "
12	Přibil	49	Obecní u Prav	87	Sklenář u Habřiny
13	Špíský	50	Návesní "	88	Habřinský Morávek
14	Semínský	51	Horní Durásek	89	Kejválek
15	Žernovský	52	Dolní Durásek	90	Březinský u Hunše
16	Břeher	53	Novo Pravský	91	Hunše
17	Nadýmač	54	Pekelc	92	Lohenický
18	Sopřečský	55	Táborský	93	Živanický
19	Mladinov	56	Jandulík	94	Dědek
20	Dolní Sušina	57	Rokosatý	95	Novinský
21	Horní Sušina	58	Pivalík	96	Rozkoš
22	Slatinka u Živan.	59	"	97	Raškov
23	Nový Višňovický	60	Návesní Rohoznický	98	Oplatil
24	Rváč	61	Staro Rohoznický	99	Nemošický
25	Polní Višňovický	62	Malo Vosický	100	Podhůrský
26	Střinek	63	Hluboký u Dolan	101	Jezero
27	Starý Višňovický	64	Ždánický	102	Jarošek
28	Poklesný	65	Bohdanečský	103	Sentín
29	Švihov	66	Smičkov	104	Rosický
30	Chmelník	67	Dolní Truhlička	105	Trapeský -Diseits Elbe
31	Cikán	68	Střední "	106	Hrkanský
32	Sádovský	69	Horní "/nál. Bohd.	107	Neřad
33	Holan	70	Horní Jilovka	108	Obecní Čivický
34	Kamenec u Volče	71	Dolní Jilovka	109	Netušilek
35	Starý u Volče	72	Trhonka	110	Čivický
36	Lohúvek u Volče	73	Křivý	111	Untern Wirtshauss
37	Šauer	74	Rozhrna	112	Mlejnšký
		75	Skřín		

R y b n í k y v r . 1792.

1 Čeperka	38 Štirek	76 Návesní Neratov
2 Kravínek	39 Nový Volečský	77 Mokrý
3b Pořešač	49 Březinský u "	78 Pečeň
54 Pařízek	41 Šoljimák u Kas.	79 Starý u Bělč
5 Inklice	42 Kvítek u Prav	80 Venhák
6 Nový Krakovanský	43 Kamenec " "	81 Horní Bilka
7 Starý Krakovanský	44 Cmladinka "	82 Střední Bilka
8 Předveský	45 Pravka	83 Dolní Bilka
9 Šarava	46 Pustý "	84 Skopánek
10 Nohaváče	47 Merkejský	85 Hor. Košický u Hab
11 Krušná	48 Za humny "	86 Dolní "
12 Přibil	49 Obecní u Prav	87 Sklenář u Habřiny
13 Špíšský	50 Návesní "	88 Habřinský Morávek
14 Seminský	51 Horní Durásek	89 Kejválek
15 Žernovský	52 Dolní Durásek	90 Březinský u Hunše
16 Břehov	53 Novo Pravský	91 Huneč
17 Nadýmač	54 Pekelec	92 Lohenický
18 Soprečský	55 Táborák	93 Živanický
19 Mladinov	56 Jandulík	94 Dřídek
20 Dolní Sušina	57 Rokosatý	95 Novinský
21 Horní Sušina	58 Pivalík	96 Rozkoš
22 Slatinka u Živan.	59 "	97 Raškov
23 Nový Višňovický	60 Návesní Rohoznický	98 Oplatil
254 Rváč	61 Staro Rohoznický	99 Nemošický
25 Polní Višňovický	62 Malo Vesický	100 Podhárecký
26 Střinek	63 Hluboký u Dolan	101 Jezero
27 Starý Višňovický	64 Ždánický	102 Jarošek
28 Poklesný	65 Bohdanečský	103 Šemtíns
29 Švihov	66 Smičkov	104 Rosický
30 Chmelník	67 Dolní Truhliška	105 Trapecký -Diedrait
31 Cikán	68 Střední "	106 Mrkanský
32 Šádovský	69 Horní "/nál. Bohd.	107 Neřad
33 Holan	70 Horní Jilovka	108 Obecní Čivický
34 Kamenec u Volče	71 Dolní Jilovka	109 Netušilek
35 Starý u Volče	72 Trhonka	110 Čivický
36 Lohúvek u Volče	73 Křivý	111 Untera Mirtshausse
37 Šauer	74 Rozhrna	112 Klejanský
	75 Skřín	

113	Kamenný	149	Bartošek	185	Starý Rokytný
114	Hluboký u Srn.	150		186	Drahoš
115	Nátvrzny	151	Spojil-Strejček	187	Nádoba
116	Starý u Srn.	152	Novo Pardubský	188	Slatinka
117	Habřinský	153	Latšňov	189	Blázen
118	Nařecký	154	Labská	190	Rychetník u Chvoj.
119	Pašek	155	Kabát	191	Koblih
120	Starý Jesničan	156	Markvard	192	Zástava
121	Michalek	157	Komárovský	193	Bohumilěský
122	Nový Dražkovicí	158	Návesní u Litět.	194	Aujsedský
123	Mikulovický	159	Polní "	195	Bukovinský
124	Nemošický	160	Medenice	196	Malý Borek
125	Mnětický a Klárka	161	Šoulavý	197	v Bergmeister
126	Nohavice	162	Mlejnský u Velin	198	Borkoves Počápel
127	Divous	163	Návesní "	199	Křivecer b Bejšt
127	Podharvaní	164	Lhotský "	200	Podševák
129	Hluboký u Tuněchod	165	Dolní Loučný	201	Dechetník
130	Šimkower	166	Horní "	202	Spaček
131	Habrov	167	Hladomoř	203	Gebaut
132	Bělečko	168	Vostřetínský	204	Neuzárárer
133	Bělošovský	169	Mařanek	205	Altzárárer
134	Mlejnský u Slepot.	170	Návesní u Holic	206	Ratschak
135	Walhaus	171	Muška	207	Obechní u Bělečka
136	Turovský	172	Horní Šibeniční	208	Zmrzlik
137	Jiříček	173	Dolní "	209	Horní u Bejště
138	Platenický	174	Bařant	210	Střední "
139	Křtinej	175	Blažek	211	Dolní "
140	Bahenec	176	Hluboký u Chvojna	212	Mlejnský "
141	Kozlovec	177	Kocour	213	Vysoký
142	Moravanský	178	Příšinek		Seznam vyhotoven
143	Malo Lánský	179	Ředické		30.Juni 1793.
144	Velký Lánský	180	Mordíř		
145	Nový Černý	181	Smilek		
146	Mřenek	182	Kohel		
147	Stříbrný	183	Kravinec		
148	Studánka	184	Šmatlan		

30/8 1776 vyhotovil
ant. filia testium 318 vyhotovil

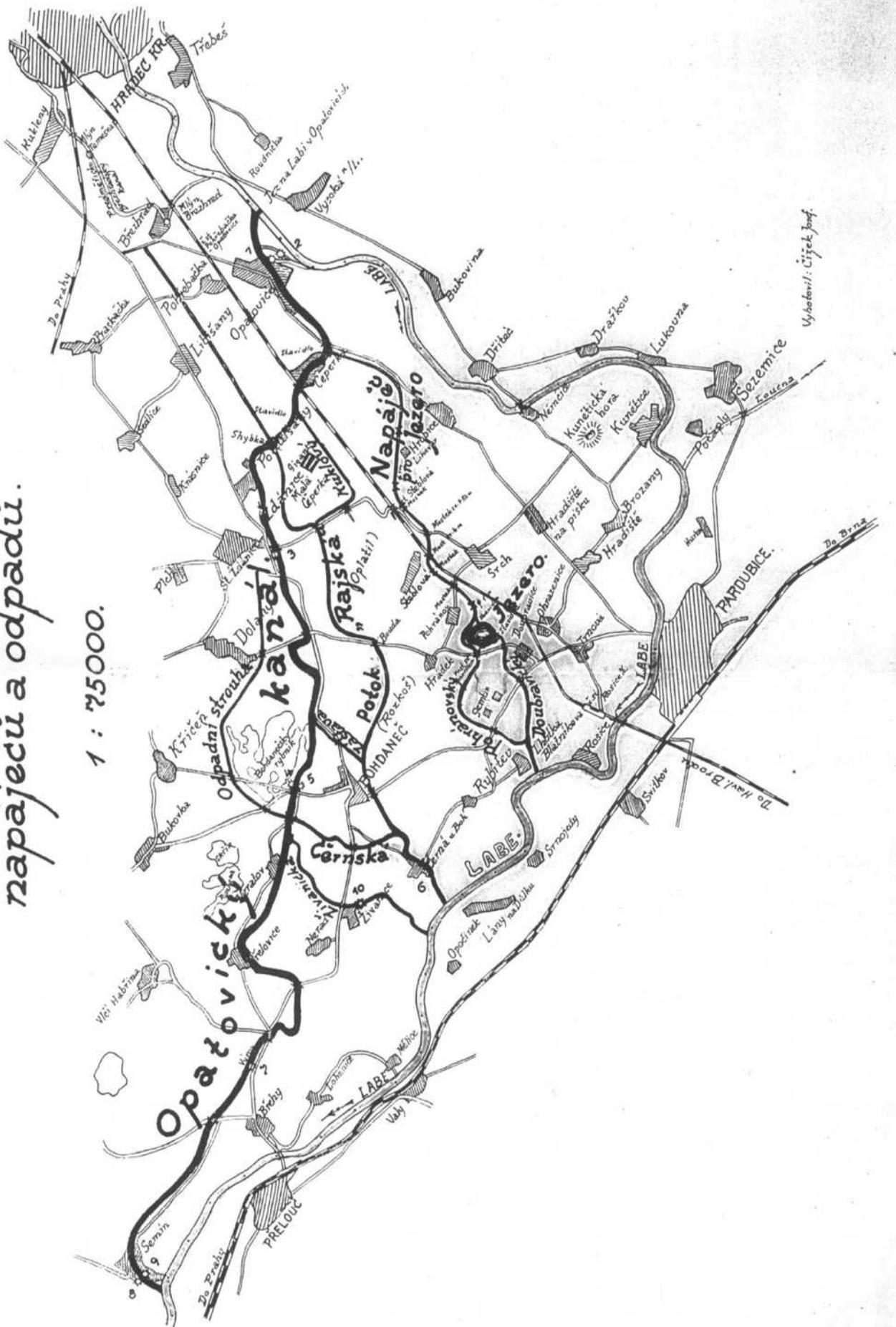
28519 metr 137/2 mrt.

31. října 1827 (Kounov) = 158 pohybliv.
20469 metr, 105 mru.

112	Kamenec	
114	Hluboký u Srn.	149 Bartošek
115	Nátvraží	150
116	Starý u Srn.	151 Spojil-Strojšek
117	Haběinský	152 Novo Pardubský
118	Neřecký	153 Latčov
119	Pašek	154 Labská
120	Starý Jesnišan	155 Kabát
121	Michalek	156 Markvard
122	Nový Dražkovicický	157 Komárovský
123	Mikulovický	158 Návesní u Litět.
124	Nemošický	159 Polní "
125	Rostický a Klárka	160 Medenice
126	Nohavice	161 Šoulavý
127	Divous	162 Mlejnšký u Velin
127	Podharvanec	163 Návesní "
129	Hluboký u Tuněchod	164 Lhotský "
130	Šinkover	165 Dolní Loučný
131	Rabrov	166 Horní "
132	Bělečko	167 Hladomoř
133	Bělečkovský	168 Vostřetinský
134	Mlejnšký u Slepot.	169 Mařanek
135	Wallhuso	170 Návesní u Holic
136	Turovský	171 Muška
137	Jirišek	172 Horní Šibeniční
138	Platenický	173 Dolní "
139	Křtinej	174 Bařant
140	Bechamec	175 Blažek
141	Koslovec	176 Hluboký u Chvojna
142	Morevanský	177 Kočour
143	Malé Lánský	178 Příšinek
144	Velký Lánský	179 Ředické
145	Nový Černý	180 Mordří
146	Hřonek	181 Smilek
147	Stříbrný	182 Kohel
148	Studánka	183 Kravinec
		184 Šmatlan
		Sesnam vyhotoven
		30. Júní 1793.

*Situace rekonstrukce Opatovického kanálu,
napájecí u a odpadů.*

1 : 25000.

Únor jest však ještě ošemtný měsíc, jemuž nelze věřiti. Dnes je krásný slunečný den a zitra psota k nevypsání. Do ptactva jako když udeří. Zmlknou písne chocholoušů, strnadů. I vrabcům zamrzne smích. Skřivani sdružují se v hejna a potloukají se po chráněných místech. Rovněž špačkové opouštějí budky a přes den s čejkami plahočí se po vlhkých lukách, kde přece rájdou něco potravy. K večeru však neodolají, rozdělí se v menší společnosti a přijdou se podívat na rodnou víska.

Všichni se utěšují, že nevlidné počasí dlouho nepotrvalo. Věří, že jaro již přijít musí, musí!

>⊗<

J. Sakař:

Pardubské mlýny.

Dokončení souboru článků v čísle minulém.

Málokterý kraj přispěl k rozvoji mlynářské živnosti takovým dilem, jako naše Pardubsko. Pod horou Kunětickou tesal si lid slovanského pravěku z čediče mlýnky ruční. Mlýnské stroje říční zdvihali na západu kraje již v třináctém věku sedlečtí Cisterciaci. A od počátku století šestnáctého vystavěli páni z Pernšteina znamenitý počet mlýnů nejen nad tokem přírodním, nýbrž i na důmyslně vyhloubených struhách vodních.

Při úpravě svého sídelního města položil pan Vilém z Pernšteina základy k mlýnům dvěma. Hlavní, panský mlýn, v hradbách města pracoval nerušeně na strúze i v bouřlivé době válek. Byl od počátku dosti prostranný, že zbyla mu čtyři složení i po roce 1531, kdy pan Vojtěch z Pernšteina, syn a nástupce Vilémův, oddělil od něho jedno kolo pro obecní »mlýnec sladový«. Také Česká komora po roce 1560 čas od času zlepšovala »panský« neb »císařský« mlýn, protože nájemce téhož dobře platil a do zámecké kuchyně krmné vepříky v hojnosti posílal. Když však v dvorské komoře zesílila chuť k zcizování panských statků právem zákupným, vypadl z rukou zámeckých úředníků i »císařský« mlýn. Od r. 1759 přešel v majetek občanský a více než sto let živil patricijský rod Bubeníků, jenž na úsvitě české samosprávy dal od r. 1861 obci dva výborné starosty.

Druhý mlýn pana Viléma z Pernšteina na předměstí Dlouhém, jinak Zeleném, stál od počátku století šestnáctého na strúze v průmyslovém koutku města Pardubic při hamru a soukenické valše. Proto sám zvan jest záhy také »Valchou«. Královská komora zbyla se záhy zboží tohoto smlouvou trhovou. Mlynáři samostatní žili se tu však jen do r. 1626. Po smrti posledního, Jana Cržka, koupila mlýn obec Pardubská, ale ke škodě. Roku 1631 spáleno jest slavení v čas příchodu Sasů a po osmi letech vyvrátil obnovený mlýn »Cržkovský« velitel Pardubské

pevnosti, nejvyšší hejtman*) Wardek, podle ostatních statků Zeleného předměstí, chtěje pokaziti obléhajícím Švédům a jejich vůdci Bannérovi vhodného přístřeši. Při útoku Torstensonově na město (1645) hořel nuzně ustavený mlýnec znova. Teprve později odhodlali se konselé k stavbě důkladnější a hotové dílo pouštěti v roční nájem. Léta 1764 prodalo město mlýn Janu Dytrichovi právem zákupným. Nebyl však život »Na valše« vždy veselý. Po velikém ohni r. 1825, 1865 a r. 1888 křísil se mlýn zase. Když však při úpravě Chrudimky zrušila se r. 1910 i struha městská, zanikla »Valcha« i s mlýnem »císařským«.

Na předměstí Bílém vyrůstaly mlýnské stavby později než v městě: byly však početnější a uchovaly se z časti až dosavad. Ještě za vlády Pernštejnů stěsnaly se při obou koncích mostu nad Chrudimkou tři mlýny. Roku 1645 sežehl je plamen při vpádu Švédů, a když se obnovily, spálen jest opět jeden z nich — při straně městské r. 1744. Uprava Chrudimky vyžádala si v století našem i zániku mlýnů »mosteckých«.

Mlýn »Halda«, od Pernštejnů založený, měl čtyři složení a od počátku byl majetkem soukromým. Roku 1614 ujala se mlýna obec, ale záhy pustila jej trhem opět. Roku 1645 rozvrácen a spálen byl »haldovský mlýn« s grunty ostatními. Teprve po několika letech stavěl se na spáleništi mlýn nový, jenž vytrval až k l. 1818. Tehdy sešel požárem i se sousedními zahradami. Stavení dnešní má svůj počátek od r. 1826.

Nejchudší býval v těch stranách mlýn »Hrkačka«. K žlabu jeho sváděla se voda z panských sádek — pokud byla. Proto as mlynáři střídali se tam tak často již před válkou třicetiletou. Když r. 1639 byl grunt spálen, zůstal rozvalen skoro stopadesát let. Držitelé nového mlýnku těžili spíše z přilehlé zahrady, než z mlýnského kola, jež v druhé půlce devatenáctého věku zastavilo se trvale. Ruina chudé »Hrkačky« zmizela však z »Vrtálny« teprv r. 1924.

Dnešní Pardubice živí rozvoj průmyslu mlynářského i tovární výrobou mlýnských strojů značky světové. Rozsáhlé závody Josefa Prokopa a synů, r. 1870 založené, pracují skvěle a vedle nich továrny Hübnera a Opitze i bratří Machaňů a R. Vavřeny.

Prakticky těží z moderní výzbroje strojní nově přizpůšobený Jandíkův mlýn »Halda« a od r. 1910 mlýn bratří Winternitzů.

O mlýnech v Opatovicích n. Lab.

Vypravuje J. Pleskoť.

Za časů kláštera stával mlýn podle ústního podání a zbylých zřícenin na pozemku p. V. Beneše u jezera, kde se nacházel též první splav a to na pravém labském rameni, do kterého se vlé-

*) Název důstojníka ve vojskě.

valy vody od Pohřebačky a Březhradu, což se dá dosud sledovat dobře na lukách. Mlýn byl stavěn z téhož materiálu jako klášter. Byl zničen as zároveň s ním.

Druhý mlýn vystavěn byl dřevěný a to až za času pana z Pernsteina, který použil splavu klášterního k novému náhonu. Náhon vede od starého splavu řečištěm nynějšího potoka Střezetického, uhnul do nynějšího tak zv. »spádku« p. Morávka, dále struhou mlýnskou přes »paště« pod Pleskotovou chalupou, pod nynější usedlost Doležalovu, přes potok Střezetický, přes nějž byla vystavěna mohutná klenutá trouba (v roce 1877 byla

Morávkův mlýn v Opatovicích.

prodána od velkostatku p. Morávkovi, který ji rozbořil, materiál z ní jest dosud rozložen kolem mlýna p. Morávka), dále přes pozemek nyní p. Dra Nohejla do nynějšího řečiště k Bohdánči.

Druhý zmíněný dřevěný mlýn stál, podle mého úsudku, za nynější stodolou p. Morávka. Voda z něho se odváděla t. zv. dolem p. Morávka do Labe. Tento mlýn, starý, postaven jest v novejší době.

Starý splav dodával jenom malé množství vody pro potřebu rybničního hospodářství na panství pardubickém, i byl proto založen splav nynější na celém Labi, který měl vody nad spotřebu.

Proto byla na zbyvající vodě založena párna, která v roce 1846 shořela a po výstavbě byla proměněna v nový mlýn p. Václ. Morávka, v jehož rodině jest dosud.

Výstavbou nového labského kanálu byl Střezetický potok odveden ze starého řečiště od louky p. Fr. Krpaty pod nový kanál, dále starým náhonem přes místo starého splavu, vedle bývalého mlýna klášterního dále do Labe.

Po druhém mlýnu, kromě řečiště, nezůstala žádná stavební památka.
(Zapsala PhDr. E. Nohejlová.)

►□◀

F. K. Rosůlek:

Život pro poklad.

Dávno, tuze dávno tomu, co přišel do opatovického mlýna Vachula, starý krajánek v zedrané kazajce a opelchané beranici. Od svého vyučení řemeslu přešel všecky mlýny po Čechách i po Moravě, v nichž všude bylo plno hovoru a novin jako v poli skřivanů.

Vachula, když se trochu ve mlýně již ohřál, vypravoval jednoho večera ve mlýnici stárkovi, co si povídali o opatovickém pokladu pološeptem, polonahlas mleči, když se starým sekerníkem a neznámým krajánkem hráli v šalandě v karty a přihýbali si nahořklého z konvice; svěřil mu i to, že si dobře pamatoval, kde pod zemí je prý uschován klášterní poklad, a že by se chtěl pokusiti, kdyby mu stárek pomohl, dostati se k němu a aspoň něco z něho odněsti.

Stárek, dávno sytý mlynářského prachu, pošoupnul zamoučenou čepici, podrbal se za uchem a zamysliv se na chvíli, zatoužil pak po zlatě a lepším bydle právě tak, jako jeho potulný tovaryš. Duch lidský oddává se rád sladkým přeludům, klamným snům a před zlatem sklání lidé nejen kolena, ale obětuji pro ně mnohdy i život.

Po krátkém uvažování smluvil tedy stárek s krajánkem, že budou poklad hledati, až nebude mlynář doma, a že se o nález poctivě rozdělí. A tak také učinili. Když pan otec jednou časně z rána vydal se na cestu do města a dva mleči odskočili do vesadní krčmy propláchnouti si zaprášená hrdla, stárek s Vachulou vystrnuli práška a spustili stavidla; a když voda opadla, vyšli za mlýn, každý opatřen motykou, lopatou i sochorem, aby pomocí jich vnikli do tajemného sklepení a v něm vyslídili vytoužený poklad.

Vachula se chvíli na břehu rozhlízel, chodil vpravo, vlevo, počítal kroky. Konečně od jednoho starého, vyšepatalého stromu naměřil kroky dvacet sáhů směrem ke kanálu a řekl přidušeně stárkovi: »Tady to je!« Potom jej vybídl, aby na tom místě počal s ním kopati.

Stárek poslechl a po delší chvíli narazili na veliký těžký kámen, o némž si tajuplně cizí krajánek a jeho spoluhráči povídali, a když ten podařilo se jím okopati, nazdvihnouti a odvaliti, našli pod ním a ještě jinými, jemu podobnými, silné a veliké dubové dveře, tuze okované. Oba slídilové, jímž teď oči zahořely, ruce se chvěly, skrčili se a poslouchali, zdali neozývají se kroky nepovolaných, čuli jako vyžel (lovecký pes), který přikládá čenich k zemi, aby ucitil stopu svého pána. Ale poznavše, že je všude ticho, zdvojnásobili úsilí, až podařilo se jím vypáčiti dveře a po schodech, nacházejících se za nimi, dostali se do velikého, tma-vého a vlhkého sklepa, v němž olejový kahanec a dračky (louče) jen mdle mrkaly a jehož puch přímo otravoval.

Ale jaké tam bylo pro oba mlynářské překvapení!

V kované truhlici, stojící v nejbližším koutě, když povolilo zpuchřele víko, bylo nevidané bohatství. Vachula hned z množství zlatých předmětů vybral sobě nejkrásnější prsten a nasadil si jej na prst. Též stárek počal vybírat některé kusy pro sebe.

Ale lakovství jako pýcha oslepuje člověka!

Zatím co mlynářští pachtili se s vypáčením víka truhlice, mlynář se vrátil domů a neslyše mlýn klapati a vida vodu zaraženu a stárka nikde, šel a pustil vodu právě ve chvíli, když stárek s krajánkem bezmála by se při dělení svářili. První vlny vody vhrkly do sklepa skokem přes schody jako šelma lačná kořisti. Stárek, postřehna nebezpečí, zachránil se s námahou rychlými skoky ven do řečiště, ale Vachula, váhaje u pokladu, zůstal ve sklepě i s prstenem; spousta vody přivalila se neodolatelným proudem a ten byl jeho hrobařem.

A tak sklepení kryje nyní nejen poklad, který také slavné paměti král náš Karel IV. viděl, ale je i hrobem nešťastného Vachuly.

Jak krajánek Ferda mistrovsky lhäl.

Přes třicet let toulal se krajánek Ferda od mlýna k mlýnu. Někdy »plaval« po vodě, jindy »táhl« proti vodě a »přepadal« s potoka na potok, s řeky na řeku. Že ho živila více dobrá srdce než poctivá práce, bylo patrné z jeho pracovní knížky. Z mládí byl líný, k staru pracovati nemohl a celý život si pomáhal lží. Když se mu taková neškodná lež povedla, míval se i dobře, ale více zakusil býdy a trampot.

Do čívického mlýna Ferda často zapadl. Hlásil se k panu otci i paňmamince jako krajánek z Rychnova nad Kn., neboť na svém městském původu si velmi zakládal.

V kruté zimě jednou »připlaval« od Heřm. Městce do Čivic a protože bylo třeba zabezpečiti se trochu, začal milý Ferda hned u dveří:

»Paňmaminko, stará paní jich pěkně pozdravuje!«

Paní mlynářka se podívala zlostna na Ferdu. »Ferdo, nedělejte si blázny, vždyť maminka je už dva roky pod zeleným drnem.«

Ted zase Ferda dělal překvapeného a uraženého a řekl rozhodně: »To mně budou povídат! Starou paní jsem potkal přede včírem ráno v Rychnově na rynku, šla pro maso. Já to přece musím vědět!«

Všichni domácí se smáli a tak Ferda přece vylhal, co chtěl. Nějakou »starou paní« jistě viděl! Vyspal se na peci, dostal na jist a ráno »odplaval«, aby zas jinde neškodně lhal. V Čivicích lhal tenkrát naposledy.

—ila.

Red. poznámka: Nemivali všichni krajánci »obě ruce levé« jako Ferda. Byli to poctiví mlynářští, rádně řemeslu vyučení, kteří »wandrujice« se svolením úřadu po kraji, vydělávali si prací ve mlýnech chléb. Často zůstávali sloužit jako stárci, aby za mlynáře řídili mletí. Také uměli znamenitě kresati mlýnské kameny. Cinili tak zvláštními kladivy (oškrty), jimiž na kameni tesali rýhu vedle rýhy, aby byl kámen ostrý a dobře mlet. — Mimo stárka byl ve mlýně i mládeček (vyučený mladší tovaryš) a povedený prášek (mlýnářský učedník). Všichni dohromady byli znáni mlynářskou charcou, která, právě tak jako »pan otec« (mlýnář), měla ráda vtip a písničku. A tak v těch starých mlýnech bývalo vždycky plno veselí a smíchu ...

▷ ◁

Fr. Švagerka:

Mlynářský „prach“.*)

Můj otec za mlada krajánkoval na zkušenou po českých mlýnech. Znal mnoho mlýnů a do stáří pamatoval, jak byl který zařízen, kolik měl složení, kdo v něm byl mlynářem a j.

R. 1891 navštívil mě o posvícení v tehdejším mému působišti, ve Lhotě pod Přeloučí. Nedalo mu, aby si žertem nezakrajánkoval. Sel do tamějšího mlýna Kasalova. Hlásil se tam jako krajánek. Paní maminka jej odbývala, že ještě do večera snadno dojde do Semína. Ale nedal se odbýti a mlýn si aspoň dobře a znalecky prohlédl. Kdo je, neřekl a přišel zase ke mně do školy. V neděli při posvícenské zábavě v hostinci se krajánkování otcovo rozluštilo. Všichni i s paní maminkou jsme se tomu s chutí zasmáli.

Také jsme šli s otcem do mlýna v Semíně. Ve mlýnici mi ukázal díru ve zdi, říká: »To je znamení od kamene, který se při mletí roztrhl a rozletěl, když jsem tu mládkoval.«

I mnohý pantatínek rád si s mlečí a krajánky zažertoval. Starý pan otec P. v S., vkořiv do šalandy, vážně oznamoval: »Viděli jste za 4000 zl. vola? Pojdte se naň podívat!« Dovedl zvědavce na práh světnice, kde otevřenými dveřmi spatřili na pohovce ležícího — mladého pána, na jehož vzdělání bylo marně vydáno 4000 zl., tenkráte peníz velmi značný.

*) »Prach« = žerty, nápadky.

Skoro v každém mlýně mívali na dveřích nebo nad nimi svěcenou křídou napsány »tři krále«: K + M + B. Vtipný mleč ptal se práška: »Víš, jak se to čte?« — »Bodejť bych nevěděl: Kašpar, Melichar, Baltazar«, šklíbil se prášek. — »Ba ne«, smál se mleč. To se čte: »Každý mlynář bere.« — »I toto, to se čte na dvakrát: Každý mlynář blázen, který málo bere«, smál se stárek.

> □ <

Proč upadly malé mlýny.

Mrzlo jen praštělo a drobný sníh proletoval růžovou záplavou zapadajícího slunce, že se zdálo, jako by celé údolí zalito bylo září ohromného požáru. Pan otec, mlynář Hlaváček, stál ve dveřích mlýnice, v ústech kousal špičku dýmčičky a zlobně vyfukoval kouř. Pozoroval po cestě ve sněhu brodícího se chalupníka Kváčka, jenž patrně mířil ke mlýnu. Na panu otci nebylo znáti přílišnou radost z té návštěvy. Chvílemi pohlédl na nehybné vodní kolo svého mlýna; ticho, jež mlýnem vládlo, vzbuzovalo v něm zoufalou náladu. Rudé, blýskající rampouchy visely s lopatek kola i osy; mlýn mlčel...

Chalupník Kváček došel až k Hlaváčkovi, pozdravil a hned spustil ne příliš přivítivě:

»Ale, pane otče, kdy mi konečně semelete tu trochu žita? Leží to tu od vánoc a nyní už končí únor.«

»Podívejte se, sousede, není vody! Prameny vymrzly a přes den nachytám do rybníčka sotva tolik, abych mohl alespoň dvě hodiny mlít«, omlouval se mlynář a starostlivě svraštěl čelo.

»Věřím vám to, ale já mouky potřebuji. Bez toho už musím ji kupovat, a to sám dobře víte, jak se chléb z kupované mouky zdraží. Kdybyste mi to hned býval řekl, že to tak dlouho u vás potrvá, byl bych žito odvezl do města, na amerikán^{*)}; tam mělou pořád.«

»Inu, tam poslouží jim pára, když nemají dost vody. Ale, sousede... kdyby to takhle každý řekl a udělal, mohl bych zařít mlýn, sebrat si raneček a jít do světa žebrotou.«

»Měl jste včas mlýn svůj zlepšit«, namítl chalupník. Mlynář propukl v trpký smích. Ušklíbl se a řekl: »Dobrá sice rada, ale kde vzít na to peněz? A pak uvažte, kdybych si třeba i vypůjčil, co tady s novodobým velikým a drahým mlýnem, když jsem tu v takovém zákoutí, jako by to bylo někde na konci světa. Dráha daleko, cesty pro velké náklady nesjízdné... a takový amerikán, má-li se trochu vypláceti, spotřebuje něco obilí denně. Troufám si tvrditi, že bych se brzy do takového mlýna vpravil, ale... dejte peníze, dráhy, cesty... A to je právě, co nám tu chybí, to ubíjí náš malý mlynářský průmysl.«

^{*)} = mlýn americký, parní.

Chalupník, přesvědčen mlynářovými důvody, pravil již docela mírně:

»Nu, nemyslel jsem to tak zle, pane otče, ale víte, potřeba mě přinutila zajít si k vám. Ostatně, rozhledneme-li se po našem malém průmyslu, je skoro všude v úpadku. Tak je i s ručním tkalcovstvím a soukenictvím a jinými řemesly. Nu, jen když mne s mým žitem docela neodstrčíte.«

»Slibuji, že do týdně, i když se časy nezlepší, mouku vám dodám.«

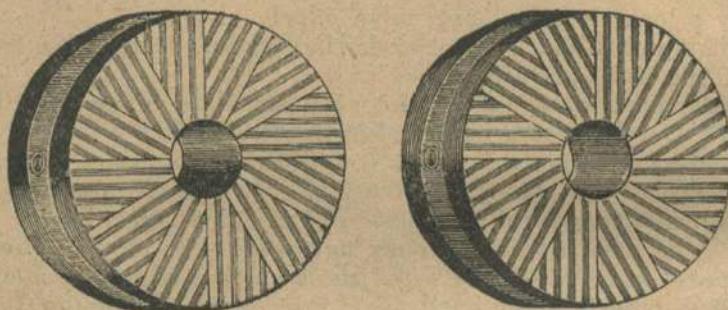
Chalupník rozloučiv se odešel. Mlynář stál ještě chvíli na zápraží. Starosti vířily jeho hlavou.

(Z díla Za domovem. Vydává nakladatel F. Topič v Praze.)

Výroba mlýnských kamenů u nás.

Již II. ročník načeho časopisu přinesl na str. 38.—41. článek »Zatopené lomy« od F. K. Rosúlka. Z něj možno se dověděti, že u našich Horních Raškovic bývaly lomy na mlýnské

Francouzské mlýnské kameny.

kameny. Osada sama byla vlastně osadou skalníků s rychtářem skalním, kteráž se spravovala zvláštním rádem*).

Tyto lomy, zatopené před více než stoletím a nyní pusté, bývaly podle choltického urbáře z r. 1672 »nejlepší v celém království českém«. V článku zmíněném se dočte, že tu bylo z křemenité horniny, jak zapsáno r. 1623, vykrouženo ročně do 150 kamenů běhouňů (vrchních, otáčejících se) a spodků a že se kladlo za ten lom 10.000 kop grošů míšenských. V Raškovicích a ve Svinčanech ukázali by vám ještě zbytky těchto výrobků. (O zatopení lomů přečtěte si v I. dílu Pověsti z Pardubicka od F. K. Rosúlka pověst »Bezedná« na str. 37.).

Na starých českých mlýnech se mlelo až do konce 18. století. Za dlouhou dobu před tím nedošlo na nich ke změnám. Obrat

*) V dnešním čísle dočtete se o tom v článku »Z okolí Svinčan«.

k lepšímu přinesla Amerika. Měla ohromné množství obilí, jež nestačila spotřebovat. I chtěla vyvážet mouku do Evropy. Ale aby zde našla odbytu, musela být lepší, než byla tuzemská (= evropská). Proto jali se Američané své mlýny zlepšovat. K mletí použili mlýnských kamenů, které si dovezli z křemencových lomů v okolí La Ferté ve Francii. Francouzové ani nevěděli, jaký výborný kámen ve své domovině mají a čili Američané již jim rozmlítili obilí. Počátkem XIX. století počali užívat těchto kamenů i v Německu. U nás v Pardubicích založili dílnu na francouzské kameny Němci. J. L. Hübner a Kar. Opitz. Z malého závodu vznikla později továrna, v níž se sestrojovaly a dosud vyrábějí mlýnské stroje.

Přihlédneme-li ke skutečnosti, že na Kunětické hoře (jak dříve jsme vám pověděli) vyráběl člověk mlýnky už v době praehistorické, vidíme, že výrobu mlýnských kamenů můžeme ve svém kraji sledovat od nepamětných dob až do nynějších časů.

Ale i ty tvrdé kameny musely ustoupiti o celovým válcům. Duch lidský neustává a stále hledá cesty pokroku, neboť ví, že, kdo nepokrajuje, jede zpět. Fr. K. Potěšil.

>□<

Mlýn samočinný.

Čtli jsme v minulém čísle, jak pravěký člověk těžce vyráběl si tluc z obilí na ručních mlýnkách, jak postupem doby nahrazoval svou sílu silou větru, který otáčel mlýnskými kameny, jak využil vodní síly, aby poháněla mlýnská kola. Sledujeme-li vývoj práce ve mlýně, vidíme, jak stále pracoval lidský důmysl.

A kdybyste s námi navštívili na př. v Pardubicích velký mlýn bratří Winternitzův, teprve byste seznali, jaký pokrok byl učiněn v mlynářství v poslední době.

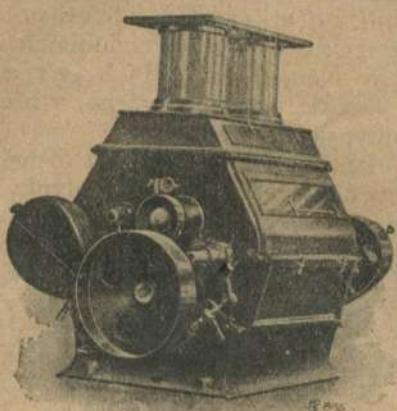
Zavedeme vás na chvíli do jmenovaného samočinného čili automatického mlýna. Překvapí vás už ohromné budovy, podobající se vysokým americkým domům, t. zv. mrakodrapům.

Uvidíme, jak dělnici skládají přivezené obilí. Hned je sypou do otvoru, odkud zdviží přicházejí vzhůru do velikých, řekli bychom, nádob. Odtud se sypou dolů a strojem směšují se různé druhy, na př. pšenice podle toho, jak potřebí, aby se dostal výrobek náležité jakosti.

Po smíšení dostane se obilí zdviží do čistírny, kde různými stroji zbaví se prachu, přimíseného semínčí, koukole a zčásti se omílá, aby zmizely t. zv. špičky. Podivili byste se, mladí čtenáři, jak důmyslně je sestrojen přístroj, který vybírá na př. zrnka koukole. Musíme poznámenati, že mnohé z těchto látek, z obilí odstraněných, se zužitkují.

Z čistírny dostává se zas obilí samočinně do zásobníku, od kud přichází na válcové stolice. Jako se drtívalo obilí mezi dvě-

ma kameny, tak nyní rozemílá se mezi litinovými válci, jež jsou rýhovány. Mletím obdrží se krupice jemná, méně jemná a šrot (tluč). Výrobky, prvním mletím způsobené, zase samočinně přicházejí podle druhu do dalších stolic, znova se rozemilají a důmyslně sestavenými strojními síty se prosévají, až konečně vznikne čistá mouka.

Válcová stolice.

Jistě by vás zajímalo, jak strojem plní se pytle moukou nebo otrubami, jak stroj sám mouku v pytli stlačuje nebo pytel s otrubami naklepává, aby náležité množství se v něm směstnalo.

Podivili byste se, kdyby vám ukázali, jak se při mletí obilí samočinně váží, takže každou chvíli poví stroj, kolik kg obilí se semlelo. Neméně zaujal by vaši pozornost stroj, jímž se žene chladný vzduch k mlýnským stolicím, aby je ochlazoval. Víte, že při každé práci vyvinuje se teplo.

A byli byste překvapeni, jak se dopraví z nejvyššího patra naplněné pytle přímo na vůz k dopravě.

Hodí je do šroubovitých, z prken sbílého »šneků«, podobněho schodiště točitých schodů, kterými snad jste někdy na př. šli na hlásku pardubického zámku. Tím »šnekem« sunou se rychle beze vši lidské námahy až dolů.

A což kdyby vám ochotný pan inženýr Winternitz vysvětlil hasicí zařízení! Tu byste opět poznali lidský důmysl! Po celém mlýně v jednotlivých strojích i podlahách a stropech jsou vedeny železné roury různých průměrů, v nichž jest silně stlačený vzduch. Tyto roury jsou spojeny z celého mlýna do přízemí k hlavním rourám, v nichž jest voda. Voda nemůže stoupati vzhůru, neboť stlačený vzduch ji zabraňuje. Na rourách jsou v určitých vzdálenostech základky ze smíšeniny kovů, která při 72° tepla se rozlavi. Když závěr roztaje, trubka se otevře, ztlačený

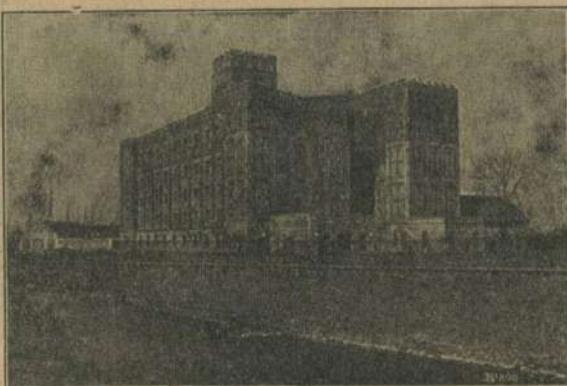
vzduch proudí ven, voda vniká do trubek a uléhá oheň. Současně otáčí kolečkem, které pohybuje přístojem, venku na budově umístěným, jenž vydává silně pronikavý zvuk. Tím se na požár upozorní.

Podlaha s válcovými stolicemi.

Stroje poháněny jsou elektrickými motory a turbinou. Na tu padá voda struhy Haldy a Chrudimky.

Všude panuje příkladná čistota. V tomto mlýně se nezamoučíte. Podlahy jsou vyloženy parketami jako někde v tanečním sále nebo v pokoji.

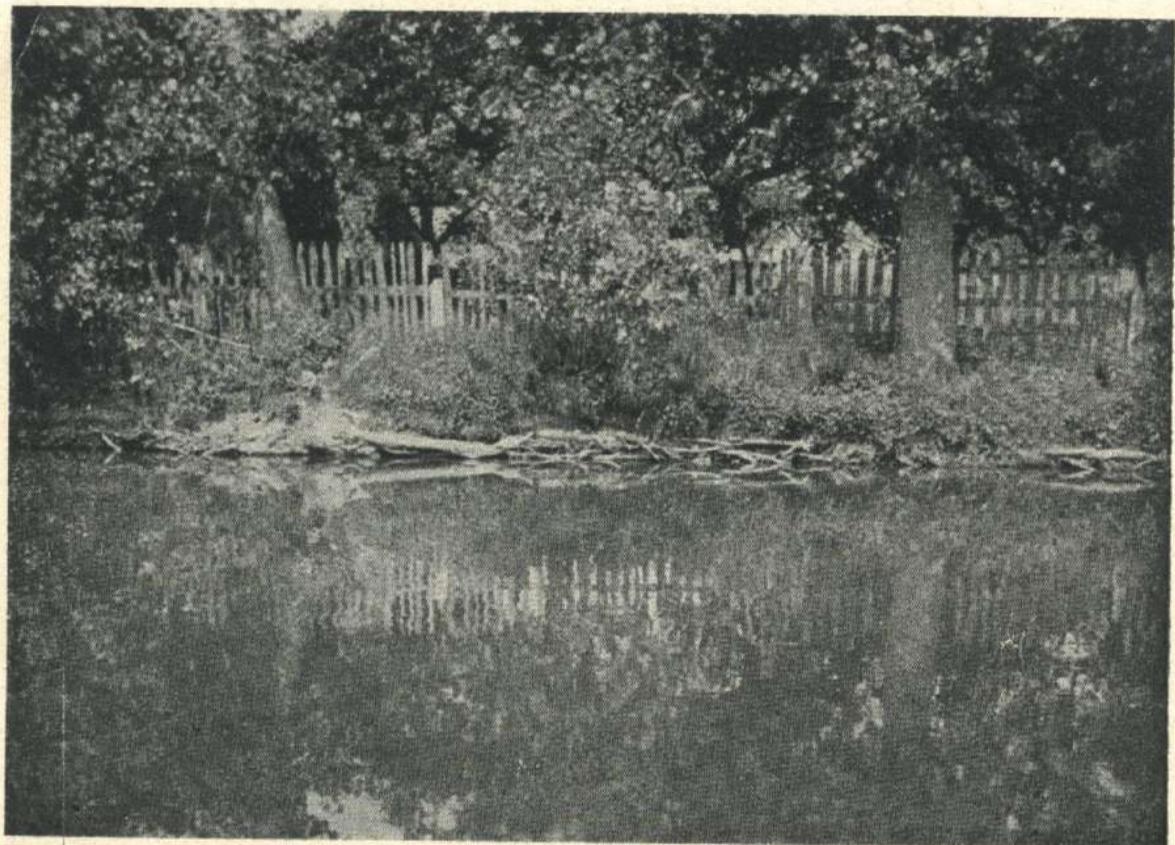
Mlýn bři Winternitzu v Pardubicích.

Denně se zde semele 6 vagonů t. j. 400 q pšenice a 200 q žita.

A ještě něco vás překvapí. Projdete celým mlýnem a setkáte se tu také s třemi muži, kteří jen pozorují, aby nenastala pořucha práce. Veškeré práce, kromě venkovních, nádenických, vykonávají za lidské ruce — s troje!

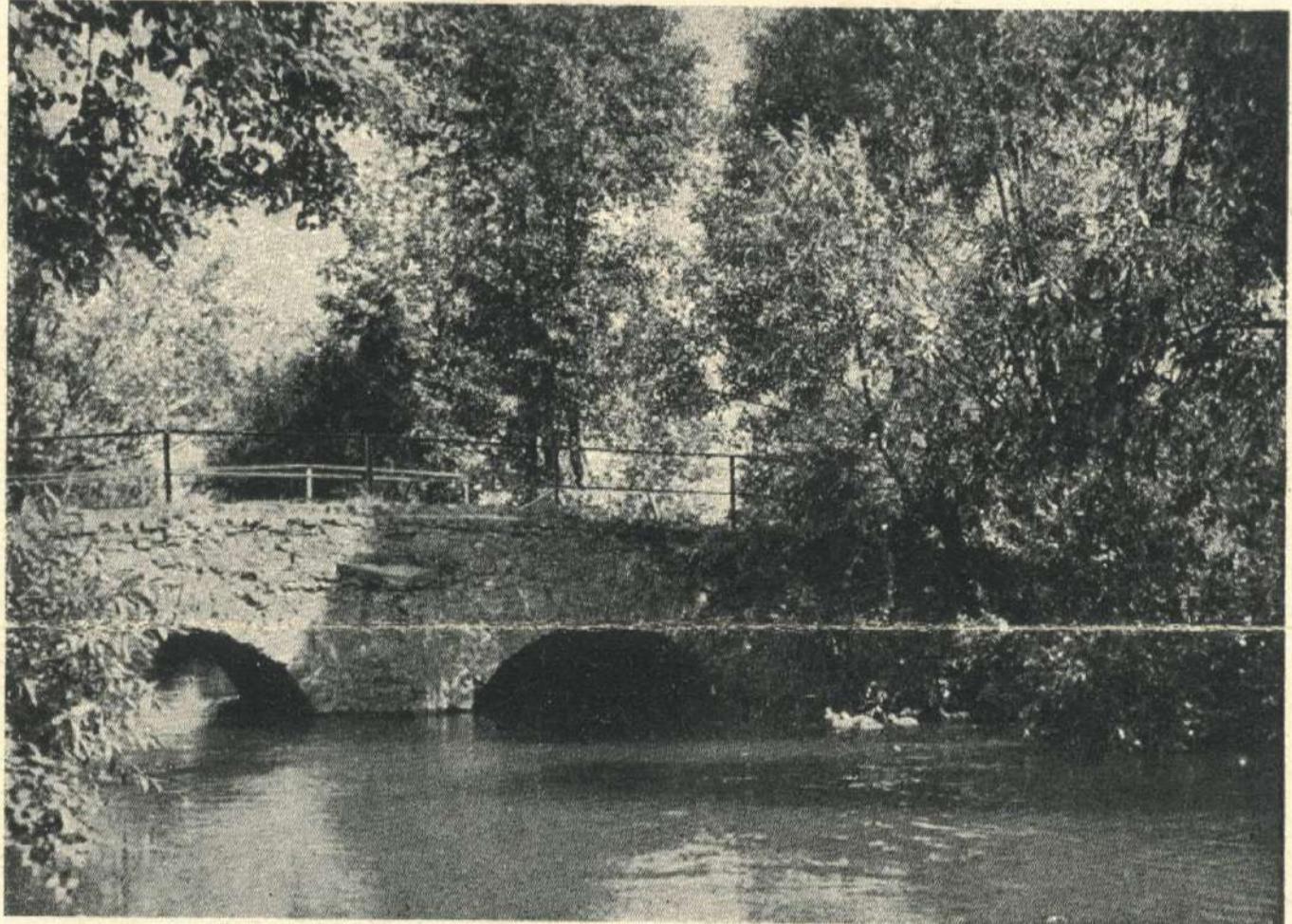
K takové dokonalosti přivedla lidská vynalézavost mlýnskou výrobu!

F. K. Potěsil.

Topoly lesní přirozenou výškou větší než opatovské.
Jedná jde o zemědělskou půdu v lese. Opatovice 7.L.

267

Opatovice u. Starý mostek na opatovickém kanále

783

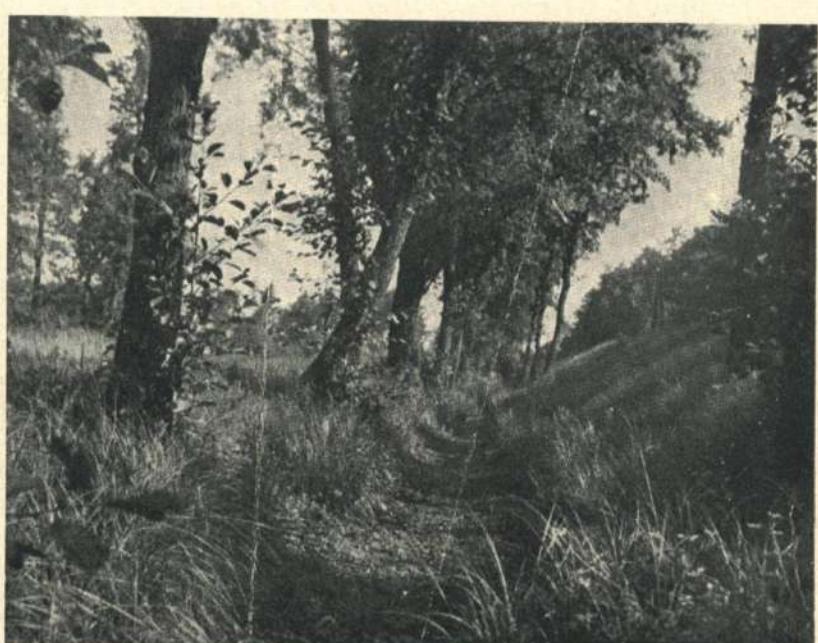

Ojavoří. Kavčí moč. Čeperka u Pardubic.

782

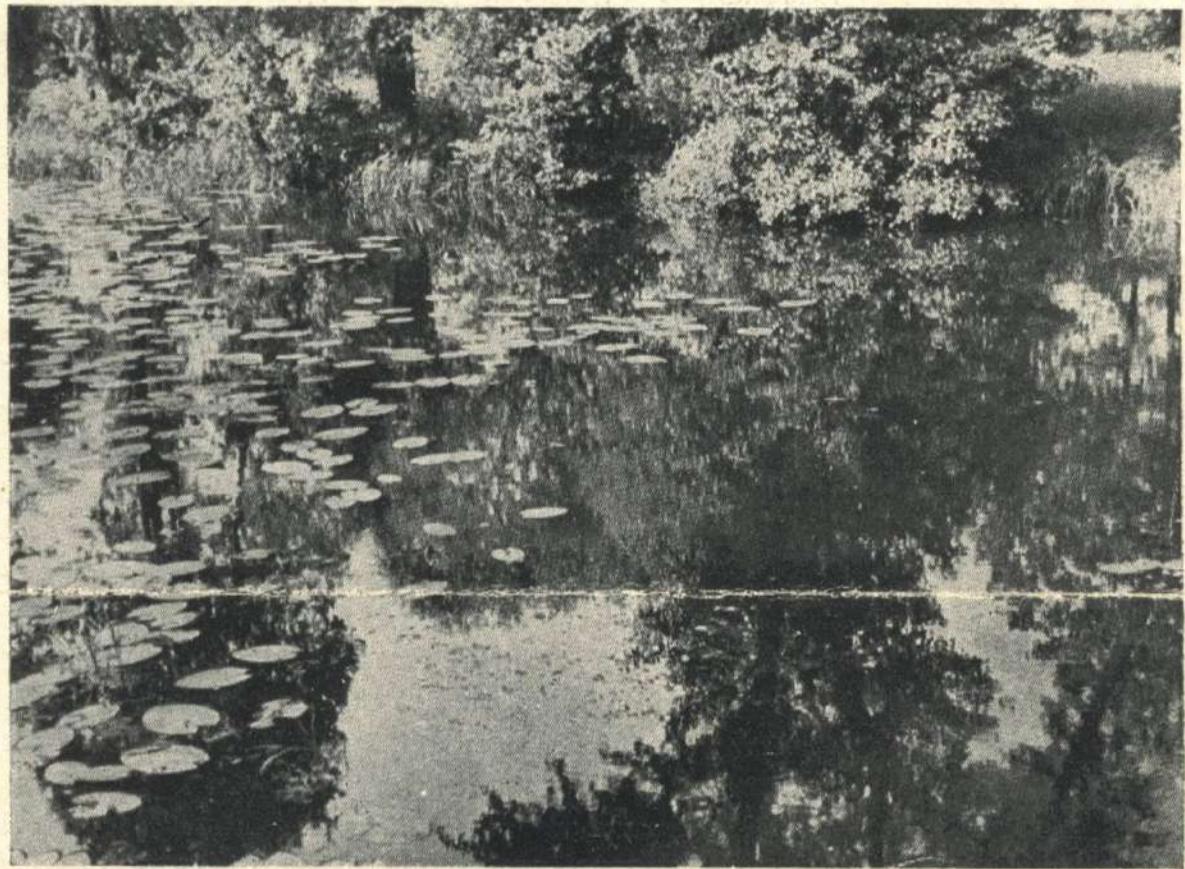
788. Jednotvárné strouhy velmi pěkně oživí jednotlivé stromy nebo skupiny.

789. I „materiálové jámy“ – tůně podél tratí jsou půvabné, jsou-li lemovány vhodnou vegetací. Čeperka u Pardubic.

780

779

779–781. Přirozený půvab starých Labišťat a Polabin u Opavice n. Labem je dosud dobré zachován. Takových míst je dnes už málo a měla by být chráněna.

Zvláštní otisk z časopisu Architekt SIA 42 (12) : 265—272, 1943.
Tiskem České grafické Unie a. s. v Praze.

památky, jež mají uchovávat předměty a lokality co nejpřirozenější, neporušené nebo jen málo lidskou rukou porušené; 2. přírodní rezervace, obyčejně většího rozsahu, jejichž účelem je udržovat jakýkoliv přírodovědecky zajímavý stav. Vyžaduje-li památka, aby byla chráněna, ošetřována, udržována, vynucuje si rezervace přímo určitý způsob hospodářství. Proto prohlásit eutrofisovaný rybník za přírodní rezervaci znamená skoro totéž, jako sestavit pro něj vhodný hospodářský (rybářský) plán.

Uvedu zde příklad z okolí Bohdanče, ne snad proto, že by systém devíti rybníků Nadýmače měl být prohlášen za rezervaci, snad by to ani nebylo vhodné. Volím tento příklad jen proto, že je to místo přírodovědecky velmi zajímavé a po mnoha stránkách poučné. Nadýmače ukazují velmi krásně, jak úplně umělá lokalita, hospodářsky a technicky stále upravovaná a udržovaná, nepřetržitě rybářsky využívaná může být zároveň jedinečně pozoruhodnou lokalitou přírodní. Je sotva možno představit si systém rybníků intensivněji obhospodařovaných, ale přitom se v těchto rybníčcích udržují tak bohaté a zajímavé biocenosis vodní, bažinné i na obnažených dnech, že bychom těžko hledali bohatší a zajímavější. Způsob hospodářství je sice jednotný, ale přece mikrovegetace ukazuje, že první tři rybníčky dostávají vodu přímo z opatovického labského Kanálu, kdežto další čís. 4 až 9 sice také z Kanálu, ale teprve po průtoku velkým reservoárem Bohdanečského rybníka. Zde je tedy možno velmi dobře viděti, jak se uchovávají, hospodaří-li se určitým způsobem,

způsobem změněná, rozhodující je, do jaké míry je přírodovědecky zajímavá a pamětihodná. Památky archeologické a historické jsou vesměs jedině díla ruky lidské a je přirozené, že je chránime a udržujeme. I lesy, louky jsou často, když ne založeny, tedy ošetřovány rukou lidskou a přece zásahy do nich mohou a mají být v intencích ochrany přírody.

Nejdůležitější je, že původní rybníky byly zakládány s plným pořuzuměním pro přírodní poměry; časem se staly tak charakteristickou složkou kraje, že přímo udávají ráz celého území. Při ochraně se pak jedná právě o udržení tohoto charakteru, odpovídajícího přírodním poměrům. Označení přírodní se zdá nesprávné, když se jedná o tak silné zákonky lidské, ale právě tyto zákonky byly voleny podle přírodních podmínek a založily určité charakteristické biocenosis, jež jsou dány přírodním rázem okolí. Staré rybníky nebyly zakládány nikde tam, kde nebyly vhodné přírodní podmínky.

I nejkultivovanější krajiny lze považovati nebo prohlásiti za přírodní rezervaci. V tomto případě je nutno rozlišovati: 1. přírodní

přírodovědecky velmi zajímavá společenstva. Přírodopisci zde vděči intensivnímu rybářskému hospodářství za to, že se uměle udržují pozoruhodné biocenosis. Nejenže tedy proti hospodářství nic nemítaji, nýbrž naopak sami by vyžadovali dosavadní způsob, kdyby zde snad hospodaření z nějakých důvodů mělo být zastaveno nebo měněno. Okoli se starými duby a lipami na hlavní hrázi a s několika řadami topolů u silnice tvoří vodním nádržím půvabný rámec, proto je řada Nadýmačů nejen přírodovědecky hodnotná, nýbrž i se stánoviska krásy krajiny zajímavá lokalita. Jen několik smutečních vrb ruší tuto jednotu, poněvadž se jako cizí jednotka do volné polabské krajiny nehdí. Bohdanečský rybník a Nadýmače jsou tedy přímo školský případ, jak zájmy hospodářské, přírodovědecké, ochrany přírody a udržování krajinného rázu se velmi dobře dají sloučiti v harmonický celek.

Nadýmače však můžeme zároveň uvést jako příklad podmíněné ceny rezervace. Vhodné a výhodné jejich podmínky trvají jen potud, pokud není porušena rovnováha velkého Bohdanečského rybníka; tento je dominanta kraje a volá po tom, aby stav hospodářství na něm byl vzájemnou dohodou udržován. (R. Šrámek-Hušek: Ostrov bílých perutí. Praha 1943.)

Snad jen u nějakého lomu, geologického profilu nebo paleontologické lokality může být přírodní ochrana analytická. U oživených lokalit nemůže být nikdy analytická, musí být vždy jen synthetická. Nejedná se o to, aby byl udržen určitý objekt, nýbrž o to, aby byla zachována určitá rovnováha; chráněné území není stabilní, nýbrž stacionární. Přírodu nelze hodnotiti jen pohledově, staticky. Rozhodující je hledisko dynamické.

Snad v nějakém pralese jsou změny tak pomalé, že jedné lidské generaci nejsou nápadné. Ani život staletého stromu však není nekonečný, nelze tedy zachrániti strom, ale lze chrániti a nutno chrániti les. Místo padlých velikánů dorůstají nové a tak se celkový vzhled může udržovati velmi dlouho. Velmi dlouho, ale zase ne trvale. U pralesa se jednává o doby často delší lidských generací, ač i tam lze pozorovati změny. Naproti tomu u jiných rezervací je nutno hned rozhodnouti, co se vlastně má chrániti; je nezbytné věděti, chceme-li udržovati – podle možnosti – současný stav, nebo popřejeme-li volnosti přírodnímu vývoji a klimaxu. Podle toho se pak pro každou přírodní památku nebo rezervaci výpracuje statut:

1. Musí být přesně definován účel rezervace, sepsán její statut,

Z okolí Svinčan.

Kraj náš je pahorkatý, oživený několika rybníčky a prostoupený lesíky, zbytky to bývalých mohutných lesů, na které nás připomínají ojedinělé mohutné duby a jmenovitě duby v choltické oboře.

Svinčany položeny jsou v široké dolině, která ohraničena je na východě strání jeníkovickou a na západní straně táhlým, nízkým, lesnatým výběžkem Železných hor, který se končí Vysokým.

Náhrobni kameny
Václava Vil. Gerštorfa Anny Gerštorfovy z Ronovce
† 1599 ve Svinčanech. † 1576.

kou skalou. Skryta je v ovocném stromoví, které se rozvíhá alejemi do polí. Na západní straně vesnice je sedm rybníčků.

Svinčany mají svůj původ v dávné minulosti. Tvrz svinčanská se připomíná nejprve roku 1226. Stávala na Burešově zahradě čís. 8. Prvním jejím majetníkem byl vládyka Křišťan ze Svinčan.

Kostel s cibulovitou věží a hřbitovkem stojí na nepatrném pahrbku ve stínu starých lip a kaštanů v sev. části uprostřed